

”Yleensä on vähän niitä, jotka uskaltavat kulkea virtaa
vastaan”. Suomalaisen papiston rooli
alkoholipoliittisessa keskustelussa keväällä 1932

Valtteri Aaltonen
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2015

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Kirkkohistorian laitos	
Tekijä – Författare Aaltonen, Valtteri			
Työn nimi – Arbetets titel "Yleensä on vähän niitä, jotka uskaltavat kulkea virtaa vastaan". Suomalaisen papiston rooli alkoholipoliittisessa keskustelussa keväällä 1932			
Oppiaine – Läroämne Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum Maaliskuu 2015	Sivumäärä – Sidoantal 110
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Vuoden 1932 alkaessa kansanäänestyksen tulos oli selvä. Kieltolailla ei ollut kansan tukea, joten siitä oli luovuttava. Suomen valtion talous oli vuoden 1931 aikana kehittynyt huolestuttavaan suuntaan. Työttömyys oli kasvussa ja valtion kassa tyhjeni uhkaavasti. Lapuan liikkeen äärioikeistolaiset toimet toivat myös epävarmuutta. Kieltolain kumoamisella ja alkoholijuomien verottamisella Suomen valtio tavoitteli uusia tuloja valtion kassaan ja kauppasuhteitten parantumista Euroopan viinimaiden kanssa. Talousnäkökulman lisäksi Alkon perustamisella kitketiin trokarikulttuuria, joka oli kieltolain aikana heikentänyt kansan moraalia. Myös Lapuan liike oli vaatinut kieltolain kumoamista.</p> <p>Pro gradu -tutkielmassani selvitän millaisena papiston näkemys alkoholin ja yhteiskunnan suhteesta näyttäytyi ja millaisin voimasuhtein. Tutkin keitä olivat ne papiston edustajat, jotka esittivät alkoholipoliittisia kannanottoja, ja millaisia vaikutteita heidän toimintansa taustoilta löytyi. Papistolla tarkoitin ryhmää ja henkilöitä, jotka olivat koulutukseltaan teologeja. Liitän keskusteluun myös rajatapauksia, jotka olivat esimerkiksi kansanedustajia, joilla oli uskonnollista taustaa. Tutkielmassani käsiteltävät tapahtumat määräytyivät suomalaisen papiston kannalta oleellisten kirkollis-yhteiskunnallisten lehtien <i>Kotimaan</i> ja <i>Vartijan</i> alkoholipoliittisten artikkeleiden kautta. Arvioin myös mainittujen lehtien linjoja suhtautumisessaan alkoholipoliittikkaan. Tutkimusmetodini aiheeseen on tapahtumahistoriallinen narraatio. Luvut ovat systemaattisesti teemoitettuja.</p> <p>Tutkielmani päälähteet ovat <i>Kotimaa</i>, <i>Vartija</i>, "Kirkko ja kansanelämä" -kirjanen, ylimääräisten valtiopäivien pöytäkirjat ja <i>Ylioppilaslehti</i>. Lisäksi lähteinäni ovat Antti J. Pietilän, Jaakko Gummeruksen ja Kaarle Kustaa Aron henkilöarkistot ja jotkut <i>Helsingin Sanomien</i>, <i>Uuden Suomen</i>, <i>Yhdyssiteen</i> ja <i>Sosialidemokraatin</i> yksittäiset lehdet.</p> <p>Tutkimuksessani selviää, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko suhtautui alkoholipoliittiseen keskusteluun lainkuuliaisuutta vaalien ja pitäen itsensä poissa puoluepolitiikasta kansan yhtenäisyyttä vaalien. Arkkipiispa Ingman ja piispa Gummerus ylläpitivät kirkon virallista linjaa. Ylimääräisillä valtiopäivillä suurin osa kansanedustajapapeista kannatti uutta väkijuomalakia. <i>Kotimaa</i> julkaisi kevään aikana alkoholipoliittisia kannanottoja laidasta laitaan, mutta perusvireltään se seurasi kirkon johdon ja lainkuuliaisuuden linjaa.</p> <p>Suurin osa tutkimuksestani käsitteli kuitenkin kirkon raittiusväen kannanottoja, jotka kumpusivat lähimmäisen rakkauden todeksi elämisestä ja kansan siveellisyys kunnioittamisesta. Mm. Tohtori Sirenus, lähetysjohtaja Tarkkanen, sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikkö Aro, kansanedustaja Päivänsalo ja äänekkäimpänä <i>Vartijan</i> päätoimittaja professori Pietilä olivat raittiusmiehiä, joille ehdoton raittius oli kristillinen periaate, johon kansan siveellisyys rakentui. Pietilän terävä kritiikki kirkon virallista linjaa vastaan herätti paheksuntaa <i>Kotimaassa</i>. Sirenus ja Päivänsalo esiintyivät diplomaattisemmin. Aro vetosi raittiusyhteistyön puolesta. Hän oli myös raittiusmies, joka oli toimeenpanemassa uutta väkijuomalakia.</p> <p>Yksityiskohtaisen lähdeaineiston analysoinnin kautta tutkimukseni syventää ja monipuolistaa käsitystä suomalaisen papiston roolista alkoholipoliittisessa keskustelussa keväällä 1932.</p>			
<p>Avainsanat – Nyckelord</p> <p>Kieltolait, alkoholilaki, papit, alkoholi, raittius, alkoholipoliittikka, lehdistö, kirkko, siveellisyys, osakunnat, ylioppilaskunnat, salakauppa, kirkkopäivät.</p>			
<p>Säilytyspaikka – Förvaringställe</p> <p>Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia</p>			
<p>Muita tietoja</p>			

Sisällysluettelo

I JOHDANTO.....	1
1. Tutkimustehtävä.....	1
2. Raittiusliike ja kieltolaki Suomessa vuoteen 1931.....	8
3. Papit, aatteet ja lehdet – Vartija, Kotimaa ja Ylioppilaslehti 1930-luvun alussa	11
II RAITTIUSVÄEN KATKERAT KANNANOTOT JA KIRKKOPÄIVÄT TAMMIKUUSSA.....	17
1. Vuosi 1932 – Mäntsälässä kapinoidaan ja lailliset alkoholijuomat tekevät paluun	17
2. Kansanäänestystulos ja kirkkopäivät.....	18
2.1 Raittiusväen katkeruutta tammikuun alussa <i>Kotimaassa</i>	18
2.2. Professori Pietilä tuo raittiuskeskustelun tammikuun kirkkopäiville.....	22
2.3 Tohtori Sirenius ja lähetysjohtaja Tarkkanen puolustavat raittiutta ja kansan omatuntoa.....	27
2.4 <i>Vartijassa</i> terävä pakina kirkkopäivistä ja raittiuskysymyksestä <i>Kotimaa</i> käsittelee virallisemmin	33
2.5 Sirenius pitää linjansa Gummeruksen neuvoista huolimatta	38
III PAPIT JA VÄKIJUOMALAINSÄÄDÄNTÖ TAMMIKUUN LOPULLA....	43
1. Alkoholipolitiikkaa <i>Kotimaassa</i> ylimääräisten valtiopäivien alkaessa	43
1.1 Väkijuomalainsäädäntöä käsitellään kriittisesti <i>Kotimaassa</i>	43
1.2 Sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikön vetoamus raittiusyhteistyöstä <i>Kotimaassa</i>	46
2. Uusi väkijuomalaki saa siunauksensa	50
2.1 Kansanedustajapapit puolustavat raittiutta vaikka erimielisyyttä laista ..	50
2.2 Myös pappien enemmistö kannattaa uutta väkijuomalakia	69
2.3 Kotimaa uutisoi uudesta väkijuomalaista tylopällä kritiikillä	72
IV KIRKON VIRALLINEN LINJA JA YLIOPPILASTALOJEN RAITTIUSKYSYMYS	74
1. Pietilän ja arkkipiispa Ingmanin kieltolakiäänestyskiista leimahtaa helmikuussa	74
1.1 <i>Vartijassa</i> Pietilä syyttää kirkon johtoa papiston pelottelusta	74
1.2 Ingmanin puolustus ja pastori Pulkkinen todistus <i>Kotimaassa</i>	76
1.3 Pietilän kirjeluonnos ”Arkkipiispa Ingman ja kieltolakiäänestys”	79
2. Kirkon johto puhuu raittiuuden puolesta Alkon avajaisten yhteydessä huhtikuussa	81
3. Ylioppilastalojen raittius herättää keskustelua <i>Kotimaassa</i> ja Ylioppilaslehdessä huhtikuussa	84
3.1 Akateemikot vetoavat ”isänmaan toivoon”	84
3.2 Ylioppilastalon raittius pitää vaikka osakunnissa kannatetaan maltillisuutta	88

V TUTKIMUSTULOKSET.....	96
VI LYHENTEET.....	101
VII LÄHTEET JA KIRJALLISUUSLUETTELO.....	102
Painamattomat lähteet.....	102
Painetut lähteet	102
Sanoma- ja aikakauslehdet.....	103
Kirjallisuus	103
VIII HENKILÖHAKEMISTO.....	108

I JOHDANTO

1. Tutkimustehtävä

Kirkkohistorian uuden ajan pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen suomalaisten pappien roolia alkoholipoliittisessa keskustelussa Suomen kieltolain päättymisen aikaan vuoden 1932 keväällä. Tutkin millaisena papiston näkemys alkoholin ja yhteiskunnan suhteesta näyttäytyi ja millaisin voimasuhtein. Selvitän keitä olivat ne papiston edustajat, jotka esittivät alkoholipoliittisia kannanottoja julkisuudessa ja millaisia vaikutteita heidän toimintansa taustoilta löytyi. Papistolla tarkoitan ryhmää ja henkilöitä, jotka olivat koulutukseltaan teologeja tai argumentoivat julkisesti kristinuskoon vedoten. Kirkolla viitataan Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mutta tutkimukseni ei keskity kirkon vaan sitä edustavan papiston toimintaan. Liitän keskusteluun myös rajatapauksia, jotka olivat esimerkiksi kansanedustajia, joilla oli uskonnollista taustaa, ja ylioppilaskunnan edustajia, koska uusi teologisukupolvi opiskeli ja vaikutti ylioppilaskunnan jäsenenä. Tutkielmassani käsittelemäni tapahtumat määräytyivät suomalaisen papiston keskuudessa oleellisten kirkollis-yhteiskunnallisten lehtien *Kotimaan* ja *Vartijan* alkoholipoliittisten artikkeleiden kautta. Arvioin myös mainittujen lehtien linjoja suhtautumisessaan alkoholipolitiikkaan. Tutkimusmetodini aiheeseen on tapahtumahistoriallinen narraatio. Luvut ovat systemaattisesti teemoitettuja.

Alkuperäisen suunnitelmani mukaan tarkoitukseni oli käsitellä tutkielmassani koko 1930-lukua suomalaisen papiston alkoholipoliittisuuden suhteen. Materiaalia löytyi kuitenkin jo vuodesta 1932 niin paljon, että rajasin lopulta tutkimukseni aikavälille tammikuusta huhtikuun loppuun vuonna 1932. Tutkimuksen ajallinen painopiste on tammikuussa, jolloin pidettiin kirkkopäivät Helsingissä ja ylimääräisillä valtiopäivillä säädettiin uusi väkijuomalaki. Tammikuun olen jakanut kahdelle pääluvulle. Kolmas pääluku käsittelee helmimaaliskuuta, jolloin väiteltiin kieltolakiäänestysolosuhteista, ja huhtikuuta, jolloin uuden väkijuomalain voimaantulo herätti keskustelua lehdistössä.

Kandidaatin tutkielmani toimi lähtöpisteenä tutkimukselleni. Tutkin kandintyössäni otsikolla ”Alkoholi- ja raittiusaiheiset kannanotot *Kotimaa*- ja *Vartija* -lehdissä keväällä 1932” kyseisissä lehdissä käsiteltyjä välittömiä reaktioita kieltolain kaatumiseen ja artikkeleita alkoholiin liittyen. Kandidaatintyö laajentui graduksi yksityiskohtaisemman lähestymistavan ja laajemman lähdeaineiston kautta.

Uusia lähteitä ja kirjallisuutta hankin tutkimuksen edetessä sitä mukaa, kun kysymyksiä heräsi ja johtolankoja löytyi. Kirjallisuutta etsin lähtökohtaisesti yliopiston kirjasto- ja tietokannoista ja tutkimuksien kirjallisuusluetteloista. Yhteiskuntahistorian luentosarja¹ antoi myös tärkeän lisän historiallisen kehityksen ymmärtämiseksi 1900-luvun alun yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tutkimuskysymykseni koskettaa myös puoluepolitiikkaa, joten Leena Isotalon artikkeli ”Kirkkohistorian tutkija suomalaisen puoluehistorian parissa” oli hyödyllinen.²

Olen opinnoissani ollut kiinnostunut moraalien historiasta. Tässä tärkeä teos oli Alasdair MacIntyre ”Hyveiden jäljillä. Moraaliteoreettinen tutkimus”.³ MacIntyren moraaliteoreettinen kritiikki kiinnitti huomioni Suomen hyvinvointivaltion yksilöllisyysihanteeseen ja pirstaloituneeseen yhteiskuntaan. Poliittisen historian sivuaineopinnoissani tutustuin hyvinvointivaltiotutkimukseen ja aloin suunnitella omaa tutkimustani. Miten suomalaisen hyvinvointivaltion moraalikäsityksestä on tullut sellainen kuin se on? Alkoholin käyttö on pohjia myöten moraalinen kysymys. Suuntanani oli näin ollen kieltolaki ja Suomen, perinteisesti käsitetty moraalinen selkäranka, papit.

Alkoholimonopolit ovat tärkeä ilmiö pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakenteessa. Ja, kuten voimme vuoden 2015 eduskuntavaalien lähestyessä huomata, alkoholi on edelleen rajusti ristiriitainen ja tunteita herättävä poliittinen aihe.⁴ Suomalainen suhtautumisperinne on, että alkoholi on päihdyttävä myrkky, jonka käyttöön liittyy paljon rajoituksia, mutta toisaalta valtio-omisteisen vähittäismyyntimonopolin ja verotuksen kautta siihen olisi suhtauduttava kollektiivisena tulonlähteenä ja sen kannalta valtiollisena hyvänä. Alkoholin nauttimisella on toki myös oma roolinsa eurooppalaisessa ja suomalaisessa kulttuurissa. Ruuan ja alkoholijuomien yhteys on luonnollinen, ja kohtuullinen alkoholin nauttiminen sosiaalisessa kanssakäymisessä voi olla kontekstisidonnaisesti hyödyllistä.

Alkoholin käyttö Suomessa on kuitenkin kehittynyt viimeisten vuosikymmenien aikana huolestuttavaan suuntaan. Aiemmin mieskeskeisestä humalahakuisuudesta on tullut yhä tasa-arvoisempi ilmiö. Nykyään juopottelu

¹VAA ”Yksilö, yhteiskunta, sukupuoli ja perhe” Beatrice Moringin yhteiskuntahistorian luentokurssin muistiinpanot. syksy 2013.

²Isotalo 2013.

³MacIntyre 1981.

⁴HS 9.2.2015 Keskusta haluaa keskioluen pois ruokakaupoista – Kaupat: ”Hyvin vaarallinen ehdotus”. <<http://www.hs.fi/politiikka/a1423452431771>>. katsottu 15.2.2015.

tapahtuu myös yhä useammin kotona, eli perheiden arki on alkoholisoituneempaa kuin aiemmin. Syrjäytyneiden ja yksinäisten ihmisten päihteidentäyteinen elämä on myös yhä yleisempää.⁵ Olen työskennellyt opintojeni ohessa Alkossa, joten tästäkin syystä koin tarvetta penkoa alkoholikysymyksen historiaa.

Tärkeimmät tutkimukseni lähteet ovat kirkollis-yhteiskunnalliset lehdet *Vartija* ja *Kotimaa*, ”Kirkko ja kansanelämä” -kirjanen Helsingin vuoden 1932 kirkkopäiviltä, ylimääräisten valtiopäivien pöytäkirjat tammikuulta 1932 ja *Ylioppilaslehti*. Olen tarkistanut myös jotain yksityiskohtia *Uusi Suomi* -lehdestä, *Helsingin Sanomista*, *Sosialidemokraatista* ja *Yhdyssiteestä*. *Kotimaan* ja *Vartijan* jutuille etsin taustoitusta Lauri Ingmanin, Antti Jaakko Pietilän, Kaarle Aron ja Jaakko Gummeruksen henkilöarkistoista. Edellä mainitut lähteet ovat saatavilla Kansallisarkistosta, Kansalliskirjastosta, Helsingin yliopiston keskusarkistosta ja Eduskunnan kirjastosta.

Kotimaata, *Vartijaa* ja ”Kirkko ja kansanelämä” -kirjasta tulkitessani selvitin alkoholipoliittisten kannanottajien henkilöllisyyden ja pyrin näkemään heidän viestiänsä oikeassa kontekstissa ja seuramaan jatkuiko keskustelu. Lehdissä käydyn keskustelun punaisen langan paljastuttua perehdyin merkittävimpien keskustelun osapuolien henkilöarkistoihin nähdäkseni syvyyttä kronologisessa vaikutusketjussa.

Vuoden 1932 ylimääräisten valtiopäivien pöytäkirjat kävin läpi kiinnittäen erityisesti huomiota kansanedustajiin, jotka olivat koulutukseltaan teologeja tai joilla oli tiettävästi uskonnollinen tausta ja argumentoivat kristillisyyteen ja Raamattuun perustuen. Kutsun näitä jatkossa kansanedustajapapeiksi, vaikka osa ei olekaan pappeja.

Tutkimusajankohtana kansanedustajapapit kuuluivat Kansalliseen Kokoomukseen ja Maalaisliittoon. Kokoomus oli tuolloin kaaderipuolue ja Maalaisliitto joukkopuolue, kuten kaikki eduskuntapuolueet ovat nykyään. Kokoomus oli suomalaisen sivistyneistön puolue, joka ei tarvinnut suurta puolueorganisaatiota tai -jäsenmääriä. Kokoomus muodostui yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa toimivista edustajista, joilla oli lähtönsä laajat verkostot. Kaaderipuolueelle oli myös tyypillistä laaja harkintavalta edustajan äänestyskäyttäytymisessä. Joukkopuolue, kuten Maalaisliitto, perustui laajan aktiivisen jäsenistön organisaatioon ja taloudelliseen tukeen. Joukkopuolueissa

⁵<http://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholitutkimus/suomi-juo/suomalaisten-juomatavat/missa-juodaan->>, katsottu 10.2.2015.

vallitsi ns. sidotun mandaatin periaate eli tiukka puoluekuri ja hierarkkinen johtamiskulttuuri.⁶

Analysoin kansanedustajapappien argumentteja puheenvuorokohtaisesti, en lähesty valtiopäiväkeskustelua kokonaisuutena. Tavoitteenani on etsiä mielipide-erot ja yhteneväisyydet kansanedustajapappien alkoholipoliittisissa näkemyksissä. Millaisia taustavaikuttimia kannanotoista löytyi? Miten kansanedustajapappien äänet jakautuivat uuden väkijuomalain puolesta ja vastaan?

Tutkimuksessani oli tarkoitus saada selville myös teologian ylioppilaiden alkoholipoliittinen linja, mutta Teologian Ylioppilaiden Tiedekuntayhdistyksen lehteä *Kyyhkynen* ei löytynyt 1930-luvulta, vaikka sitä julkaistiin myös tutkimusaikana. Tästä syystä käsittelen tutkimuksessani *Ylioppilaslehden* (YL) alkoholipoliittiset artikkelit keväällä 1932.

Käsittelen kaikkia lähteitä laadukkaalla lähdekritiikillä historialliseen kontekstiinsa perustuen. Lähteet ovat syntyneet omassa ajassa ja kulttuurissa, minkä vuoksi niitä tutkimalla on mahdollista muodostaa kokonaiskuva historiallisten tapahtumien ympärillä olleesta maailmasta. Analysoin lähteitäni ja teen johtopäätöksiä niistä perustuen tutkimuskirjallisuuteen ja lähdeaineistoni muodostamaan kokonaiskäsitykseen. Päämääränäni on mahdollisimman tarkka rekonstruktio ajan ihmisistä, tapahtumista ja näiden keskinäisistä suhteista.⁷

Alkoholin käyttöä yhteiskunnallisena ilmiönä on tutkittu suomalaisessa ja kansainvälisessä mittakaavassa runsaasti. Sitä on tutkittu erityisesti raittiusliikkeen, työväen, kansantalouden ja -terveyden näkökulmasta. Suomalainen tutkimus on perehtynyt ennen kaikkea raittiusliikkeen kohdalla erilaisten raittiusseurojen, esimerkiksi Rahtiuden ystävien, historiaan, työväenliikkeeseen ja kieltolakiin. Kieltolain suhteen tutkimus on keskittynyt useimmiten alkoholin salakauppaan.⁸ Tuorein suomalainen tutkimus liittyen kieltolain aikaan tutki naisen roolia kieltolain aikana.⁹ Kieltolakia on tutkittu myös puoluepoliittisena ongelmana.¹⁰ Rahtiusliikkeelle ja kristinuskoa harjoittaville tahoille voidaan nimetä historiasta paljon yhdistäviä tekijöitä, mutta tutkimus on perustunut valtaosin sekulaariin näkökulmaan rahtiusliikkeestä. Väkevimmät rahtiusmiehet nousivat kuitenkin kristillisestä herätysliikkeestä ja

⁶Isotalo 2013, 243—244.

⁷Lähteistä historiantutkimuksessa Kalela 2000, 92—110.

⁸Ahonen 2003; AV 2006.

⁹Häikiö 2007, 63—64; Kaartinen 2012, 10.

¹⁰Kallenautio 1979.

jakoivat aatettaan mantereelta toiselle. Suomessakin vahvin raittiusaatteellinen panos oli juuri herätysliikkeen edustajilla.¹¹

Suomalaisen papiston suhdetta alkoholin käyttöön ja alkoholipolitiikkaan on myös tutkittu. Papiston roolia kieltolain Suomessa on tutkinut teologian tohtori Mauri Larkio vuonna 1976.¹² Erkki Lepistö tutki vuonna 1967 opinnäytetyössään samaa aihetta kuin Larkio, mutta suppeammin.¹³ Larkio ei näytä tunteneen Lepistön tutkimusta.¹⁴ Larkio päätyy tutkimuksessaan siihen, että kirkko ja papisto olivat marginaalisia vaikuttajia kieltolain kohtaloon Suomessa. Hänen mukaansa pappien aktiivisuus seurakuntalaistensa kannustamisessa raittiuteen väheni kieltolain kuluessa, vaikka kirkon korkein johto tuki kieltolakia eduskunnasta käsin lähes staattisesti kieltolain päättymiseen asti. Larkion mukaan papisto olisi kenties voinut aktiivisemmalla osallistumisella raittiusjärjestöihin vaikuttaa enemmän raittiustilanteeseen. Ruohonjuuritason passiivisuudesta huolimatta pappeja toimi esimerkiksi Raittiuden ystävien hallituksessa.¹⁵ Larkion tutkimus on saanut myöhemmin kritiikkiä ainakin kieltolakia puoluepoliittisesti tutkineelta Jorma Kallenautilta.¹⁶ Tutkimuksessani esitetään lisähuomioita papiston ja raittiuskysymyksen väliseen tietämykseen. Tutkin Larkion mainitsematta jättämiä vuoden 1932 kirkkopäiviä ja Antti J. Pietilään liittyviä yksityiskohtia alkoholipolitiikan osalta. Larkio ei myöskään käsitellyt pappien kannanottoja eduskunnassa vuoden 1932 tammikuun ylimääräisillä valtiopäivillä. Tutkimukseni suhteutuu Larkion tutkimukseen kuin suurennuslasi, syventäen ja monipuolistuen tutkimusta aiheesta.

Papiston suhdetta alkoholiin ja alkoholipolitiikkaan 1800-luvulla ja sitä ennen on tutkinut teologian tohtori Mikko Mielonen. Mielonen tutki papiston suhtautumisen muutosta alkoholipolitiikkaan raittiusliikkeen rantautuessa Suomeen. Tutkimus käsittelee alkoholikysymystä kristillisen etiikan kannalta. Mielosen johtopäätös on, että papiston suhtautuminen alkoholiin lähestyi ehdottomuutta aikaisemman kohtuullisuuden sijaan raittiusliikkeen vakiintuessa

¹¹Mielonen 1973, 40–41.

¹²Larkio 1976.

¹³Lepistö 1967.

¹⁴Larkion tutkimuksen kirjallisuusluettelosta ei löydy viittausta Lepistön tutkimukseen. Larkio 1976, 214.

¹⁵Larkio 1976, 194–195.

¹⁶Larkion mukaan Paavo Virkkusen 5.11.1929 esittämä kansanäänestys ehdotus oli käänteentekevä tapahtuma kieltolain aikaisessa alkoholipolitiikassa. Kallenaution mukaan Virkkusen ehdotus oli ennemmin osa kehitystä, joka oli alkanut ennen eduskuntavaaleja vuoden 1926 lopulla ja 1927 alussa esitettyjen maaherrojen ja taloudellisen neuvottelukunnan lausuntojen vaikutuksesta. Kallenautio 1979, 147–149.

1800-luvun loppua kohti.¹⁷ Sekä Mielonen että Larkio tekivät tutkimuksensa 1970-luvulla. Tästä on Tiina Hämäläinen todennut pro gradu -tutkielmassaan, että alkoholikysymys herätti 1970-luvulla keskustelua kirkon ja teologisen tiedekunnankin piirissä.¹⁸

Tutkimukseni perustuu ajan tärkeimpien kirkollisten vaikuttajien henkilökuviin, joista on nähtävissä kirkon sisäisiä lähestymistapoja alkoholipolitiikkaan. Suurin osa alkoholikysymyksessä aktiivisista papeista löytyi Kansallisbiografia internet-sivuilta, joten henkilöhistoriat olivat helposti käytettävissä.¹⁹ Loput selvisivät Matrikelista ja Aikalaikirjoista.²⁰ Professori Antti J. Pietilän kuvan muodostamiseksi Osmo Tiililän laaja tutkimus oli välttämätön.²¹ Heikki Linnavirran laudaturtutkimus kirkkopäivistä oli myös hyödyllinen omien huomioitteni vertailutausta.²² 1930-luvun poliittista kontekstia kartoitin yleisen historian ja kirkkohistorian yleisesitysten avulla.²³ Luin myös Eija Uusitalon gradun, joka käsitteli vuotta 1931 kirkolliselta ulottuvuudeltaan.²⁴ Alkoholipoliittisen kehityksen historiaa valotti Martti Häikiön Alkon historia -kirja ja Kallenaution puoluepoliittinen tutkimus kieltolaista.²⁵ *Kotimaa*-lehden analysoinnissa käytin Martti Ruuthin sekä Murtorinteen ja Heikkilän tutkimusta.²⁶ *Vartijaa* taustoitin Mäkisaloon ja Tiililän tutkimuksilla.²⁷ Ylioppilaskunnan ja *Ylioppilaslehden* historian yksityiskohtia selvitin Matti Klingen ja Jukka Kortin tutkimusten kautta.²⁸

Käsitteistä todettakoon, että lähteissä puhutaan vaihtelevasti alkoholista, väkijuomista ja mallasjuomista suhteessa raittiuteen, kansanraittiuuteen ja ehdottomaan raittiuteen. Esimerkiksi kansanraittius on ihanne ja päämäärä, jossa moraalit kääntyy vallitsevasti alkoholin väärinkäyttöä eli humalahakuisuutta ja juopottelua vastaan. Raittius tai kansanraittius eivät välttämättä sisällä täyttä ehdottomuutta eli totaalista alkoholista kieltäytymistä, vaan niissä on kohtuullisuuden kaikua.

¹⁷Mielonen 1973, 321.

¹⁸Hämäläinen 2012, 5–6.

¹⁹<http://kansallisbiografia.fi/> katsottu 2013–2014.

²⁰Aikalaikirja 1934; Aikalaikirja 1941; Godenhjelm 1944.

²¹Tiililä 1972.

²²Linnavirta 1982.

²³Selen 1987; Murtorinne 1995.

²⁴Uusitalo 1999.

²⁵Kallenaution 1979; Häikiö 2007.

²⁶Ruuth 1949; Murtorinne & Heikkilä 1980.

²⁷Tiililä 1972; Mäkisalo 1988.

²⁸Klinge 1978; Klinge 1990; Kortti 2013.

Kristinuskon tulkinnassa alkoholinkäytöstä kohtuullisuudella on pidempi perinne kuin ehdottomuudella. Mikko Mielosen mukaan kristillisessä perinteessä raittius ja kohtuus rinnastettiin toisiinsa aina 1800-luvun alkuun asti.²⁹

Absolutismi eli ehdoton raittius liittyi keskusteluun 1800-luvun alussa erityisesti herännäiskristillisissä piireissä. Mielosen mukaan Henrik Renqvistin kirjoituksista ilmenee absolutismin liittyminen suomalaiseen keskusteluun 1830-luvulla.

Ehdoton raittius on jyrkkä ihanne, jossa alkoholi on paha, josta ihmiskunnan on päästävä eroon. Suomessakin kasvoi yleiseksi amerikkalaiselle raittiusliikkeelle tyypillinen näkemys kohtuullisuuden vaarallisuudesta. Näkemyksen mukaan

”Kohtuulliseksi katsottavasta ryyppimisestä ei ole kuin yksi askele ylölliseen”.³⁰

Ehdottoman raittiuden kannattaja siis vastustaa kaikkea alkoholinkäyttöä, kun kohtuullisuutta ja kansanraittiuttakin kunnioittava saattoi ymmärtää viinien ja mallasjuomien eli oluiden sivistyneen arvon. Väkijuomalla viitataan viinaan eli alkoholipitoisuudeltaan vahvaan alkoholijuomaan.

Tutkimuksessa puhutaan paljon alkoholipolitiikasta. Alkoholipolitiikalla viitataan keskusteluun, kirjoituksiin, äänestämiseen ja muuhun

vuorovaikutukselliseen toimintaan, jossa alkoholijuomien käyttöä säätelevien lakien tai yhteisöjen sääntöjen sisältöihin pyritään vaikuttamaan tietoisesti.³¹

Tutkimuksessani usein esiintyviä käsitteitä alkoholipolitiikkaan liittyen ovat myös siveellisyys ja moraali. Tuija Pulkkinen viittaa J. V. Snellmaniin muotoillessaan siveellisyyden näin:

Toimiessaan siveellisesti henkilö samanaikaisesti sekä toimii lainkuuliaisesti ja olemassa olevia tapoja kunnioittaen että tarkkailee omaa omaatuntoaan ja tekee omia päätöksiä siitä, mikä on hyvä kehityssuunta yhteisön tavoille ja laeille.³²

Moraali liittyy siveellisyyteen elimellisesti. Siveettömyys on toimintaa, joka on toimijalle, yhteisölle ja yhteiskunnalle haitallista. Siveellisyyden ja siveettömyyden rajanvedon kipupiste on lainmukaisuus tai lain vaikutus siveellisyyteen ja moraaliin. Esimerkiksi Steniuksen artikkelissa Johan Philip Palmén oli kuvaillut, että valtion tuli olla ”--moraalisessa mielessä dynaaminen kategoria, ”hyvä paimen”--”, jotta sen kansalaiset voisivat lakeja noudattamalla päästä inhimillisen elämän korkeammille tasoille.³³

²⁹Mielonen 1973, 18–19.

³⁰Mielonen 1973, 42–43.

³¹Palonen 2003, 478—479.

³²Pulkkinen 2003, 225.

³³Stenius 2004, 323—324.

2. Raittiusliike ja kieltolaki Suomessa vuoteen 1931

Asetus alkoholijuomien täyskiellosta eli kieltolaki oli voimassa Suomessa

1.6.1919 lähtien aina Oy Alkoholiliike Ab:n, Alkon, ovien avautumiseen

5.4.1932. Lain asettamisen taustalla oli 1800-luvun maailmanlaajuinen

protestanttitaustainen uskonnollis-poliittinen raittiusliike.

Suomen siirtyessä Venäjän keisarikunnan alaisuuteen pyrittiin alkoholin käytössä kohtuullisuuteen eikä ehdottomuudesta ollut juuri puhetta.³⁴

Yhdysvalloista alkanut raittiusliike saavutti suosiota 1800-luvun alussa Ruotsissa.

Sieltä se levisi hiljalleen Suomeen. Suomen raittiusliikkeen sydämeksi muodostui

vuonna 1853 perustettu yhdistys Raittiuden Ystävät. Aluksi Suomen evankelis-

luterilainen kirkko vierasti raittiusliikkeen raamatullisia lähtökohtia, mutta

raittiusliike sai kuitenkin ajan kuluessa yhä enemmän jalansijaa kirkonkin sisällä.

Kieltolain astuessa voimaan kirkon vaikutusvaltaisimmat edustajat olivat jo

kieltolain vakaita kannattajia. Kristillinen raittius juurtui Suomessa

voimakkaimmin lestadiolaisuuteen.³⁵

Raittiusliikkeen kasvava merkitys 1800-luvun kuluessa voidaan nähdä teollistuvan yhteiskunnan sivutuotteena. Ennen teollistumista selvästi suurin osa ihmisistä eli ja teki työtä maaseudulla. Eläimet olivat ihmisen apuna, ja työtä pystyi tekemään melko turvallisilla mielin, vaikka työntekijä olisikin ollut hieman humalassa. Koneitten yleistymisen ja tehdastyö muuttivat kansan suhtautumista alkoholiin. Koneiden kanssa työskentely humalassa oli vaarallista ja aiheutti monenlaista vahinkoa. Työntekijät vammautuivat, perheet menettivät isäänsä ja tehtaas työntekijöitä. Raittius alettiin nähdä yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta välttämättömyytenä.³⁶

Suomessa vuosisadan vaihde tarjosi raittiusliikkeen yhteiskunnallisille pyrkimyksille täydellisen tilaisuuden. Raittiusliike, joka oli käytännössä ajan eliitistä muodostuneen valistusjoukon puuhastelua, oli saanut jalkautettua työväenliikkeen ajamaan ehdottoman raittiuden ihannetta. Vuoden 1905 suurlakon poliittisen myllerryksen kautta pinnalle noussut työväenliike vaatikin yleisen äänioikeuden rinnalla kieltolakia. Ensimmäisen eduskunnan kokoonpanossa vuonna 1907 oli 174 kansanedustajaa, jotka kannattivat ehdotonta

³⁴Mielonen 1973, 17.

³⁵Mielonen 1973, 37–38, 56–58; Anthoni-Koivuluhta 1997.

³⁶VAA ”Yksilö, yhteiskunta, sukupuoli ja perhe” Beatrice Moringin yhteiskuntahistorian luentokurssin muistiinpanot, syksy 2013.

alkoholikieltoa.³⁷ Vaikka kieltolailla oli suuri kannatus eduskunnassa, oli senaatti haluton toimeenpanemaan sitä. Senaattia huoletti Suomen kansainväliset suhteet ja epäili, että kieltolaki johtaisi pimeään alkoholiliiketoiminnan kukoistukseen.³⁸ Häikiön mukaan kieltolaki toteutui pikemmin ensimmäisen maailmansodan seurauksena kuin eduskunnan tahdosta. Venäjän sotatoimien takia suurin osa alkoholijuomista oli kiellettyjä Suomessa sodan aikana. Sodan takia alkoholin kulutus väheni, joskin paloviinan salapoltto lisääntyi huomattavasti. Tämän lisäksi pitkään vahvistusta odottanut kieltolaki varmistui, kun toukokuun 29. päivä vuonna 1917 Venäjän väliaikainen sosialistihallitus hyväksyi sen. Ennen lain voimaantumista Suomi sai itsenäisyytensä ja ajautui sisällissotaan. Sotien poikkeusjärjestelyt ja sodan aiheuttama yhteiskunnallinen rappio antoivat kieltolain kansanraittiuspäämäärälle hankalan kasvuympäristön.³⁹

Kieltolain todellisuus paljastui senaatin aikanaan aavistamaksi. Salakuljetus ja -poltto yleistyivät yhteiskunnan sirpaloituessa kieltolain ympärillä.⁴⁰ Esimerkiksi vaikeasta tilanteesta käy Seiskarin saari, jonka historiaa Petri Rytkölä on tutkinut. Seiskari sijaitsee itäisellä Suomenlahdella ja oli Venäjän vallan aikaan loistavassa solmukohdassa Viron ja Venäjän meriteitse käydyn kaupan kannalta. Suomen itsenäistyttyä raja itään suljettiin täysin, ja Seiskarin saaren sijainti muuttui surkeaksi. Kun kauppa ei kulkenut enää saaren kautta, jäi jäljelle kalastaminen ja salakuljettaminen. Rytkölän tutkimuksen mukaan kieltolain aikaan seiskarilaisten pääelinkeino oli salakuljettaminen. Hänen mukaansa Suomenlahdella viranomaiskontrolli ja -turva oli heikkoa, joten suku nousi tärkeimmäksi turvaksi yli virkavallan. Seiskarilaiset hajauttivat esimerkiksi salakuljetukseen liittyvää riskiä sukunsa turvin. Saaren lailliseen ja laittomaan elinkeinoon liittyivät lähes samat investoinnit ja riskit. Merielinkeinossa vene oli välttämätön, mutta salakuljetettu pirtu oli arvokkaampaa kuin epävarma kalasaalis. Rytkölän mukaan kieltolaki ja hankala taloudellinen tilanne ajoivat seiskarilaiset salakuljettamiseen ja lainrikkomisen tielle, josta rakentui Sisilian mafian kaltainen heikot valtiorakenteet syrjäyttänyt turvaverkko.⁴¹

Kieltolain aikaan Suomen suhteet viinimaihin, esimerkiksi Espanjaan ja Ranskaan, olivat vaikeat. Muuten 1920-luvun suomalainen kansantalous näyttäytyi mainion nousujohteisena. Vuoden 1929 Wall Streetin pörssiromahdus

³⁷Larkio 1976, 9; Häikiö 2007, 56–58.

³⁸Häikiö 2007, 59.

³⁹Häikiö 2007, 60–62.

⁴⁰Larkio 1976, 10–11.

⁴¹Rytkölä 2006, 114.

kuitenkin katkaisi nousukauden myös Suomessa 1930-luvulle siirryttäessä. Tuolloin myös hyvien kauppasuhteitten merkitys viinimaihin korostui viennin heiketessä.⁴²

Talouden heiketessä 1930-luvun alussa myös kieltolaki alettiin nähdä yhä enemmän talouskysymyksenä Suomen valtion budjetinlaatimisvaikeuksien yhteydessä. Syksyllä 1931 valtion budjettiesityksen tasapaino hajosi, kun kansainvälinen luottamuskriisi kärjistyi. Englanti luopui kultakannasta ja sitä seurasivat monet muut maat. Myös Suomen markka irrotettiin kultakannasta ja se liitettiin Englannin punnan kurssiin. Vuoden loppuun mennessä rahamarkkinoilla oli syntynyt huomattavia häiriöitä kultakannasta luopumisen johdosta. Syksyn valuuttakriisin aikana markan arvo laski dollariin nähden 43 % ja puntaan 13 %, jonka takia ulkomaisten velkojen takaisinmaksu muuttui Suomen kannalta hankalammaksi. Syksyn 1931 aikana kriisitietoisuus levisi ja kalliin kieltolain ylläpito nähtiin yhä mahdottomampana verrattuna tuottoisan alkoholiverotuksen käyttöönottoon eli alkoholijuomien laillistamiseen.⁴³

Eduskunnan merkittävimmät puolueet SDP ja Maalaisliitto seisoivat kieltolain takana, joten tarvittiin erityistoimenpiteitä, jotta kalliiksi käyvä, moraalialia rapauttava ja kansainvälisiä suhteita nakertava laki saataisiin käännettyä tappiosta voitoksi. Keväällä 1931 oli jo puhetta kansanäänestyksestä, mutta vaadittiin komitea, valuuttakriisi ja pientä poliittista vääntöä, että äänestys lopulta järjestettiin. Kansanäänestys pidettiin 29.–30.12.1931 ja äänestyksessä kieltolain kaatamisen kannalla oli 70% äänestäneistä.⁴⁴

Jos kieltolaki olisi yritetty kaataa eduskunnan puolueohjelmien perusteella, se olisi vallinneilla valtasuhteilla ollut mahdotonta. Koska kansanäänestystulos oli niin selvä saattoivat kieltolakia kannattaneet Maalaisliitto ja Sosialidemokraatit olla kumoamassa lakia kasvojaan menettämättä.⁴⁵

Kansainvälisenä ilmiönä kieltolait loppuivat vuoteen 1934. Pohjoismaat kokeilivat kieltolakia kukin enemmän tai vähemmän rajoittavana lainsäädäntönään. Ruotsin Ivan Brattin järjestelmästä, jossa oli tiukka ostajatarkkailu alkoholimonopolin liiketoiminnan yhteydessä, tuli Alkon esikuva. Yhdysvallat raittiusliikkeen kotimaana toteutti kieltolakeja osavaltioissaan pitkiäkin jaksoja. Koko liittovaltion kattava kieltolaki oli voimassa vuosina 1920–

⁴²Häikiö 2007, 21–23.

⁴³Kallentautio 1979, 187–189.

⁴⁴Larkio 1976, 161–170, 184; Häikiö 2007, 24.

⁴⁵Selén 1987, 209.

1933. Kaikki kieltolait särkyivät laittoman toiminnan taakkaan ja valtioiden taloudellisiin ongelmiin. Mielipidemittaukset ja kansanäänestykset kieltolain vallitessa ilmaisivat usein kansan kielteisyyden lakia kohtaan.⁴⁶ Kieltolakeja ei ole ollut kuin protestanttisissa maissa (Islanti, Tanska, Norja, Suomi, Yhdysvallat ja Kanada) ja varsinkin herätysliikkeiden vaikutuksen ollessa läsnä.

Raittiusliikkeen ja kristinuskon kansainvälisestä ulottuvuudesta voidaan vielä todeta, että raittiusliikkeiden yhteiskunnallinen vaikutus oli suurinta maissa, joissa protestanttinen uskonnollinen perinne oli ollut vahvasti läsnä. Tästä käy esimerkkinä Englanti, jossa matalakirkollisessa Walesissa raittiusliike ulottui myös kirkon piiriin. Walesissa paikallinen kirkko piti huolta esimerkiksi siitä, että messuun ei tultu humalassa. Anglikaaninen kirkko, joka oli vahvin suurissa kaupungeissa, ei tukenut raittiutta.⁴⁷

3. Papit, aatteet ja lehdet – Vartija, Kotimaa ja Ylioppilaslehti 1930-luvun alussa

Teologinen lauantaiseura oli yksi keskeisimpiä sidosryhmiä 1900-luvun alun suomalaisessa kirkollisessa toiminnassa. Eino Murtorinteen mukaan Teologinen lauantaiseura oli uutta nuorkirkollista linjaa edustanut ryhmä, joka näki kirkon ja kristittyjen moraalisen tehtävänä yhteiskunnan sosiaalisen kehityksen edistämisen. Hänen mukaansa sortokauden ja suurlakon synnyttämä yhteiskunnallis-maailmankatsomuksellinen murros horjutti kirkon auktoriteettiasemaa. Sosialismin ja kirkkovastaisuuden hyökky paljasti kristinuskon heikkouden modernismin edessä. Enää ei nähty uskonnon moraalista positiivisessa mielessä, vaan sitä vastaan hyökättiin. Teologinen lauantaiseura ryhtyi puolustamaan kristinuskoa Suomessa.⁴⁸

Teologinen lauantaiseura näki kysymyksen työväestöstä elimellisenä omalle missiolleen. Työväenliikkeen sosiaaliset uudistusvaatimukset hyväksyttiin, mutta materialistisesta maailmankatsomuksesta kieltäydyttiin. Toiminnallisina esikuvinaan lauantaiseuralaiset pitivät Saksan ja Englannin kirkkojen piirissä syntyneitä kristillis-sosiaalisia liikkeitä. Varsinkin 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Teologisen lauantaiseuran jäsenet julkaisivat paljon kristinuskoa moderniin yhteiskunnan rakentamiseen tuovaa kirjallisuutta. Monet merkittävimmillä Suomen kirkollisilla ja yhteiskunnallisilla asemilla 1930-luvun

⁴⁶Häikiö 2007, 62.

⁴⁷VAA ”Yksilö, yhteiskunta, sukupuoli ja perhe” Beatrice Moringin yhteiskuntahistorian luentokurssin muistiinpanot. syksy 2013.

⁴⁸Veikkola 1969, 183–184; Murtorinne 1980, 18; Murtorinne 1995, 71.

alussa olleista teologeista kuten Martti Ruuth, Lauri Ingman, Jaakko Gummerus, Paavo Virkkunen, Antti J. Pietilä, Kaarle Aro, Sigfrid Sirenus ja Bror Hannes Päivänsalo olivat lauantaseuralaisia.⁴⁹

Kirkollis-yhteiskunnalliset lehdet syntyivät samaa tarkoitusta varten kuin Teologinen lauantaseura puolustamaan kirkkoa uusien aatteitten edessä. *Vartija* perustettiin vuonna 1888 ja *Kotimaa* vuonna 1905.⁵⁰

Vuonna 1919 *Kotimaan* päätoimittajaksi valittiin Martti Ruuth, joka jatkoi päätoimittajana vuoden 1943 loppuun asti. Kirkkohistorian professori Ruuth oli kuulunut alusta lähtien Teologiseen lauantaseuraan opiskelutovereittensa Gummeruksen, Ingmanin ja Kailan kanssa. Hän toimi urallaan vuosisadan alussa opettajana Viipurissa, Hämeenlinnassa ja Helsingin suomalaisessa normaalilyseossa. Väiteltään vuonna 1904 hän sai nimityksen kirkkohistorian dosentiksi. Vuonna 1922 hänet nimitettiin kirkkohistorian professoriksi Gummeruksen seuraajana. Hän tutki uskonnollisia kansanliikkeitä asiaan kuuluvasti ja oli aktiivinen *Kotimaan* lisäksi useissa esimerkiksi Suomen Kirkkohistoriallisessa Seurassa.⁵¹

Päätoimittaja Ruuthin ja toimitussihteeri Vernerin Louhivuoren johdolla *Kotimaata* julkaistiin myös vuonna 1932. Lehden kommentoi sotien välisenä aikana aktiivisesti päivän politiikkaa ja edusti kannanotoissaan koko kirkkoa yhdistävää näkökulmaa.⁵² *Kotimaa* seurasi tarkasti myös raittiusasiaa. Lehdessä iloitiin kieltoain alkamisesta ja se julkaisi useiden raittiusmiesten, esimerkiksi Aron, Pietilän, Tarkkasen ja Louhivuoren kirjoituksia 1920-luvulla ehdottoman raittiuden puolesta. Kieltoain lopun lähestyessä ja kansanäänestyksen varmistuttua esimerkiksi Aro ja Ingman kirjoittivat kansanäänestystä epäileviä kirjoituksia. He epäilivät, ettei se ollut hyvä tapa ratkaista raittiuskysymystä, koska kieltoain vastustajat voisivat saada raittiusvastaisen kantansa näkymään äänestystuloksessa.⁵³

Vartija oli käytännöllisen teologian professori Lauri Ingmanin ja lauantaseuralaisten johdossa vuoteen 1918, jonka jälkeen Ingman lahjoitti lehden kokonaan toiselle lauantaseuralaiselle jumaluusopintohtori Antti J. Pietilälle. 1910-luvulla monet *Vartijaa* toimittaneista lauantaseuralaisista ajautuivat tärkeisiin virkoihin tai eduskuntaan, joten lehden sisällöllinen laatu oli kärsimässä

⁴⁹Murtorinne 1995, 71; Veikkola 1969, 184–190.

⁵⁰Murtorinne 1980, 22–23; Mäkisalo 1988, 18.

⁵¹Murtorinne 1999.

⁵²Murtorinne 1980, 93–94, 127–128.

⁵³Ruuth 1949, 222–230; Murtorinne 1980, 141–142.

ja lehti näytti lähestyvän loppuaan ellei Pietilä olisi saanut tehtävää kontolleen. Tiililä ei Pietilä-tutkimuksessaan saanut selville Ingmanin syytä lahjoittaa lehti Pietilälle. Hän arvioi yhteiskunnallisten velvollisuuksien ajaneen Ingmanin tähän.⁵⁴

Antti Jaakko Pietilä oli eräs Suomen ristiriitaisimmista teologeista 1900-luvulla. Hän oli erittäin arvostettu teologian ammattilainen eettisissä ja kirkkohistoriallisissa kysymyksissä, olihan hän aikaansaava dogmatiikan ja siveysopin professori vuodesta 1919 aina kuolemaansa asti vuonna 1932.⁵⁵ Hänen persoonansa ei kuitenkaan tehnyt hänestä helppoa lähestyä. Hän syntyi Oulussa vuonna 1878 perheeseen, joka eli köyhyydessä, ja, jossa äiti oli hurskas lestadiolainen ja isä juoppouteen taipunut, mutta tasaantunut kyläsuutari. Osmo Tiililä on Pietilä elämäkerrassaan tulkinnut Pietilän persoonan taustaksi juuri köyhistä oloista suureen yhteiskunnalliseen arvoon nousemisen ja oululaisen lestadiolaisuuden vaikutuksen. Häntä saatettiin pitää kovana ja kiivaana, mutta lähimmät ystävät tunsivat hänet ”herkkämielisenä” miehenä, jolle vähäosaisisten parhaan ajaminen oli vilpittömän sydämen puhtauden ohella tärkeä päämäärä. Pietilää velvoitti tilanteesta riippumaton ”pyhä levottomuus” omatunnon vaatimus ajaa Jumalan asiaa ihanteellisimmin ja korkein periaattein aina kohdatessaan vääryyttä. Hänen mukaansa ihmiset olivat liian sidottuja sovinnaisuuteen kaikessa toiminnassaan. Pietilän mukaan uskon ja etiikan kohdalla oli vääryys noudattaa sovinnaisuutta ja pelätä esimerkiksi mitä rovasti, piispa tai tuomiokapituli sanoi.⁵⁶

Pietilän ehdottomuus erottui yhä selvemmin hänen toimiessa *Vartijan* päätoimittajana vuodesta 1919 kuolemaansa saakka. Päätoimittajuutensa aikana hänen persoonallisuutensa terävöityi ja hänen kirjoituksensa olivat ajoittain hyvinkin hyökkääviä ja toimituksen väki väheni Pietilän ihanteellisuusarvostuksen korostuttua. Parannuttuaan vakavasta sairaudestaan Pietilä poisti vuodesta 1923 vähitellen *Vartijan* toimituksesta ”vastustajiaan”, kunnes vuonna 1932 hänen lisäkseen toimituksessa oli enää Sirenius ja J. M. Mikkola.⁵⁷ Hän peräänkuulutti vilpittömyyttä mutta kirjoitti monesti mustamaalaten kritiikin kohteitaan, vaikka saattoi syyttää heitä samasta. Hän koki vääryyden hyvin voimakkaasti ja tunsii olevansa velvoitettu puuttumaan monenlaisiin yhteiskunnallisiin asioihin. Tiililän mukaan kaikkeen puuttuvaan

⁵⁴Tiililä 1972, 151; Mäkisalo 1988, 73–75.

⁵⁵Pietilä kärsi sydänkohtauksista ja kuoli 54-vuotiaana syyskuun 9. päivänä vuonna 1932. Tiililä 1972, 37.

⁵⁶Tiililä 1972, 7, 34, 39, 50.

⁵⁷Tiililä 1972, 180–181.

velvollisuudentuntoon saattoi liittyä se, ettei toista yhtä pätevää ja itsensä yhteiskunnallisten asioiden puolesta likoon laittavaa teologia Pietilän lisäksi Suomessa ollut. Teologinen lauantaiseura, jonka jäsen Pietiläkin oli, otti aktiivisesti osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, mutta kenelläkään lauantaiseuralaisista ei ollut Pietilän veroista teoreettista kykyä eettisissä ja dogmaattisissa asioissa.⁵⁸

Pietilä oli myös vakaa kansanraittiuden ja ehdottoman raittiuden asianajaja. Isänsä kautta hänellä oli omakohtaista kokemusta alkoholin synkistä puolista ja äitinsä kautta lestadiolainen vaatimus kirkkaudesta. Perhetaustansa yhdistyessä laajaan eettiseen ja historialliseen tietämykseen ja velvoittavaan oikeudenmukaisuudentunteeseen, hänen oli kannatettava ihanteellisesti ehdotonta raittiutta ja lainkunnioittamisen merkitystä kirjoittaen asiasta myös *Vartijaan*. *Vartijan* lisäksi hän kirjoitti useita julkaistuja vihkosia raittiudesta, esimerkiksi sosiaaliministeriön raittiusosaston kirjasarjassa julkaistiin Pietilän ”Kieltolaki ja yhteiskunta” vuonna 1920. Pietilä piti myös puheita raittiudesta esimerkiksi raittiusviikoilla ja radiossa. Hänen lisäksi *Vartijan* raittiusartikkeleita kirjoittivat Sirenius, Tarkkanen ja Aro.⁵⁹

Vuodesta 1913 lähtien julkaistu *Ylioppilaslehti* (YL) oli perustukseltaan ennen kaikkea suomenkielinen ylioppilaskuntaa yhdistämään ja aktivoimaan pyrkinyt lehti.⁶⁰ Ylioppilaskunnassa ja YL:n toimituksessa vallitsi 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa voimakas suomalainen heimoaate, joka ruumiillistui Akateemisessa Karjala-seurassa (AKS). AKS:n valajäsen numero yksi oli Elias Simojoki, josta myöhemmin tuli Kiuruveden kappalainen ja Isänmaallisen Kansanliikkeen (IKL) johtaja ja kansanedustaja.⁶¹ Ajan henki ja teologia sopivat lujasti yhteen AKS:ssä. AKS:n lippuvalan säkeessä julistetaan: ”Sillä niin totta kuin minä uskon yhteen suureen Jumalaan, niin minä uskon yhteen Suureen Suomeen ja sen suureen tulevaisuuteen”. Kristinuskon kautta suomalaisessa heimoaatteessa venäläinen ateisti, joka oli vähintään kristinuskon vihollinen, voitiin demonisoida tehokkaasti. Tiedekunta, jossa oli suurin joukko AKS:n kannattajia, oli Teologinen tiedekunta. Teologian ylioppilaathan olivat

⁵⁸Tiililä 1972, 48–50.

⁵⁹Tiililä 1972, 253, 294, 310.

⁶⁰Kortti 2013, 22–23.

⁶¹Niinistö 2012.

suomalaisuusliikkeen pioneereja jo vuonna 1853, kun he ottivat suomen kielen pääkielekseen.⁶²

Kuten Euroopan muissakin oikeistolaisissa nuorisoliikkeissä, urheilullinen joukkoaktiivisuus oli myös AKS:lle tärkeä ulottuvuus ryssävihan, kristinuskon, raittiuden ja Suur-Suomi-unelman rinnalla. *YL*:ssä julkaistiin 1920-luvulla useita erikoisnumeroita urheilusta, raittiudesta ja uskonnosta.⁶³

1930-luvulla Suomen talous oli huonossa tilassa. Työttömyyden ja pakkohuutokauppojen radikalisoimat pulaliikkeet ja esimerkiksi kommunistien järjestämät lakot maaseudulla antoivat vauhtia äärioikeistolaiselle Lapuan liikkeelle. *YL* liittyi AKS-johtoisena Lapuan liikkeen ja myöhemmin IKL:n kannattajiin. Enää ei pyritty integroimaan työväestöä Suur-Suomi heimoaатteen taakse. *YL*:n kirjoituksissa toivotettiin tervetulleiksi lapualaisten toimet kommunisteja vastaan. AKS koki, että porvarit olivat pettäneet Suomen, ja *YL*:n pakinoitsija Tervasuti julisti Lapuan liikkeen olleen ”tepsivä lääke poliittisen elämän sairaudelle”. Tervasudin takana oli Tapani Virkkunen, joka oli kokoomuspappi Paavo Virkkusen poika.⁶⁴

”Kyydityksesä” 1930 oli Lapuan liikkeen voiman aikaa, mutta tästä alkoi myös alamäki. Erityisesti entisen presidentin K.J. Ståhlbergin muilutus toi liikkeelle huonon maineen. Ståhlbergin kyydityksessä oli mukana myös entinen *YL*:n päätoimittaja Mikko Jaskari, joka sai kuritushuonetta ja erotettiin AKS:stä toverituomioistuimen päätöksellä. Kyydityksistä lähtien *YL*:n linja oli hapuileva, päätoimittajia vaihdeltiin ja kannanotoista kiisteltiin.⁶⁵

Kotimaa on tutkimuksen laajalevikkisin lehti ajankohtana. Vuonna 1932 lehdellä oli 11 775 tilaajaa.⁶⁶ Pietilän päätoimittamana *Vartija* pääsi siihenastiseen ennätykseensä, joka Mäkisalonen mukaan oli 1920-luvun lopulla n. 800–1000 tilaajaa. Hänen mukaansa levikistä ei näkynyt lehden suosio. Mäkisalonen mukaan Pietilän *Vartijan* julkaisut olivat odotettuja tapahtumia esimerkiksi teologian ylioppilaitten keskuudessa.⁶⁷ *Ylioppilaslehden* levikistä vuonna 1932 ei ole tarkkaa tietoa. Pakkotilaus oli voimassa vielä tuolloin eli lehden tilaus oli pakollista kaikille osakuntalaisille ja lehden tilausmaksu sisältyi

⁶²Kortti 2013, 102.

⁶³Kortti 2013, 105.

⁶⁴Kortti 2013, 116–118.

⁶⁵Kortti 2013, 119–122.

⁶⁶Murtorinne 1980, 105.

⁶⁷Mäkisalo 1988, 102–104.

osakuntamaksuun. Helsingin Yliopistossa oli läsnä vuonna 1932 n. 6000 opiskelijaa, joten lehden levikki oli todennäköisesti jotain tämän suuntaista.⁶⁸

⁶⁸Klinge 1978, 14; Kortti 2013, 55, 169.

II RAITTIUSVÄEN KATKERAT KANNANOTOT JA KIRKKOPÄIVÄT TAMMIKUUSSA

1. Vuosi 1932 – Mäntsälässä kapinoidaan ja lailliset alkoholijuomat tekevät paluun

Vuoteen 1932 liittyi monella tapaa vanhan päättymisen ja uuden alkamisen pohjavirettä: Mäntsälän kapinan käsittely kitki suoraa oikeistoradikalismia ja kieltolaki kumottiin perustuen 29.–30.12.1931 pidetyn kansanäänestyksen selvään tulokseen. Lehdistö seurasi tarkkaan kumpaakin tapahtumasarjaa. Suomessa elettiin jännittäviä aikoja.

Euroopassa 1930-luvulla yleistynyt oikeistoradikalismi oli läsnä Suomessa Lapuan liikkeen myötä. Vielä vuonna 1932 papiston poliittiset toimijat olivat kokoomuksen ja maalaisliiton riveissä, mutta oli lapuanliikkeelläkin kannatusta. Lapuan kirkkoherran K. R. Kareksen osallistuttua toimintaan, voitiin lapuanliikkeellä nähdä konkreettisesti kirkon siunaus. Liikkeen alkuvaiheessa kirkonmiehet tukivat pulaliikkeen linjaa, mutta väkivallan lisääntyessä suosio laski. Lapuan liikkeen harjoittamia kyydityksiä pidettiin yleisesti laittomina ja vuoden 1932 alun Mäntsälän kapina sinetöi Lapuan liikkeen nimissä tehdyn toiminnan kuopattavaksi. Virallinen kirkko vastusti jyrisevän arkipiispa Ingmanin johdolla Lapuan liikkeen kapinallisia toimia. Virallisista kannanotoista huolimatta liikkeen isänmaallista linjaa oli sen toiminnan aikana kannattanut monet tärkeät kirkolliset toimijat, esimerkiksi Paavo Virkkunen, K. E. Kilpeläinen ja Antti J. Pietilä. Sosiaaliministeri Kilpeläinen erosi hallituksesta Mäntsälän kapinan yhteydessä pitäessään valtioneuvoston toimia provosoivina. Vanhat lauantaseuralaiset, aikansa aktiiviset kristinuskon puolustajat, osoittivat kannatusta Lapuanliikkeelle erityisesti ajan sosiaalidemokraattisesta uskontokriittisyydestä ja Neuvostoliiton uhkaavasta kirkkovastaisuudesta johtuen.⁶⁹

Suomen valtio oli maalaisliittolaisenemmistöisen J. E. Sunilan II hallituksen johdossa ja kamppaili vaikean maailmantalouden kanssa. Kieltolaista luopuminen oli yksi toimenpide valtion talouden tasapainottamiseksi ja kansanliikkeiden rauhoittamiseksi.⁷⁰

⁶⁹Murtorinne 1995, 129–132.

⁷⁰Kallenautio 1979, 196; Häikiö 2007, 18–22.

2. Kansanäänestystulos ja kirkkopäivät

2.1 Raittiusväen katkeruutta tammikuun alussa *Kotimaassa*

Alkuvuoden 1932 alkoholipoliittiset tapahtumat saivat paljon palstatilaa lehdissä. Vuodenvaihteen jälkeen kirkollis-yhteiskunnallisessa *Kotimaa*-lehdessä esitettiin eriasteisia kieltolakikansanäänestykseen liittyneitä kannanottoja.

Vuoden 1932 tammikuun 5. päivän *Kotimaa* lehdessä aloitettiin uuden tilanteen kartoitus. Heti alkuun lehden toimitus oli kysynyt Kieltolakiliiton ja Raittiuden Ystävien sihteereiltä mitä he olivat mieltä asiasta. Kieltolakiliiton sihteeri toimittaja Vihtori Karpio totesi haastattelussa, että raittiusväki säilyi lojaalina laille kuin laille. Raittiustyötä hän piti edelleen tärkeänä ja harmitteli erityisesti käytännön raittiustyöntekijöiden todennäköistä turhautuneisuutta uuteen tilanteeseen. Kokonaiskuvassa Karpio näki haasteena raittiusyhdistysten jäsenmäärän mahdollisen laskun uuden järjestelmän vakiintuessa. Hän oletti laskua, koska näin oli tapahtunut hänen mukaansa myös Ruotsin ja Norjan alkoholiäänestysten yhteydessä. Lopuksi Karpio toivoi, että raittiusväki pysyisi aatteensa takana eikä sitä jättäisi.⁷¹

Samassa jutussa Raittiuden Ystävien sihteeri V. A. (Veli Abiel) Heikinheimo esitti myös huolensa raittiusväen tilasta. Heikinheimo oli aktiivinen pappi, jolla oli pitkä ura seurakunnissa ja urat uskonnonopettajana ja yliopistolla. Hän toimi 1930-luvun alussa Perniön rovastina ja Hyvinkään virkaatekevänä kappalaisena. Yliopistolla hän oli korkeimmillaan käytännöllisen teologian professorin assistentti. Heikinheimo oli perustamassa Helsingin Sörnäisten kristillistä kansanopistoa ja hänellä oli lukuisia luottamustoimia Raittiuden Ystävien lisäksi, esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitossa. Hän oli aktiivinen uskonnollisten ja raittiusaiheisten juttujen kirjoittaja varsinkin *Kylväjä*- ja *Kotimaa* -lehtiin.⁷²

Heikinheimoa huoletti raittiusväen passiivisuus. Hän piti kuitenkin todennäköisenä, että lamaantuneisuus saattaisi olla vain väliaikainen ilmiö. Tilanteen kehittymistä täytyi seurata huolellisesti, mutta Heikinheimo korosti, ”ettei raittiusväki voi millään tavalla olla osallisena sellaisessa toiminnassa, missä palvellaan väkijuomaliikettä”. Heikinheimo pohti mahdollisuutta, että Jumala teki työtään kohti hyvää tässäkin ristiriitaisessa tilanteessa. Esimerkiksi alkoholihuoltolaki ja raittiusopetus saivat uuden tilanteen myötä varmasti

⁷¹Km 5.1.1932 Mitä raittiusväen johdon taholla kieltolain tappiosta ajatellaan?

⁷²Godenhjelm, 1944.

enemmän huomiota. Vaikka malttia ja itsehillintää täytyi harjoittaa, raittiusväen päämääränä säilyi alkoholin täyskielto, totesi Heikinheimo lopuksi.⁷³

Raittiusliikkeen edustajat olivat pettyneitä, mutta ihanteellisuuteen kuuluen kannustivat uskomaan ehdottoman raittiuden tulevaisuuteen. Raittiusliikkeen haasteina pidettiin jäsenmäärien laskua ja kentän passivoitumista. Toiveita herätti alkoholistihuoltolain ja raittiusopetuksen merkityksen korostuminen. Heikinheimo tulkitsi tilannetta tutkimattomien Jumalan teiden kautta. Ehkä kieltoain kumoutuminen aiheutti pettymystä ja huolta, mutta aloitti lopulta hyvän hedelmän kantavan uuden matkan raittiudenkin näkökulmasta.

Kotimaa otti näkyvästi kantaa ajankohtaiseen kieltolakiäänestystulokseen. Samalla sivulla edellisen artikkelin kanssa analysoi lähetysjohtaja Matti Tarkkanen kieltolakiäänestyksen taustaa. Matti Tarkkanen valmistui papiksi vuonna 1889 ja sai opintojensa aikana suuren vaikutuksen tulevalta arkkipiiispalta dogmatiikan professorilta Gustaf Johanssonilta. Hän omaksui Johanssonilta vahvan raamatullisuuden näkökulman, joka näkyi hänen kirjallisessa tuotannossaan, esimerkiksi ”Raamattu ja raittiuskysymys” vuodelta 1886 ja 1904. Tarkkanen toimi 1800-luvun lopulla merimiespappina päätyen Suomen Merimieslähetysten johtajaksi. Terveiden heikettyä hän palasi Suomeen kirkkoherraksi ja jatkoi aktiivista kirjoittamista esimerkiksi *Kotimaahan* ja yhteiskunnallista osallistumista. Vuoden 1904 Tarkkanen toimi Raittiuden Ystävien puheenjohtajana. Vuonna 1914 Tarkkanen valittiin Suomen Lähetysseuran johtoon. Hän toimi ekumeenisista yhteistyötä kannattaen ja vaalien yhteiskunnallisesti raamatullista siveyttä. Hän sai useita kunnianosoituksia 1920- ja 1930-luvulla esimerkiksi Raittiuden Ystäviltä. Matti Tarkkanen kuoli vuonna 1938.⁷⁴

Tarkkanen arvioi jutussaan *Uuden Suomen* sunnuntainumeron näkemystä kansanäänestyksen merkityksestä. Tammikuun 3. päivän *US* oli uutisoinut näkyvästi etusivullaan kieltolakiäänestyksen tulosta otsikolla ”Asema on nyt selvä. KANSA ON TUOMINNUT KIELTOLAIN”.⁷⁵ Tarkkanen piti tärkeänä korostaa, ettei kansa ollut tuominnut kieltolakia, vaan ”kansu tuomitsi itsensä juomarikansaksi, joka ei tahdo eikä taida tulla toimeen ilman sellaista iloa, mitä vain päihdyttävät juomat antavat”. Raittiusväen äänellä hän muotoili, ”--

⁷³Km 5.1.1932 Mitä raittiusväen johdon taholla kieltoain tappiosta ajatellaan?

⁷⁴Saarihäti 2001; Ahonen 2003, 394.

⁷⁵*US*:n suhtautuminen äänestyksen merkitykseen näkyi selvimmin otsikon muotoilussa. Etusivun uutisointi asiasta oli lähinnä siihen mennessä laskettujen äänijakaumien arviointia ilman syvempää tulkintaa. *US* 3.1.1932 Asema on nyt selvä. Kansu on tuominnut kieltoain.

äänestyksen tulos on niiden voitto, jotka eivät kysy sitä, mikä on Jumalan tahto ja lähimmäisen paras, vaan oma nautinto ja ajallinen voitto”. Hän otti myös huomioon kriittisyyden kieltolakia kohtaan. Tarkkasen mukaan, kun viinasta tulisi laillista, ei herrasväen tarvitsisi tavoissaan enää suosia salakuljetusta ja salakapakoita. Äänestystuloksessa Tarkkanen näki myös sanomalehtien vaikutuksen. Esimerkeiksi hän antoi *Hufvudstadsbladetin*, *Helsingin Sanomat*, *Uuden Suomen* ja *Ajan Sanan*, joissa ei juuri kieltolakia puoltavia näkemyksiä koskaan hänen mukaansa ollut ollut. Tarkkasen mukaan ”täyskiellottomien” palveluksessa toimivien lehtien kuvaplakaatit, joissa ”vähänajatteleville” ihmisille uskoteltiin kieltolain kumoamisen johtavan murhien ja juopottelun merkittävään vähenemiseen, olivat vastenmielisiä.⁷⁶

Seuraavaksi Tarkkanen otti kritiikin keskiöön suomalaisen kansanvallan ja hallituksen. Tarkkasen mukaan kysymällä kansan tahtoa ”kreetiltä ja pleetiltä”⁷⁷ näin syvällisessä asiassa ajauduttiin vakavaan vastuuttomuuden tilaan. Tarkkasen mukaan ”--kuten Pilatus, voi hallitus ja eduskunta nyt pestä käsiänsä, viattomia me olemme”. Samoin hän hämmästeli sitä, että ennen äänestystä oli *US* esitellyt kieltolakia vastustavan eliitin eli valtiojohdon ja talousmiesten näkemykset ja neuvot lukijoilleen. Hän ihmetteli myös sosiaaliministerin kieltolakia vastustavaa radiopuhetta. Tarkkanen viittasi sosiaaliministeri Kaarlo Edvard Kilpeläiseen, joka oli luonteeltaan poliittisesti maltillinen kirkkoherra, kokoomuksen kansanedustaja, raittiusmies ja sosiaaliministeri. Kallenaution mukaan Kilpeläinen tiesi ministeriksi astuessaan, että kieltolaki oli kumottava.⁷⁸ Lopuksi Tarkkanen julisti kieltolain kaatajien suurta vastuuta suomalaisen juomakulttuurin ja kansan moraalien parannuksessa: ”Jumala suokoon, että he onnistuisivat. Mutta voi mikä vastuu, jos asiat menevätkin pahempaan päin!” Viimeiseksi Tarkkanen kertoi erään tarinan velkansa maksaneesta uskovaudesta, joka lainanantajan ahneudesta joutui maksamaan velkansa uudestaan. Tarinan moraaliseen opetukseen velanmaksajan rehellisyyteen viitaten ”Mekin kieltolain puolesta äänestäjät voitimme, sillä meille jäi hyvä omatunto”.⁷⁹

Käsitellessään *US*:n julistavaa otsikkoa Tarkkanen korosti moraalisia ja yhteisvastuullisia ulottuvuuksia vastustaen alkoholimyönteisyyttä ja kieltolain

⁷⁶Tarkkanen 1932.

⁷⁷2. Sam. 8:18 vuoden 1933 suom.: ” Benaja, Joojadan poika, oli kreettien ja pleettien päällikkönä; Daavidin pojat olivat myös pappeina.” (-92 suom.: ” Kreetit ja pleetit olivat ulkomaisia palkkasotureita.”) ”Kreeti ja pleeti” tarkoittaa tavallista kansaa.

⁷⁸Kallenautio 1979, 196; Vares 2001 a.

⁷⁹Tarkkanen 1932.

tuomitsemista. Tarkkasen mielestä sekä valtioneuvosto oli toiminut vastuuttomasti antaessaan kansalle päätösvaltaa näin vaikeassa asiassa ja lehdistö muokatessaan mielipidettä kieltolakivastaiseksi. Hän esitti kritiikkiä myös sosiaaliministeri Kilpeläiselle tämän radiopuheesta ja piti häntä takinkääntäjänä raittiusasiassa. Tarkkasen kirjoituksesta käy ilmi, että hän kannatti lujasti ehdotonta raittiutta ja kieltolakia. Kertomus uskovaisestä ja velasta kuvaa hyvin Tarkkasen valistunutta raittiusmiehen intohimoa asian puolesta. Raittiuskysymyksessä oli Tarkkasen mukaan pohjimmiltaan kysymys kristinuskon ydinasioista, lähimmäisen rakkaudesta ja puhtaasta omatunnosta.

Viikkoa myöhemmin tammikuun 12. päivän *Kotimaassa* esiteltiin Raittiusväen yleisen kansanäänestystoimikunnan julkisuuteen Suomen raittiusväelle osoittama kirjelmä, joka pohti uutta tilannetta ja sitä mitä raittiusväen kannattaisi tehdä. Kirjelmässä uskottiin, että kieltolaki kaatuisi ja raittiusväen kannattaisi varautua siihen. Kirjelmän mukaan raittiusväki ei taipuisi ehdottomuudesta ja ”--väkijuomaliikkeen lainsuojattomaksi saattaminen ja hävittäminen” säilyisi sen päämääränä. Kirjelmässä todettiin, että raittiusväen oli kehitettävä menettelytapojaan. Korostuksia esitettiin esimerkiksi raittiusjärjestöjen yhteistoiminnallisuuden kohdalla ja siinä, että raittiusväki ei voinut ehdottomuuden kantansa takia osallistua uuden järjestelmän palvelukseen. Kirjelmässä oli myös ehdotuksia valtiollisen raittiuden edistämisen suhteen. Esimerkiksi valtiontalouden liian tiukkaa sitomista alkoholialan rahavirtoihin pitäisi välttää, jotta päämääränä oleva alkoholin täyskielto säilyisi ulottuvilla. Viestin lopuksi raittiusväkeä kehoitettiin jatkamaan vakaumuksensa mukaista työtä lannistumatta ja vähemmistöasemastaan huolimatta.⁸⁰

Sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikkö Kaarle Kustaa Aron kirjeestä piispa Jaakko Gummerukselle käy ilmi mielenkiintoinen näkökulma raittiusväen asemoitumiseen kieltolakiäänestyksen jälkeen. Aro oli koulutukseltaan pappi, mutta hänen uransa ei johtanut seurakuntatyöhön vaan valtion virkamieheksi päätyen kirkon keskushallinnon johtotehtäviin. Hän oli tyypillinen hallintomies, joka ei tehnyt itsestään numeroa, vaan teki vaikuttamistyötä näkymättömissä. Hänellä oli alusta lähtien hyvät verkostot, koska hän kuului Teologiseen lauantaiseuraa. Aro oli raittiusmies, joka kieltolain alettua sai tehtäväkseen johtaa sosiaaliministeriön raittiusosastoa. Osasto oli pieni, mutta alkoholipoliittisesti merkittävä. Hän oli pohjimmiltaan kuitenkin virkamies, jolle

⁸⁰Km 12.1.1932. Suomen raittiusväen ohjelma tulevaisuutta silmällä pitäen.

käytäntö oli tärkeämpää kuin ideologia. Perusteellisen ja varovaisen työtapansa turvin hän siirtyi kieltolain jälkeen opetusministeriöön ja 1940-luvulla kirkon keskusrahaston johtajaksi ja kirkkoneuvokseksi.⁸¹

Aro lähetti tammikuun 3. päivä esimiehelleen piispa Gummerukselle kirjeen, pyytääkseen neuvoa vaikeassa tilanteessaan. Selittäessään tilannettaan hän kertoi, että raittiusväen johto oli pyytänyt häntäkin eroamaan tehtävästään, jossa hän oli osastonsa kanssa saamassa tehtäväksi valmistaa toimenpanoasetuksen uudelle väkijuomalaille. Aron mukaan ”Raittiusväen taktiikkamestarit” olivat sitä mieltä, ettei Aron pitäisi koskea lakiin vaan laki saisi tulla sellaiseksi kuin se tuli, ja oli parempi mitä huonommaksi se tulisi. Aron mielestä taktikka oli vastuuton ja hän oli päättänyt pysyä virassaan tehdäkseen voitavansa uuden lain haittojen pitämiseksi mahdollisimman pieninä raittiustilanteelle.⁸²

Raittiusväen yleisen kansanäänestystoimikunnan julkaisu katsoi eteenpäin vedoten raittiusväkeä pysymään ehdottoman raittiuden kannassaan. Ehdottomuus tarkoitti myös erottumista ja vapaaehtoista poisjäämistä uuden järjestelmän sisäisestä kehittämistyöstä. Vetoimuksen mukaan raittiusliike ei voinut osallistua väkijuomaliikkeen toimintaan edes raittiuspoliittisessa mielessä.

Sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikkö Aron mukaan raittiusliikkeen johto toivoi tulevan lain kriisiytymistä katkeranoloisella päätöksellään pysyä erossa uuden järjestelmän rakentamistyöstä. Aron mukaan linjaus oli vastuuton.

2.2. Professori Pietilä tuo raittiuskeskustelun tammikuun kirkkopäiville

Vuoden 1932 kirkkopäivät pidettiin 11.–14. tammikuuta Helsingissä, ja niiden teemana oli ”Kirkko ja kansanelämä”. Kirkkopäivien vetäjänä toimi Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliiton puheenjohtaja piispa Jaakko Gummerus ja esitelmöitsijöinä toimivat esimerkiksi arkkipiispa Lauri Ingman ja sosiaaliministeri Kaarlo Edvard Kilpeläinen. Vuonna 1932 elettiin syvintä työttömyys- ja pula-aikaa, joten kirkkopäivienkin teema käsitteli kansan elämää, mutta esitelmiä liittyen raittiuskysymykseen ei pidetty. Ajankohtaisesta raittiuskysymyksestä puhuttiin ainoastaan esitelmien ja alustusten jälkeen pidetyissä keskusteluissa. Kirkollisen raittiuskeskustelun johtava vaatiija kirkkopäivillä oli professori Antti Jaakko Pietilä. Vähäiset viittaukset

⁸¹Heikkilä 2000.

⁸²KK Coll.13.2. Aron kirje Jaakko Gummerukselle 3.1.1932.

tutkimuskirjallisuuteen tässä ja seuraavissa luvuissa johtuvat aiemman tutkimuksen puutteesta.⁸³

Tiistaina 12.1.1932 kirkkopäivien keskusteluissa Pietilä pyrki nostamaan raittiuspoliittisen kissan pöydälle, koska siitä oli puhuttu hänen mielestään kirkollisesta näkökulmasta liian vähän. Tuon päivän pääesitelmän oli pitänyt arkkipiispa Lauri Ingman otsikolla ”Kirkon asema ja tehtävä nykyisessä henkien taistelussa”, jossa tämä puolusti kirkon tehtävää kasvattajana ja piti vasemmistolaisuutta ja arvoliberalismia yhteiskunnallisesti ja kirkon kannalta vaarallisina ilmiöinä.⁸⁴

Marsalkka Carl Gustaf Mannerheimin mukaan arkkipiispa Lauri Ingman oli poliitikkona Suomen ensimmäinen valtiomies. Häntä on kuvattu hyvin vaikutusvaltaiseksi mieheksi, jota ei kuitenkaan näkynyt missään. Hän syntyi Teuvan kirkkoherran perheeseen 11. lapseksi. Kuten perheen muutkin pojat, hänkin opiskeli papiksi, mutta perehtyi lisäksi pedagogiikkaan. Jatko-opinnot veivät hänet akateemiselle uralle lopulta käytännöllisen teologian professoriksi. Yliopistolla hänen toimintansa korostui kuivana analyttisuutena ja kaavamaisina luentoina. Hänellä oli myös jatkuvasti virkavapaita valtiollisten tehtävien takia. Hänet nimitettiin vuonna 1930 arkkipiispaksi, mutta joidenkin mukaan Ingmanissa ei juuri pappia ollut, vaan ennemmin hänen olisi pitänyt olla juristi tai pankinjohtaja. Ingman oli Kansallista Kokoomusta perustamassa ollut reaalioliitikko. Hän kannatti uudistuksia, joilla vähäosaisille saataisiin paremmat olot, mutta vasemmistolaisuutta, bolshevismia ja anarkismia hän vastusti jyrkästi. Hän oli maltillinen konservatiivi, joka vältti liian tiukkoja rajoja käytännön politiikassa. Ingman oli kahteen otteeseen pääministerinä, kauden opetusministerinä ja varapuhemiehenä ja kansanedustajana lähes jatkuvasti vuodesta 1907 vuoteen 1929. Hän kuului Teologiseen lauantaiseuraan, oli *Vartijan* päätoimittaja vuosina 1906–1918 ja toimi esimerkiksi Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran ja Suomen merimieslähetysseuran johtokunnan jäsenenä. Ingman ja Pietilä olivat ystäviä ja hyvissä väleissä kunnes Pietilä yksinäistyi kärjistyvine mielipiteineen *Vartijan* päätoimittajana. Tiiliksen mukaan

⁸³ Kirkko ja kansanelämä 1932; Larkio ei käsitellyt kirkkopäivillä pidettyjä tai kirkkopäiviin liittyviä alkoholipoliittisia kannanottoja eli asioita, joita käsittelee luvuissa II 2.2–2.5. Larkio, 1976, 186, 208; Linnavirta 1982, 104.

⁸⁴ Ingman 1932 a.

Ingman on yksi 1900-luvun teologeista, jonka mukaan aikakautta voidaan määritellä.⁸⁵

Esitelmien jälkeisen keskusteluosion alettua Pietilä lähti arvioimaan näkökulmaansa kirkkopäivien otsikon ”Kirkko ja kansanelämä” kautta. Hänen mukaansa kirkko pitkistä perinteistään ja laajoista resursseistaan huolimatta oli jäänyt viime aikoina monen muutoksen ja uuden yhteiskunnallisen ilmiön edessä sivustakatsojaksi. Huoli kansanelämän uusien ilmiöiden vaikutuksesta kirkon vaikutuspiiriin oli Pietilän mukaan perusteltu, jos ne sisälsivät ”uskonnollista tai siveellistä lankeemusta”. Kaikki kehitys ei ollut kuitenkaan Pietilän mukaan haitallista, kuten esimerkiksi suurkaupunkien perhe-elämä. Joka tapauksessa kirkko ei ollut pysynyt ajan hermolla ja Pietilä pohti, oliko kirkon reagoimattomuus ajan ilmiöihin ainoastaan hitautta vai halusiko kirkko pysyä syystä tai toisesta keskustelun ulkopuolella. Pietilä myönsi, ettei kristinuskon sinällään sisältänyt mitään yhteiskunnallista ohjelmaa, mutta sillä oli tarjota suuria periaatteita, joilla oli ”--mitä hedelmällisin vaikutus yhteiskuntaelämän kulkuun”.⁸⁶

Oman alustuksensa jälkeen Pietilä pääsi raittiuskysymykseen. Hänen mukaansa asiasta oli puhuttu aivan liian vähän esimerkiksi kyseessä olevilla kirkkopäivillä. Pietilä selitti vaikenemista aatteiden epäselvyydellä ja kristillisen omatunnon heikkoudella, jota esiintyi kirkkopäivävaen keskuudessa. Hän puuttui väitteeseen, ettei kieltolaki ollut ollut kansan oikeustajun mukainen kysymällä: ”Olemmeko tehneet kaiken, jotta kansan oikeustajunta olisi tullut tämän lain korkeita vaatimuksia vastaavaksi?”. Hänen mukaansa englantilainen ja amerikkalainen arvostus yksityistä omistusoikeutta kohtaan perustui erittäin ankaraan lainsäädäntöön, johon kuului myös kuolemanrangaistus. Pietilän mukaan kansan oikeustajunta oli muuttuvainen, mutta kansaa oli mahdollista opettaa ja kasvattaa asettumaan Jumalan eteen. Pietilä kertoi murehtivansa sitä, ettei kirkon puolelta oltu lausuttu ystävällisiä sanoja kieltolain kannattajille, vaikka raittiuskysymys kosketi suuresti kaikkia ihmisiä. Pietilän mukaan, vaikka kieltolakia rikottiinkin, alkoholia juoneet tiesivät rikkoneensa lakia.⁸⁷

Pietilä jatkoi laskeskellen, että 97 % Suomen kansasta kuului ”kansankirkkoomme” eli kansa oli käytännössä kirkon jäsen. Hänen mukaansa kirkolla piti olla ”paimenmieli” kirkolle näin uskollista kansaa kohtaan ja johtaa

⁸⁵Tiililä 1972, 358; Vares 2012.

⁸⁶Kirkko ja kansanelämä 1932, 235–236.

⁸⁷Kirkko ja kansanelämä 1932, 236.

sitä oikealle tielle. Hän vetosi Paavalin tehtävään julistaa evankeliumia ”pakanain maailmalle” viitaten aktiiviseen lähetystehtävään kristillisyyden tärkeänä ulottuvuutena. Hänen mukaansa oli lopetettava kutsumasta itseämme kristityiksi, mikäli ”--kokonaiset kansanluokat, kokonaiset valtiolliset puolueet ovat eräässä merkityksessä jätettävät kristinuskon ulkopuolelle--”. Pietilän mukaan kristinuskon periaatteista ei tarvinnut tinkiä vaan Suomen kansan ”--älyllisesti ja käytöllisesti harhautuneille jäsenille--” tuli saarnata syntien anteeksiantamusta ja ”--täyttä Jumalan valtakunnan evankeliumia sen korkeiden ihanteiden mukaisesti”. Lopuksi Pietilä tiivisti keskustelunavauksensa päämääräksi sen, ettei koolla ollut papisto olisi puhunut liian teoreettisesti unohtaen vallinneen ajan suuret kysymykset.⁸⁸

Pietilä vastusti kirkkopäivien vaikenemista raittiusasiasta. Hänen mukaansa kirkko oli menettämässä otettaan kansansa elämään. Pietilän mukaan kirkon olisi pitänyt ottaa aktiivisempi rooli erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden käsittelyssä. Ingman oli esitelmässään pitänyt vasemmistolaisia ja arvoliberaaleja ilmiöitä kirkolle ja uskonnolle uhkaavina. Pietilä täsmensi kirkon suhdetta yhteiskunnallisiin ilmiöihin huomioiden ilmiöiden ja kirkon dialogian tärkeyden. Kaikki kehitys ei ollut Pietilän mukaan haitallista, mutta kirkon pitäisi aktiivisemmin tunnistaa ilmiöiden merkityksiä kansalle kristinuskon ihanteineen taustalla. Pietilän mukaan oli kirkon oma vika, jos kirkko ei reagoinut muutokseen ja jäi valittavan uhrin asemaan.

Raittiuskysymys oli hänen mukaansa aihe, josta kirkolla ja kirkkopäivillä olisi pitänyt olla enemmän sanottavaa. Kansan oikeustajun ja kieltolain suhteeseen liittyen Pietilä harmitteli, ettei kirkon puolelta oltu esitetty kannanottoja kieltolain puolesta, koska hänen mukaansa kansan oikeustaju oli ensinnäkin muuttuvainen mutta myös muokattavissa. Hän piti raittiutta kristillisyyteen sidottuna lähimmäisen rakkautena, joten hänen mukaansa raittiutta parhaiten olisi edistetty puhtaalla kristillisellä lähetystyöllä. Pietilän tärkein kritiikki oli korkeakirkollista teoreettisuutta ja kansan todellisesta elämästä vieraantuneisuutta vastaan, jota Pietilän mukaan esiintyi kirkossa ja kirkkopäivillä.

Kaiken kaikkiaan Pietilän keskustelunavaus kirkkopäivillä oli erittäin tyypillistä kärjistävää ja ylikorostavaa kritiikissään. Ingmanin ja Pietilän erimielisyys kirkon ja yhteiskunnallisten ilmiöiden suhteesta oli merkittävä. Ingman oli tunnettu oikeistolaispoliitikko. Pietilä ei ollut äänekäs vasemmiston

⁸⁸Kirkko ja kansanelämä 1932, 236–237.

kannattaja, mutta oli läheinen ystävä vasemmistolaisen teologian tohtorin Sigfrid Sireniuksen kanssa, ja piti dialogia tärkeämpänä kuin kirkon linnoittautumista kasvattajan rooliin sille negatiivisia aatteita vastaan. Sitä, että kirkon virallinen linja pitäytyi alkoholipoliittisen keskustelun ulkopuolella, Pietilä piti kristinuskon ihanteiden väljähtymisenä kirkon toiminnassa.

Pietilän avauksen jälkeen keskusteluun liittyi teologeja ja maallikoita. Pietilän näkemysten kannalla olivat opettaja M. Rätty, emäntä Karoliina Anttonen herra K. Oksanen ja kamreeri H. A. Sarkkila. Rätty toivoi kirkkopäiviltä julkilausumaa ehdottoman raittiuden puolesta kansanedustajille. Julkilausumaa nousi kannattamaan Sarkkila. Anttonen vetosi kirkkokansa raittiuden puolesta, koska kieltolain kumoajat eivät vieneet hänen mukaansa vain kieltolakia vaan myös ehdottoman raittiuteen nojautuvan elämäntavan. Oksanen ihmetteli, että kirkon piirissä naurettiin raittiusaatteelle. Hänen mukaansa kirkon tuli vastustaa syntiä kaikissa tapauksissa. Raamatulla ei Oksasen mukaan voitu perustella raittiuskysymystä, mutta laki ei saanut muodostua tukemaan pahetta. Varovaisemmin tai kielteisesti Pietilän näkemyksiin suhtautuivat rovasti H. A. Autero ja kanttori A. Mononen. Auteron mukaan yhteiskunnan eettiset periaatteet tuli ottaa huomioon raittiuskysymyksen kohdalla. Hänen mukaansa Raamatulla voitiin perustella kieltolakia puoltava tai vastustava kanta. Monosen mukaan kirkkokansan oli kannatettava ehdotonta raittiutta, mutta kieltolakiäänestyksen tulos oli otettava huomioon. Hänen mukaansa kirkkokansaakin täytyi olla mukana kaatamassa lakia, joten kirkon rooli puhtaasti uskollisena evankeliumille oli perusteltu. Lopuksi puheenjohtaja totesi, ettei kirkkopäivillä haluttu äänestyksin tai muuten aiheuttaa erimielisyyttä herättävissä asioissa enemmistöjä ja vähemmistöjä. Hänen mukaansa kirkkopäivillä pyrittiin yhteisymmärrykseen. Raittiusasiasta hän totesi kirkkopäivien yleisen mielipiteen olevan se, ”--että väkijuomalainsäädännön toivottiin kulkevan kansan raittiuden merkeissä.” Puheenjohtajan mukaan asiassa ei ollut tarvetta vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen vaan asia oli eduskunnan käsissä, joten julkilausuma oli tässä tilanteessa mahdoton.⁸⁹

Keskeisin jaottelu siinä kannattiko Pietilän näkemystä raittiuskysymyksen ja kristillisyyden yhteydestä näyttäisi olleen maallikoiden ja teologien välillä. Maallikot kannattivat Pietilän näkemyksiä ja toivoivat kirkkopäiviltä julkilausumaa ehdottoman raittiuden puolesta. Teologit olivat varovaisempia

⁸⁹Kirkko ja kansanelämä 1932, 237–238.

suhtautumisessaan ehdottomaan raittiuteen. Heidän mielestään Raamatulla ei voitu perustella asiaa eikä kansanäänestystulosta voitu väheksyä. Keskustelun puheenjohtaja solmi langat yhteen toivottaen kirkkopäivien puolesta väkijuomalainsäädäntöön kansanraittiuuden näkökulmaa. Puheenjohtajan linja oli pehmeämpi kuin Pietilän, mutta kommentti oli merkittävä ulostulo alun perin raittiuskannattomilta kirkkopäiviltä.

2.3 Tohtori Sirenus ja lähetysjohtaja Tarkkanen puolustavat raittiutta ja kansan omatuntoa

Kirkkopäivien päätöspäivänä torstaina 14. päivä keskustelut kääntyivät jälleen raittiuskysymykseen. Päivän toisen alustuksen piti opettaja Paavo Ruotsalainen otsikolla ”Kristitty ja isänmaa”. Ruotsalaisen mukaan kristityn oli rakastettava, vaalittava ja vartioitava ajallista isänmaataan, koska se oli Jumalan suurin lahja ihmiselle. Hänen mukaansa kristityn paras väline isänmaan parhaaksi oli huolellinen ja jatkuva rukous.⁹⁰ Teologian kunniatohtori ja suomalaisen settlementtiliikkeen pioneeri Sigfrid Sirenus avasi keskustelun jatkaen kristityn suhteesta isänmaahan ja uuteen väkijuomalakiin.⁹¹

Sigfrid Sirenus oli köyhän alkoholistipapin perheessä kasvanut rajoja rikkonut teologi, joka elämäntyöllään pyrki tuomaan Jumalan valtakunnan maanpäälliseen elämään. Hänen äitinsä puski esikoispoikansa kouluttautumaan papiksi, joka opintojensa aikana vaikutui dogmatiikan ja siveysopin professori G. Rosenqvistin uskonnollisesti liberaalista ajattelutavasta. Kiliastisen apokastaasi-toivon eli toivon tulevasta alkuperäisen paratiisillisen tilan palauttamisesta ja kaikkien ihmisten kääntymisestä ja pelastumisesta herätti hänessä ruotsalainen kulttuurihistorioitsija Viktor Rydberg. Sirenus vihittiin papiksi vuonna 1901 ja hän toimi aluksi seurakuntapastorina, mutta routavuosien aikana hän kiinnostui pappispoliitikko Elis Bergrothin vaikutuksesta yhteiskunnallisista kysymyksistä. Bergrothia seuraten hän ryhtyi merimiespapiksi ja ajautui lopulta Englantiin. Englannissa Sirenus tutustui kristilliseen sosialismiin, paikalliseen työväenliikkeeseen ja settlementtiliikkeeseen. Ajatus settlementtiliikkeen taustalla oli, että ylioppilaat ja akateemisen loppututkinnon suorittaneet asuivat valmistuttuaan settlementissä harjoittaen paikallisten työläisten keskuudessa kristillissosialistista työtä. Sirenus tutustui vuonna 1912 F. Herbert Steadiin ja tämän johtamaan settlementtiin. Steadin vaikutuksesta Sirenus toi

⁹⁰Kirkko ja kansanelämä 1932, 167–173.

⁹¹Kirkko ja kansanelämä 1932, 240–241.

setlementtiliikkeen Suomeen ja vakuuttui siitä, että työväenluokka ja kristinuskoon myönteisesti suhtautuva sosiaalidemokraattinen työväenliike olivat välineitä maanpäällisen Jumalan valtakunnan rakentamisessa. 1910-luvulla Sirenius herätti suomalaisissa kirkollisissa piireissä keskustelua esitelmillään Englannin kokemuksistaan. Esitelmät kristillisestä sosialismista ja setlementtityöstä saivat vastaansa kritiikkiä, mutta lopulta Sireniuksen työ tuotti tulosta, kun vuonna 1916 perustettiin Suomen Lähetyseuran suojissa teollisuusseutujen evankelioimistyö. Suomen sisällissota ja sitä seurannut vasemmiston ja työväenliikkeen tuomitseminen maanpettureiksi oli Sireniukselle suuri pettymys, mutta hän ei lannistunut. 1920-luvun aikana Suomeen perustettiin useita setlementtejä.⁹²

Sirenius oli yhteiskunnallisesti erittäin aktiivinen pappi ja olikin läheinen ystävä toiselle kristilliselle aktivistille Antti J. Pietilälle. Dogmatiikan professori Osmo Tiililä on pohtinut Sireniuksen ja Pietilän ristiriitaista ystävyyttä. Sireniuksen mukaan heidän ystävyytensä oli ”tosi veljeyttä, aateystävyyttä, persoonallista hengen yhteyttä”. Tiililän mukaan herrojen ystävyyttä oli kuitenkin vaikea perustella, sillä Pietilä edusti oikeistolaisempaa kristillisyyttä kuin vasemmistolainen Sirenius. Pietilä kuului myös Akateemiseen Karjala -seuraan eikä voinut hyväksyä maanpäällisen Jumalan valtakunnan tavoitetta poliittisella ohjelmalla, kun taas Sirenius oli pasifismiin taipuvainen ja edusti sosialistista evankeliumia. Sirenius oli myös uhannut aikanaan erota *Vartijan* toimituksesta ja Pietilä vastannut tähän uhkaamalla häntä välien täydellä katkaisemisella. Tiililän mukaan raittiusaate ja yhteinen aktivismi esimerkiksi *Vartijan* toimituksessa eivät voineet täysin selittää ystävyyttä, mutta tarkempaakaan selitystä ystävyydelle ei ollut.⁹³ Sireniuksella oli myös hyvät suhteet Teologiseen Lauantaiseuraan ja esimerkiksi piispa Jaakko Gummerukseen. 1930-luvulta lähtien setlementtiliikkeen taival tuli haastavammaksi vasemmistolaisuuden kohtaaman vastustuksen takia. Hän jatkoi tärkeänä yhteiskunnallisena vaikuttajana kirkollisessa vasemmistossa aina kuolemaansa saakka vuonna 1961.⁹⁴

Kirkkopäivien torstaisessa keskustelussa Sirenius esitti, että kristityn asemassa isänmaansa kansalaisena oli paljon haastavia ulottuvuuksia, mutta ajankohtaisin niistä oli väkijuomakysymys. Hänen mukaansa uuteen lakiin liittyi neljä oleellista kohtaa:

⁹²Ajo 2012.

⁹³Tiililä 1972, 167, 181.

⁹⁴Ajo 2012.

”1) laki asetetaan tästä lähtien suojelemaan väkijuomaliikkeen harjoittajaa, 2) yhteiskunta saatetaan hankkimaan hänelle juomatarvikea, 3) syntyy ristiriita yhteiskunnan lain ja siveellisen nuorisokasvatuksen välille ja 4) yhteiskunnan talous ajetaan sitoa oleellisilta kohdin väkijuomasta saatuihin tuloihin.”⁹⁵

Sireniuksen mukaan kolme ensimmäistä olivat sellaisia, joihin ei voitu kristittyinä vaikuttaa, mutta näihin tuli ottaa kantaa hänen mukaansa kielteisesti. Sirenius selitti, että harjoitettu raittiuskasvatus tuli olemaan yhteiskunnan siveyskasvatuksen vastainen. Neljänteen kohtaan liittyen Sirenius pohti voisiko Suomen kristityt vaikuttaa siihen, että väkijuomaliikkeestä saadut voitot eroteltaisiin muista valtion varoista. Keskustelupöytäkirjan mukaan Sirenius piti väkijuomarahojen ja verorahojen sekoittumista kristityn kannalta moraalisesti arveluttavana, kuten myös suhtautumista sanomalehtiin, joissa oli väkijuomamainoksia, ja kieltolakia vastustaviin lehtiin. Sireniuksen mukaan kirkkoa oli huomautettu sekaantumasta valtiollisiin asioihin, vaikkei hänen tietoonsa ollut tullut saarnojen sopimattomista sisällöistä. Sen sijaan Sirenius piti vaarana sitä, että ”--evangeliumille vihkiytyneet syrjäyttävät evankeliumin viran tehtävän aikana, jona kurja kansa tarvitsisi ohjeita tärkeissä kysymyksissä.” Hänen mukaansa kirkon varovaisuus ja kaavamaisuus olivat haitaksi kirkon ja kansan elinvoimaiselle suhteelle vaikeina aikoina.⁹⁶

Sirenius veti kristityn kansalaisuussuhteesta tien väkijuomalainsäädäntöön. Hän ei puhunut kristityn omatunnon merkityksestä, mutta juuri omatunnollinen ulottuvuus näytti olevan kriittinen hänen näkemykselleen kristitystä kansalaisena. Hänen mukaansa se, että kristillinen kasvatus raittiuskäsityksineen olisi ristiriidassa valtion käytännön periaatteiden kanssa, ei ollut kannatettavaa, mutta suurempi huolenaihe Sireniuksen mukaan oli väkijuomarahojen ja verorahojen sekoittuminen. Sirenius toivoi, että hänen tai kenenkään muunkaan kristityn ei tarvitsisi epäillä ylläpidettiinkö isänmaata hänen jalkojensa alla viinarahalla. Hänen mukaansa Suomen kristityt, jolla todennäköisesti viittasi kirkkopäiviin, eivät voineet puuttua valtion väkijuomaliikkeen perustamiseen ja sen raittiuskasvatuksellisesti ristiriitaisen viestiin. Sireniuksen mukaan kirkkopäivät voisivat kuitenkin vedota väkijuomarahojen ja verorahojen pitämisestä erillään siveellisistä syistä. Sireniuksen ote raittiuskysymykseen oli kylmähermoisempi ja tiiviimpi kuin Pietilällä, mutta kehotti Sireniuskin kirkkoa julistamaan

⁹⁵Kirkko ja kansanelämä 1932, 241.

⁹⁶Kirkko ja kansanelämä 1932, 240–241.

evankeliumia kansalle kansan todellisesta elämästä käsin kaavoihin kangistumisen sijaan.

Seuraava keskustelija, joka otti osaa raittiuskeskusteluun, oli lähetysjohtaja Matti Tarkkanen. Hänen mukaansa kristityn tuli olla aktiivinen ”kansan sydäntä koskevissa asioissa”. Tarkkasen mukaan kansa ei voinut muokata eduskunnan päätöksiä, ”Mutta meidän tulee olla kansan omatuntona”. Ja ellei kansan omatunto toiminut, Tarkkasen mukaan se heitettiin pois. Hänen mukaansa nyt kansan omatunnon tuli toimia raittiuskysymyksen ratkaisun suhteen. Hänen mukaansa tulisi julistaa hallitukselle ja eduskunnalle, että kansan omatunto vihasi juomatapoja, ”joita Jumalakin vihaa, koska juomari ei peri Jumalan valtakuntaa” (1. Kor. 6:9–10). Tarkkasen mukaan kansaa tulisi varjella kapakoiden avaamiselta. Hänen mukaansa ”Ainoastaan ehdoton raittius vei kansan raittiuteen”. Hän myös huomautti, että ajan pulakausi oli tullut Jumalan rangaistuksena rahan ja ylellisyyksien palvomisesta. Hänen mukaansa kristittyjen ei sopinut pahentaa tilannetta aiheuttamalla kasvavaa työttömyyttä säästämällä rahojaan pankkiin. Tarkkasen mukaan ahdas aika vaati kaikilta omien tarpeiden supistamista, rukousta ja paastoa.⁹⁷

Lähetysjohtaja Tarkkasen linjaus oli lähempänä Pietilää kuin Sireniusta. Hänen lähtökohtansa oli Paavalin sanat ensimmäisessä korinttilaiskirjeessä, jossa siveettömästi elävät ihmiset eivät perineet Jumalan valtakuntaa. Hän seisoi vakaasti Raamatun sanan voimalla raittiusasiassa. Vaikuttaisi siltä, että kansalla Tarkkanen viittasi kansalaisiin eli yleisesti koko kansaan. Tarkkasen mukaan kansa edusti yhteiskunnassa omatuntoa. Hallitus ja eduskunta olivat toimijoita, joille kansan ääni oli parhaimmillaan omatunnon ääni. Vaikka kansan rooli yhteiskunnassa jäi aseettomaksi tuomariksi Tarkkasen ajattelussa, Jumala oli Tarkkasen mukaan aktiivinen historiassa näkyvä toimija. Näkemys Jumalan roolista paljastui tulkinnassa pulakauden syistä, jossa rahan palvonta vei kansan Jumalan epäsuosioon.

Sireniuksen ja Tarkkasen jälkeen kolmas pappi, joka liittyi keskusteluun raittiusasiaa sivuten, oli Raittiuden Ystävien sihteerä V. A. Heikinheimo. Hän kehui pastori Veikko Koiviston alustusesitelmää otsikolla ”Kristillisen rakkauden tehtävät nykyisenä aikana”. Koiviston mukaan ainoastaan kristillisen rakkauden voimaantumisen kautta päästäisiin ajan vaikeista taloudellisista ja siveellisistä oloista eroon. Koiviston mukaan kirkko ei tehnyt tarpeeksi suurinta hätää kärsivän

⁹⁷Kirkko ja kansanelämä 1932, 241–242.

kansanosan puolesta.⁹⁸ Koivisto oli käsitellyt esitelmässään aitoluterilaisia hyväntekeväisyyttä koskevia periaatteita, jotka olivat ennaltaehkäisevä vaikuttaminen ja tapahtumien järjestäminen. Heikinheimo kiitti Koivistoa esitelmänsä näkökulmasta ja toivoi ymmärrystä hyväntekeväisyysperiaatteisiin. Lopuksi hän kertoi, että raittiustyössä 90 % panostuksesta oli juoppoutta ennaltaehkäisevää ja 10 % juoppojen hoitamista.⁹⁹

Heikinheimon mieltymyksen Koiviston esitelmään ymmärtää. Raittiusliikeaktivistille synnintuntoisuuden maalailu ja kristillisen rakkauden päämääräisyyden ylistäminen olivat tuttua kuvastoa raittiin elämäntavan kristillisestä perustelemisesta. Pyyntö raittiustyön periaatteiden ymmärtämisestä vaikutti oman yhdistyksen toiminnan esittelemiseltä.

Raittiuskeskusteluun liittyi vielä lehtori Paavo Mustala. Hänen mukaansa väkijuomakysymys oli tärkeässä roolissa yhteiskunnan vaikean tilan kanssa. Mustalan mukaan rehellisyyskäsitys oli särkynyt ja perhe-elämässä varsinkin miesten kohdalla esiintyi kasvavissa määrin siveellisiä vaikeuksia ja villiintymistä. Hänen mukaansa miesten rikollisuus ja huolestuttavimmin nuorisotyöttömyys olivat kasvaneet tilastoissa. Mustalan mukaan ei riittänyt, että kunnallinen avustustoiminta kiinnitti huomiota perheellisiin, jos nuoret jäivät heitteille. Hänen mukaansa pastori Koiviston lähetysperiaate oli hyvä, mutta hän edellyttäisi kaikessa toiminnassa pyhityksen ja siveellisen ryhdin syntymisen painottamista.¹⁰⁰

Lehtori Mustala oli samoilla linjoilla Tarkkasen kanssa. Molemmat olivat huolissaan kasvavista työttömyyslukuista ja kasvavasta siveettömyydestä. Mustalan kehitysehdotukset olivat kuitenkin Tarkkasen rukous- ja paastokehotuksiin verraten konkreettisempia. Hänen mukaansa kuntien tulisi ottaa huomioon myös vähäosaiset nuoret avustustoimessaan ja kirkollisessa kasvatustoimessa siveellisyydelle tulisi antaa suurempi arvo.

Keskustelut päätettiin puheenjohtajan pyyntöön, että Jumala kuulisi huokaukset ja hyvät sana, joita kirkkopäivien torstaina oli puhuttu. Keskusteluosuuden jälkeen piispa Jaakko Gummerus nousi pitämään kirkkopäivien päätöspuheenvuoron. Kirkkohistorian professori piispa Gummerus oli vuosisadan alun merkittävin kirkollinen vaikuttaja Suomessa. Hän toimi urallaan kulttuuriprotestantismin välittäjänä, eli pyrki alleviivaamaan

⁹⁸Kirkko ja kansanelämä 1932, 174–184.

⁹⁹Kirkko ja kansanelämä 1932, 242.

¹⁰⁰Kirkko ja kansanelämä 1932, 242–243.

protestanttisen kristinuskon korkea-arvoisuutta kulttuurin rakentajana erityisesti opillisen ulottuvuutensa kautta. Akateemisen uransa lisäksi hän oli aktiivinen pappien esimies ja ekumeenisten suhteiden kehittäjä. Yhteiskuntapoliittisesti Gummerus näki kirkon tehtäväksi moraalin ja lainkuuliaisuuden edistämisen kansan joukossa. Hän oli myös Sigfrid Sireniuksen setlementti- eli teollisuusseutujen evankelioimistyön suurimpia tukijoita. Hän piti kirkon ja työväestön välisen juopan kuromista umpeen tärkeänä. Hänen mukaansa kirkon sekaantumista puoluepolitiikkaan piti välttää, koska kirkon piti yhtenäistää ei erottaa kansaa.¹⁰¹

Piispa Gummerus arvioi aluksi kävijämääriä ja valintaa kirkkopäivien järjestämisestä Helsingissä. Kirkkopäivien sisältöön hän puuttui kiittäen puheenvuoron pitäneitä jyrkistäkin näkökulmista toivoen, että keskustelut jatkuisivat. Hän pahoitteli, ettei esimerkiksi aina ajankohtaiselle lähetystyölle ollut ohjelmassa ollut riittävästi tilaa. Gummeruksen mukaan esitetty kulttuurivapaamielisyyskritiikki ei vastustanut vapautta ja vapaamielisyyden periaatetta sinänsä, vaan suuntauksen käytäntöä suhteessa kirkkoon. Hänen mukaansa vapauden ollessa kyseessä vastuu oli otettava myös huomioon. Lopuksi hän pohti oliko kirkkopäivillä esitetty synkistely tarpeellista. Hän muistutti, että kristinuskolle keskeistä oli ilontäyteinen toivo uudesta paremmasta huomisesta ja nurkan takana häämöttävästä kesästä.¹⁰²

Keskustelujen puheenjohtaja ja piispa Gummerus¹⁰³ pyrki vaimentamaan raittiuskannanottojen merkityksen. Puheenjohtaja siirsi esitetyt toiveet Jumalan kuultaviksi ja Gummerus puhui huolitellusti. Gummeruksen mukaan lähetystyölle olisi pitänyt olla kirkkopäivillä enemmän tilaa. Esitettyä kulttuurivapaamielisyyskritiikkiä hän halusi täsmentää, että kirkko edellytti vastuullisuutta vapaamielisten käsitellessä kirkkoa. Hän puhui myös kuulijoissa tunteita herättäneistä aiheista, mutta raittiuskysymystä hän ei kommentoinut. Raittiuskysymystä käsiteltiin kuitenkin kahdessa kolmesta jälkikeskusteluista ja, kun aiheesta puhuttiin, ei pöytäkirjamerkinnoissa jäänyt tilaa oikein muille aiheille. Tietysti on mahdollista, että Gummeruksen puhe oli luettu suoraan paperista, joten reagointi torstainkin keskusteluissa virinneeseen raittiuskantaan jäi tästä syystä puutteelliseksi. Toisaalta raittiuskysymys ja alkoholipolitiikka olivat ajankohtaista puoluepolitiikkaa, jonka suhteen näkemykset jakoivat kansaa.

¹⁰¹Ijäs 2001.

¹⁰²Kirkko ja kansanelämä 1932, 243–247.

¹⁰³Gummerus saattoi olla myös keskustelujen puheenjohtaja.

Todennäköisesti Gummeruksen näkemys kirkosta yhtenäistävänä ei erottavana arvovaikuttajana johti raittiuskysymyksestä vaikenemiseen. Joka tapauksessa on mielenkiintoista, ettei Gummerus maininnut raittiuskysymystä lainkaan kirkkopäivien päätöspuheessaan.

2.4 Vartijassa terävä pakina kirkkopäivistä ja raittiuskysymyksestä *Kotimaa* käsittelee virallisemmin

Professori Antti J. Pietilä kirjoitti kärkkäitä mielipiteitään kirkollisista asioista päätoimittamaansa *Vartijaan* Ajan varrelta -palstalle nimimerkillä Synsygus. Synsygus otti myös kantaa Helsingin kirkkopäivien tapahtumiin. Ensimmäinen *Vartija* vuonna 1932 julkaistiin tammikuun lopulla tai viimeistään helmikuun puolessa välissä.¹⁰⁴

Tammikuun 11.–14. päivä pidettyjä kirkkopäiviä Pietilän Synsygus arvosteli mietoudesta ja pelkuruudesta. Pietilä muisteli, ettei hän kirkkopäiviä suunnitelleen komitean puheenjohtajana ollut tavoitellut kirkkopäivistä nykyisen kaltaista tapahtumaa. Hänen mukaansa kirkkopäivien tarkoitus oli ollut kirkkokansan tuominen yhteen keskustelemaan huolistaan ja toiveistaan. Pietilän mukaan Helsingin kirkkopäivät olivat korkeakirkollisessa mielessä valmiit. Hänen mukaansa Seurakuntatyön Keskusliitto oli järjestänyt sarjan luentoja luotetuiksi pitämiltään henkilöiltä, joita kirkkokansa tuli kuulemaan ”--ja oli kiltti ja kiitollinen”. Hänen mukaansa jako kirkkopäivillä oli sama kuin kirkossa: ”--opettava kirkko ja kuunteleva kirkko”. Pietilä laski, että kirkkopäiville oli varattu kolme ja puoli päivää, mutta keskustelulle vajaat kolme tuntia. Hänen mukaansa keskustelu oli varattu puhujien kehumiselle, mutta jos sattui pitämään oikean puheenvuoron, ansaitsi piispa Gummerukselta julkisen nuhtelun. Pietilän mukaan Gummerus, joka ei ollut edes kuullut Pietilän pitämää tiistaista puhetta raittiustilanteesta, oli todennut kirkkopäivien menneen pilalle, jos keskustelun olisi sallittu kehittyä torstaina tiistaiseen tapaan. Pietilän mukaan Gummerus ei ollut aiemmin lausunut yhtä ”harkitsematonta ja kiihkomielistä lausuntoa”. Tämän jälkeen hän arvioi Gummerusta, johon Pietilä oli tutustunut jo yliopistossa, kahdenkeskisesti samaksi mieheksi, mutta muiden piispojen seurassa hän oli ”--yhtä korkeakirkollinen kuin Ingman tai Mannermaa tai Virkkunen tai kuka tahansa kirkkomme vanhasta kaartista”.¹⁰⁵

¹⁰⁴Tarkkaa *Vartijan* julkaisuajankohtaa en ole saanut selville, mutta sisällöstä ja *Kotimaan* reaktioista päätellen lehti on julkaistu todennäköisesti viimeistään helmikuun puolessa välissä.

¹⁰⁵Vja 1932, 48–49.

Pietilä tarkasteli vielä yksityiskohtaisemmin Gummeruksen linjausta ja sen vaikutusta torstain keskustelutilaisuuteen. Aluksi Pietilä laskeskeli kuinka paljon raittiusasiasta kirkkopäivillä oli puhuttu. Hänen mukaansa tiistain puolentoista tunnin keskusteluajasta hän oli pitänyt 20 minuutin puheenvuoron, jossa ensimmäiset 15 minuuttia olivat olleet yleistä yhteiskunnallista elämää sivuavista periaatteista ja loput viisi minuuttia raittiustilanteesta ja kirkon johdon suhteesta siihen. Pietilän mukaan hänen jälkeensä raittiusaiheesta puhui lähinnä maalaismiehet ja -naiset harmittomilla viisiminuuttisilla puheenvuoroillaan. Pietilä vakuutti, että ”Siinä koko kauhistus, koko ”kirkkopäivien pilaaminen””. Pietilän mukaan tiistain lisäksi torstaina¹⁰⁶ kunniatohtori Sirenius piti erinomaisen lausunnon raittiuskysymyksestä. Pietilän mukaan Sireniuksen jälkeen kokouksen johto alkoi kokea levottomuutta ja Gummerus antoi esitetyn lausuntonsa. Pietilän mielestä järkyttävintä kuitenkin oli se,

että Matti Tarkkanen, joka on kaikin puolin koko kirkon kaunistus ja jota ei kirkossamme kukaan voita kaikinpuolisessa pätevyydessä, sai ennen lyhyttä lausuntoaan tehdä puhemiehistölle selvää siitä, mitä hän aikoi neljään minuuttiin supistetussa launnossa ilmaista. Tämä on niin kuulumatonta, että se ei saa jäädä merkitsemättä muistiin. Ei Tarkkasen ikä, ei hänen nauttimansa arvovalta, ei kirkon apostoleilta periytynyt tapa voineet estää puhemiehistöä loukkaamasta kirkkopäiviä käymällä sen totuudentajunnan ennakkotuomareiksi, joka Tarkkasessa puhuu. Sinäkin, Brutus, sinäkin, Jaakko Gummerus.¹⁰⁷

Pietilän mukaan kirkkopäivien johdon päätös ennalta sensuroida lähetysjohtaja Tarkkasen puheenvuoron oli äärimmäisen epäkunnioittava toimenpide arvovaltaista teologia kohtaan. Kirjoituksen päätteeksi Synsygus halusi kuulla Gummeruksen ja tuomirovasti J. A. Mannermaan näkemyksiä ja perustelut kirkkokansan oikeuksista ja niiden polkemisperiaatteista. Pietilä kertoi herroille, että ”Te supistelette ja määräilette ja ja’atte nuhteitanne, ikään kuin Sana ja totuudentajunta olisi jollain tavoin Teidän erikoisessa hoidossanne”. Hänen mukaansa Sanan julistaminen ja itsenäisyys kuuluivat jo nuorimmalle pappiskokelaalle, eikä piispa voinut asettaa Sanan julistamiselle rajoitteita. Pietilän mukaan hän, Sirenius ja Tarkkanen kuuntelivat kiltisti kirkkopäivilläkin järjestettyjä virallisia puheita, mutta järjestelmä ei ollut vastavuoroinen. Pietilän mukaan ”Raittiuskysymyksestä puhuminen oli Teidän korvillenne epämieluisia, ja siitä yksinkertaisesta syystä Te pyritte riistämään meiltä ja muilta sanan

¹⁰⁶Vja 1932, 50. Synsygus puhui perjantaista, mutta tarkoittaa selvästi torstaita.

¹⁰⁷Vja 1932, 50.

vapauden”. Lopuksi Pietilä totesi, etteivät kirkkopäivät olleet enää mikään tilaisuus kirkkokansan mielen julkituomiseksi.¹⁰⁸

Pietilän pistävä arvio kirkkopäivien raittiuskysymyssensuurista on mielenkiintoinen näkökulma, jota voidaan pitää perusteltuna. Kirkkopäivien keskustelupöytäkirjaotteiden valossa Pietilän monet väittämät tuntuvat pitäviltä. Pietilän esittely raittiuspuheenvuoroista yhteni pöytäkirjan kanssa aina Pietilän omasta huolellisesta puheestaan Sireniuksen ja Tarkkasen verraten tiivistetyn oloisiin pöytäkirjamerkintöihin. Pietilän kuvaamiin Gummeruksen esittämiin julkisiin nuhteluihin ei viitata pöytäkirjaotteissa, mutta jätti Gummerus keskustelua herättäneen raittiuskysymyksen kirkkopäivien päätöspuheessakin mainitsematta. Pietilän terävä kritiikki kirkkopäivien järjestäjien harjoittamasta pappien ja kirkkokansan oikeuksien polkemisesta oli äärimmäistä, mutta olivat Pietilä, Sirenius ja Tarkkanen myös tärkeitä ja arvostettuja teologeja. Kirkon virallinen linja halusi selvästi pysytellä erossa alkoholipolitiikasta ja poliittisista erimielisyyksistä.

Kirkkopäivistä käytiin *Kotimaassa* paljon keskustelua. Mutta, kuten Pietiläkin kritisoi, raittiuskeskustelulle ei ollut varattu tilaa kirkkopäivien virallisessa ohjelmassa. Lehden pakinoitsija Seppä eli *Kotimaan* toimitussihteeri pastori Verner Louhivuori oli kiinnittänyt huomiota kirkkopäivien kuulijoissa kyteneeseen kiinnostukseen raittiusasiasta ja kirjoitti ”Alasimelta” palstallaan aiheesta.¹⁰⁹ Pastori Verner Louhivuori toimi *Kotimaan* toimitussihteerinä vuosina 1922–1947 ja myöhemmin johtokunnan jäsenenä. Seppänä hän pakinoi vuodet 1922–1964. Louhivuori tunnetaan ennen kaikkea kirkon sosiaalisen työn uranuurtajana ja nuorison asiasta huolehtineena suomalaisen partiopoikaliikkeen keulakuvana ja NMKY-miehenä. Vuosina 1930–1946 hän toimi Raittiuuden Ystävien keskustoimikunnan jäsenenä.¹¹⁰ Mainittakoon, että Louhivuorta ei pidetty teologisesti ansioituneimpana kirkon miehenä. Esimeriksi Pietilän halveksunta *Kotimaan* sisältöä kohtaan ruumiillistui juuri Louhivuoren kritisoinnissa. Pietilän sanoin:

Lehti [*Kotimaa*] on ”hyppinyt ja hoiperrellut aivan kuin terävistä kalliosärmistä muodostunutta tietä eteenpäin pyrkivä matkamies. Vaeltaja loukkaa varpaansa ja polvensa, saa ruumiiseensa sinimarjoja ja verinaarmuja.” Mutta onko se ihme, kun lehti niinkin arkaluontoisen asian kuin kysymyksen Kristuksen ylösnousemuksesta jättää ”teologi Louhivuoren” hoidettavaksi¹¹¹

¹⁰⁸Vja 1932, 50–51.

¹⁰⁹Seppä 1932.

¹¹⁰Paavilainen 2005.

¹¹¹Tiililä 1972, 309.

Seppä alusti pakinassaan, että raittiusasia oli selvästi kirkkopäivillä kansan sydämellä, mutta ”ei vain eräillä ”hakamiehillä”, vaan syvienkin rivien miehillä ja naisilla”. ”Hakamiehillä” Seppä todennäköisesti viittasi Pietilään, Sireniukseen, Tarkkaseen ja Heikinheimoon, jotka olivat pitäneet puheenvuoroja asiasta kirkkopäivillä, ja syvillä riveillä Pietilänkin mainitsemiin maalaismiehiin ja -naisiin. Uusi alkoholilainsäädäntö oli hyvin ajankohtainen ja neuvoja oli jaeltu lainsäätäjille, tuumaili Seppä. Mutta itse hän ei halunnut yrittää neuvoa näin vaikeassa asiassa:

Vanha roomalainen sanoi, että kultakuormalla varustettu aasi pääsee miten korkean muurin ylitse tahansa. Nyt voitaisiin sanoa, että viina- ja punssi- ja viskypullokori selässä pääsee minkä sulun ylitse tahansa, ja ellei ylitse niin alitse sitten.¹¹²

Hän piti alkoholipolitiikalla leikkimistä vaikeana ja pyrki kirjoituksessaan muistuttamaan hallituksen vastuullisesta tehtävästä rakentaa lainsäädännöstä sellainen, jossa raittius edistyi eikä yksityinen kerännyt voittoja alkoholia kauppaamalla. Sanomalehtiä lukiessaan Seppää oli epäilyttänyt, että kyllä yksityisillä oli neuvoja, mutta yhtenikö niissä valtion, kansan ja raittiuden tavoite. Seppä pyrki kiertämään epäilyksensä ja luottamaan hallituksen toimiin. Sepän mukaan lain kunnioituksen palautus oli tärkeällä sijalla uudessa lainsäädännössä. ”Varustauduttakoon nyt alunperin niin tanakasti, että kerta kaikkiaan lainrikkokat polttavat näppinsä ja niin että se tuntuu”.¹¹³

Louhivuoren pakina kirkkopäivistä ja raittiuskysymyksestä oli Pietilään verraten kevyt ja varovainen. Louhivuori esitteli tilanteen kirkkopäivillä, mutta jätti esimerkiksi nimet ja puheenvuorojen tarkemmat sisällöt mainitsematta. Myös raittiuskysymyksestä ja lainsäädännöstä hän esitti vain sovittelevia näkemyksiä. Vertauskuva viinalla lastatusta aasista paljasti, että kieltolain kaatuminen oli turhauttanut myös Louhivuorta, mutta hän piti kehitystä vääjäämättömänä ja suhtautui kuitenkin toiveikkaasti uuteen lakiin. Louhivuori toivoi kriittisyyttä yksityisen voiton ja alkoholikaupan suhteeseen ja uudesta väkijuomalaista raittiusmielistä ja lainkunnioituksen palauttavaa.

Kotimaa uutisoi Sepän pakinan lisäksi myös jälkikeskusteluiden tunnelmasta laajassa kirkkopäivä uutisoinnissaan kirkkopäivien jälkeen. 15.1.1932 lehdessä käsiteltiin kirkkopäivien ensimmäisiä alustuksia eli esimerkiksi Ingmanin esitelmää ja Pietilän puhetta keskusteluissa. Uutisessa todettiin, että

¹¹²Seppä 1932.

¹¹³Seppä 1932.

keskustelu suuntautui Pietilän johdosta kieltolakikysymykseen ilman suoraa yhteyttä esitelmissä esitettyihin väittämiin. Asian käsittely jutussa kuitenkin päätettiin virkkeeseen: ”Yleinen mielipide tuntui olevan ehdottoman raittiuden puolella”.¹¹⁴

Seuraavassa lehdessä jatkettiin kirkkopäivien analysointia. Jutussa, joka käsitteli esitelmiä, alustuksia ja niistä virinneitä keskusteluja muina kirkkopäivien päivinä, käsiteltiin myös Paavo Ruotsalaisen ”Kristitty ja Isänmaa” alustuksen jälkeistä keskustelua. Jutussa kirjoitettiin:

Keskustelussa, joka syntyi edellisten alustusten johdolla, ilmeni se syvä hätä, mikä laajoja kansamme kerroksia painaa väkijuomakysymyksen, siveellisten käsitteiden höltyamisen, rikollisuuden levenemisen sekä työttömyyden ja taloudellisen pulan takia. Terotettiin kristikansan ja seurakuntien sekä yksityisten kristittyjen velvollisuuksia näihin ajan polttaviin kysymyksiin nähden.¹¹⁵

Kotimaa ei puuttunut väkijuomakysymykseen tämän tarkemmin. Tarkkasen esittämään puheenvuoroon jutussa tartuttiin talouskannanoton puolesta. Jutun mukaan Tarkkanen puhui rukouksen lisäksi esimerkiksi paastosta eli omien tarpeiden supistamisesta. Jutussa tulkittiin myös Tarkkasen puhetta säästämisestä näin:

Säästäminen aletaan usein väärästä päästä, säästetään siinä missä ei pitäisi ja päinvastoin. On myös muistettava, että Jumalalalle kuuluu ensimmäinen ropomme eikä vasta viimeinen, silloin ei Jumalan valtakunnan työ joudu kärsimään, kuten se nyt kärsii.¹¹⁶

Kotimaa käsitteli vuoden 1932 kirkkopäiviä paljon julkaisemalla esimerkiksi useita esitelmiä kokonaisuudessaan. Keskusteluosioissa käsitelty väkijuomakysymys ei kuitenkaan saanut laajaa käsittelyä lehdessä. Pietilän osuus huomioitiin toteamalla keskustelun yleinen mielipide raittiusmieliseksi. Pietilän puhetta kuitenkin vähäteltiin pitämällä sitä epäjohdonmukaisena suhteessa pidettyjen esitelmien sisältöön. Sireniuksen ja Tarkkasen merkittävät raittiuskannanotot samoin kuin Heikinheimonkin jätettiin lehden tarkemman analyysin ulkopuolelle yleisellä toteamuksella kansan huolesta ja hädästä. Tarkkasen puheenvuoroa tarkasteltiin talouskannanottojen puolesta joskin epätarkasti. *Kotimaan* mukaan Tarkkanen viittasi vääränlaisen säästämisen haitallisuudessa siihen, että Jumalan valtakunnan työ kärsii siitä. Kirkko ja kansanelämä -kirjasen mukaan Tarkkasen mielestä rahan säästäminen pankkiin oli haitallista, jos sillä aiheutettiin työttömyyttä ympärillä olevaan yhteiskuntaan.

¹¹⁴Km 15.1.1932 Suomen kansa saatava elämään Jumalan yhteydessä – Siinä kansamme pelastus.

¹¹⁵Km 19.1.1932 Kirkkopäivät.

¹¹⁶Km 19.1.1932 Kirkkopäivät.

Toki Jumalan valtakunnan työllä voitiin tarkoittaa lähimmäisen rakkautta, jolloin molemmissa lähteissä puhuttiin samasta asiasta.

Kotimaan ja *Vartijan* suhtautuminen kirkkopäivillä esiintyneisiin raittiuskannanottoihin erosivat selvästi. *Vartija* esitti terävää kritiikkiä ja kärjistäviä epäilyjä kirkkopäivien ja kirkon johdon linjan suhteen raittiuskannanottojen sensuuritoimenpiteitten takia. Kirkko ja kansanelämä -kirjasen valossa *Vartijan* näkökulmassa oli selvästi myös totuutta mukana, vaikka rajuja syytöksiä esittikin. *Kotimaa* viittasi tapahtumiin, mutta jäi tulkintojen ulkopuolelle ja vaikutti pidättyvän kirkkopäivillä vallinneen virallisen linjan tasolle. Ainoastaan Seppä pohti asiaa syvemmällä tasolla, muttei hänkään tukenut avoimesti ”hakamiesten” linjaa.

2.5 Sirenius pitää linjansa Gummeruksen neuvoista huolimatta

Jaakko Gummeruksen henkilöarkistosta löytyi hänen ja Sireniuksen välistä kirjeenvaihtoa, joka valottaa kirkonmiesten suhdetta toisiinsa. Sirenius ja Gummerus toimivat yhdessä Teollisuusseutujen Evankelioimis seurassa ja olivat aktiivisia Suomen settlementiliikkeen edistäjiä, joten he selvittivät seuran asioita säännöllisellä kirjeenvaihdolla. Näkemysero kirkollisen työn ja politiikan suhteesta tai sen rajoista välittyi eräässä Gummeruksen Sireniukselle 25.2.1932 lähettämässä kirjeessä.

Kirjeessä Gummerus harmitteli, ettei Sirenius ollut päässyt Tampereelle työkeskus Kalliolan päiviä viettämään. Hänen mukaansa Tampereella epäiltiin oliko Sirenius pannut heidät pannaan. Gummerus toivoi, että Turussa Sirenius päästäisi heidät epäilyksestä. Hän jatkoi, että ymmärsi hyvin Sireniuksen tarpeen ajaa tärkeäksi kokemiaan asioita, mutta muistutti niiden haitallisesta vaikutuksesta panokseen työkeskustoiminnassa. Gummeruksen mukaan Sirenius saattaisi vastata tähän, että toinen tärkeä päämäärä hyöttyy, vaikka toinen päämäärä kärsisi. Gummerus päätti viestin: ”Minusta olisi parempi pysyä kaiken politiikan ulkopuolella”.¹¹⁷

Sirenius vastasi Gummerukselle 29.2.1932 seuran vuosikokoukseen liittyvien järjestelyiden ohessa myös poliittisuuteen liittyen. Sireniuksen mukaan työkeskustoimintaan liittyvä aktiivisuus, joka saattoi näyttäytyä politiikalta, tulisi säilymään ennallaan. Hän oli yhtä mieltä, että toiminnalle haitallisia asioita tulisi luonnollisesti välttää, mutta ei pitänyt toimintatapojen muuttamista lainkaan

¹¹⁷KK Coll. 63.49. Gummeruksen kirje Sireniukselle 25.2.1932

tarpeellisenä. Hänen mukaansa historiakin näytti, että palkkatyöläisten ja köyhien avustamiseen pyrkivät toimijat ajautuivat väistämättä eräänlaiseen vasemmistolaisuuteen. Sirenius oli varma, että tulisi aika jolloin työkeskusliike olisi arvostetumpi myös työnantajien suunnalta. Hänen mukaansa esimerkiksi ”uusien kieltolakimetodien ennätettyä näyttää, mitä niillä voidaan ja ei voi aikaansaada--” työkeskusten vakaumuksellinen sivistys- ja kasvatustyö saisi uutta kysyntää. Sirenius arveli, että Gummerus oli todennäköisesti lukenut jo Sireniuksen kirkkopäiviin liittyneet jutut *Sosialidemokraatissa* ja *Yhdyssiteessä*, mutta päätti lopettaa kirjeen jatkamatta asiasta enempää tällä kertaa.¹¹⁸

Sosialidemokraatin (SD) 15.1.1932 etusivulla oli juttu otsikolla ”OLISIKO kirkossa sittenkin sosialisen mielen ilmauksia? Pappismies kirkkopäivistä”. Jutussa SD haastatteli Sireniusta erityisesti arkkipiispa Ingmanin jyrkkiin näkemyksiin liittyen ja kirkon suhteesta vasemmistolaisuuteen.¹¹⁹ Arkkipiispa Ingman oli esitelmässään esittänyt, että Suomen kirkon suurin uhka oli vasemmistolaisuuden arvoliberalismi, jota vastaan kirkon tulisi kasvattaa nuoria väkevämmin.¹²⁰

Jutussa kerrottiin, että SD oli seurannut huolestuneena arkkipiispan näkemyksiä ja päätti pyytää lausunnon asiasta tohtori Sireniukselta. Haastattelussa Sirenius valitti arkkipiispan lausunnossa ilmennyttä ymmärryksen puutetta. Hänen mukaansa kirkon omaa työväenluokkaa vieroksuva ajatussuuntaa olisi pitänyt arvioida huolellisemmin. Hänen mukaansa Englannissa huomattavimmat sosialistit olivat hartaita kristittyjä, joten tätä juopaa kirkon ja työväenliikkeen väliin ei ollut siellä syntynyt. Samoin hän viittasi myös hyvään tilanteeseen Ruotsissa, jossa kristillisyyden ja kirkon ja sosialismin edustajat olivat yhteisymmärryksessä esimerkiksi Sigtuna-laitoksen kautta. Sireniuksen mukaan Suomestakin löytyi kriittisyyttä arkkipiispan näkemystä kohtaan, joka näkyi myös kirkkopäivillä. Esimerkkinä hän antoi professori Pietilän puheenvuoron arkkipiispan alustuksen jälkeen, jossa hän piti kansanluokkien tuomitsemista täysin ristiriidassa kristillisyyden ja kansankirkon kanssa. Sirenius viittasi myös kirkkopäivien puheenjohtajaan piispaan, jonka Sirenius tunsu työväenliikettä arvostavaksi, ja joka loppulausunnossaan ei pitänyt oikeutettuna minkään vapaudenliikkeen tuomitsemista, paitsi, jos se oli väärinkäyttänyt vapauttaan. Sirenius tiivisti, ettei kirkko niin vanhoillinen sitten kuitenkaan ollut kuin miltä se

¹¹⁸KK Coll. 63.36. Sireniuksen kirje Gummerukselle 29.2.1932.

¹¹⁹SD 15.1.1932 Olisiko kirkossa sittenkin sosialisen mielen ilmauksia?

¹²⁰Ingman 1932 a.

useinkin saattoi näyttää. Hänen mukaansa myös *SD*:n puolella oli asiantuntemattomuutta, kun ”--professori Pietilä – kirkon ehkä uudistusmielisin mies – kerta toisiansa perästä teidän lehdessänne mainitaan ”vanhoilliseksi” ja ”taantumukselliseksi””.¹²¹

Seuraavaksi Sireniukselta kysyttiin syitä vasemmistolaisen ymmärryksen näkymättömyyteen kirkkopäivillä. Sireniuksen mukaan

Osaltaan siksi, että kirkko, tuo iältään ja asultaan perin jyrä ja juhlallinen laitos, traditioineen, kokouspalkkoineen, toimimistapoineen, suuresti vaimentaa ajatusten ja mielipiteitten ilmaisemishalua. Ne ovat verrattain harvat miehet – naisista ei siellä vielä tässä yhteydessä juuri puhuta – jotka ovat kyllin uskaliaita jossakin kirkolliskokouksessa tai edes kirkkopäivillä astumaan esille ja ilmaisemaan jotakin tavallisesta ja yleisesti hyväksytystä poikkeavaa.¹²²

Hänen mukaansa edes *SD*:n ystävä Onni Eerikäinen ei ollut pystynyt tuomaan mitään uutta ja raikasta kirkon vanhoillisen ja painostavan ilmapiirin takia. Lehti kysyi vielä Sireniuksen näkemystä kirkkopäivien sisällöstä edelliseen vanhoillisuuskritiikkiin liittyen. Sirenius esitteli sosiaaliministeri pastori Kilpeläisen, lehtori Mustalan ja pastori Veikko Koiviston kirkkopäivillä pitämät esitelmät sisällöltään kirkon sijaintia kriittisesti arvioineiksi. Lopuksi hän korosti, että kirkon ja työväenliikkeen yhteisymmärryksen lisäämiseksi oli molempien osapuolien aktivoiduttava.¹²³

Arkkipiispaan liittyen Sirenius oli eräässä kirjeessään Gummerukselle pyytänyt tätä avustamaan häntä tapaamisen järjestämiseksi Ingmanin luokse. Tässä kirjeessään hän oli pohtinut Gummerukselle arkkipiispan ymmärryksen puutetta työkeskusliikettä kohtaan.¹²⁴

Sireniuksen eli ”Työkeskusmiehen” pakina 20.1.1932 *Yhdysside* -lehdessä käsitteli samoja asioita kuin Sireniuksen esittämä kannanotto kirkkopäivillä. *Yhdysside* oli vuonna 1928 perustettu Teollisuusseutujen Evankelioimisseuran julkaisema työkeskustoiminnan kuukausijulkaisu.

Työkeskusmies pakinoi otsikolla ”Suuren ratkaisun tapahduttua” näkökulmia uuden väkijuomalain laatimisen taustalla, jotka vaikuttivat kansan siveellisyyteen. Työkeskusmiehen mukaan työkeskuksia lähinnä olleelle maan työväelle yhteiskunnallis-siveellisistä kysymyksistä juuri alkoholikysymys oli heitä eniten koskettava. Hän ei epäillyt, etteikö moni ollut äänestänyt kieltolakiin vastaan juuri kansan raittiuden edistäminen ja lainkuuliaisuuden parantaminen

¹²¹SD 15.1.1932 Olisiko kirkossa sittenkin sosiaalisen mielen ilmauksia?

¹²²SD 15.1.1932 Olisiko kirkossa sittenkin sosiaalisen mielen ilmauksia?

¹²³SD 15.1.1932 Olisiko kirkossa sittenkin sosiaalisen mielen ilmauksia?

¹²⁴KK Coll. 63.36. Sireniuksen kirje Gummerukselle 13.2.1932.

toiveissaan. Hänen mukaansa myös pula-ajan vaikeat olosuhteet olivat varmasti vahvistaneet tunnetta, että muutos toisi parannusta myös väkijuomalainsäädännön osalta. Kansanäänestyksen jälkeen tulos oli Työkeskusmiehen mukaan selvä, mutta oliko suunta hyvä vai paha selviäisi vasta odotuksen jälkeen. Hänen mukaansa kieltolakia vastustettaessa oli annettu:

Nämä suuret lupaukset: kansan raittius lisääntyy, juomatapa hienostuu., rikoksellisuus vähenee, laitton liike tyrehtyy, taloudellinen hyvinvointi kasvaa, valtiotalous saadaan tasapainoon, kansanterveys paranee, siveellinen tila kohoaa.¹²⁵

Nyt selviäisi lunastettiinko lupauksia. Työkeskusmiehen mukaan ei pohjimmiltaan ei ollut kuitenkaan kyse mitä tietä lupaukset lunastettiin, vaan mille periaatteelle ratkaisu rakennettaisiin. Hänen mukaansa ongelmallisimmat periaatteet olivat, että yhteiskunnalla oli edelleen velvollisuus valistaa nuoria vihaamaan väkijuomia,

Mutta sama yhteiskunta järjestää niin, että samojen nuorten on kuljettava sellaisen paikan ohi, jonka ovesta heidän silmiensä nähdessä työnnetään ulos kurja humaltunut ihminen, ehkä jonkun juuri äsken yhteiskunnan raittiusopetusta saaneen lapsen isä tai veli, ja sen oven yläpuolella luetaan sanat: ”Valtion väkijuoma-anniskelu”.¹²⁶

Työkeskusmiehen mukaan tämän ristiriitaisen viestin lisäksi väkijuomien kulutuksesta syntyvän voiton käyttö valtion menoihin oli historiallinen pettymys. Hänen mukaansa Suomen talonpojat ja papit olivat vuosikymmeniä sitten säätyvaltiopäiville lyönyt läpi vaatimuksen,

--että valtion säännöllisiin menoihin ei saanut käyttää sellaisia varoja, jotka niin kuin Wilhelm Malmivaara-vainaja eräillä valtiopäivillä niistä sanoi – ovat ”veren hinta”. Jos yksityisen ihmisen ei ole sallittava hyötyä sellaisesta ammatista, johon liittyy lähimmäisen häpeä ja vahinko, on yhteiskunnankin vaarallista hyötyä sellaisesta voitosta.¹²⁷

Hänen mukaansa Ruotsin esimerkin seuraaminen kertoi, että valtion oli myös vaikea päästä eroon tällaisesta siveellisyydeltään ristiriitaisesta tulonlähteestä. Raittiustyön tilanteesta hän piti selvänä, että yhteiskunnan siirtyminen pois raittiusperiaatteen tunnustamisesta vaikeuttaisi raittiustyön motivaatiota. Hänen mukaansa nyt myös vaadittiin suurempaa uskollisuutta raittiustyölle kuin aikaisemmin. Työkeskusmies viimeisteli pakinansa valamalla raittiusväkeen toiveikkuutta siteeraten Dostojevskiä lipun suojelemisesta viimeiseen asti, ”--jotta suuri ajatus ei kuolisi...”¹²⁸

Tohtori Sireniuksen ja piispa Gummeruksen yhteistyö ja yhteinen kirjeenvaihto viitteineen vasemmistolaisiin julkaisuihin kertoi kirkon miesten

¹²⁵Työkeskusmies 1932.

¹²⁶Työkeskusmies 1932.

¹²⁷Työkeskusmies 1932.

¹²⁸Työkeskusmies 1932.

välisestä mielenkiintoisesta jännitteestä ja Sireniuksen laaja-alaisesta yhteiskunnallisesta ymmärryksestä ja intohimosta tehdä työtä hyvän asian puolesta. Gummerus korkea-arvoisena piispana työskenteli Teollisuusseutujen Evankeliumisseuran ja työkeskustoiminnan hyväksi. Gummerus antoi Sireniukselle kritiikkiä tämän henkilökohtaisesta aktiivisuudestaan oletettavasti esimerkiksi alkoholipolitiikan suhteen, kun Sirenius kuitenkin tärkeimmin edusti settlementiliikettä, jolle politiikkaan ajautuminen olisi haitaksi. Mutta, kuten Gummeruskin osasi odottaa, Sirenius ei ollut taipumassa vasemmistolaisista toimintatavoistaan perustellen ne historiallisilla viitteillään ja kokemuksellaan. Sen sijaan Sirenius ikään kuin kaatoi vettä myllyyn osoittamalla kirkkopäivien sisältöä käsitelleisiin juttuihinsa *SD*:ssä ja *Yhdyssiteessä* Gummeruksen kirjeen lopuksi.

Lehtien artikkelit laajensivat Sireniuksen rajatuksi jäänyttä puheenvuoroa ja näkökulmaa kirkkopäivillä. *SD*:n jutussa Sirenius analysoi mielenkiintoisesti arkkipiispan ja kirkon vanhoillista olemusta vertaillen niitä Englannin ja Ruotsin esimerkkeihin ja huomioiden kirkon sisäisen vasemmistoakin ymmärtävän vastavoiman. Hän viittasi jutussa kirkkopäivien puheenjohtajaan, joka nimeltä mainitsematta tarkoitti piispa Gummerusta. Sirenius kehui Gummerusta työväenliikettä ymmärtäväksi ja arkkipiispan sanoja kirkkopäivillä kevyesti kritisoineeksi. Jutun lopuksi hän puolusti omaa ja Gummeruksen esimerkkiä työväen ja kirkon yhteisymmärryspäämäärää kohti toimimisessa ja toivoi samanlaista sosialidemokraattien puoleltakin.

Työkeskusliikkeen julkaisussa *Yhdyssiteessä* Sirenius todennäköisesti lanseerasi näkemyksensä alkoholipolitiikan kehityssuunnista täydessä mitassaan. Kirkkopäivillä hän ilmeisesti sai sanottua vain osan tästä kokonaisuudesta. Sireniuksen mukaan valtion väkijuomaliikkeen järjestäminen ja siitä valtiolle tulojen kantaminen olivat valtion siveellistä roolia rikkovia toimenpiteitä, joista oli 1800-luvulta lähteneessä kehityskulusta päästy jo kerran eroon papiston ja talonpoikien yhteistyöllä.

III PAPIT JA VÄKIJUOMALAINSÄÄDÄNTÖ TAMMIKUUN LOPULLA

1. Alkoholipoliittikkaa Kotimaassa ylimääräisten valtiopäivien alkaessa

1.1 Väkijuomalainsäädäntöä käsitellään kriittisesti *Kotimaassa*

Kansanäänestystuloksen selvittyä valtioneuvosto järjesti nopeasti ylimääräiset valtiopäivät kaksi viikkoa ennen varsinaisia valtiopäiviä 19.–30. tammikuuta vuonna 1932. Ylimääräisten valtiopäivien järjestäminen oli taktinen veto, jotteivat kieltolain kannattajat voisi äänestää lakeja yli vaalien. Kansanäänestys oli kylläkin purkanut puolueohjelmien velvoittavuuden kieltolakia kohtaan, mutta valtioneuvosto pelasi varman päälle. Esimerkiksi Maalaisliitolla oli vielä tammikuun alussa kirjaus kieltolaista puolueen ohjelmassa.

Kieltolakiäänestystuloksen perusteella kutsuttiin koolle Maalaisliiton ylimääräinen puoluekokous, joka hyväksyi uuden raittiusohjelman, jonka myötä Maalaisliiton eduskuntaryhmä saattoi kannattaa maalaisliittolaisen hallituksen antamaa ehdotusta uudeksi väkijuomalaksi.¹²⁹

Lakiehdotusta ja väkijuomaliiikkeen järjestämistä oli alettu laatia jo joulukuussa 1931. Päämääränä oli jo tuolloin laki, jonka mukaan alkoholiliikkeen harjoittaminen olisi valtion yksinoikeus. Valtion alkoholimonopolin välityksellä yksityistä voittoa alkoholiliiketoiminnassa saataisiin karsittua ja valtion intressissä ollutta kansanraittiuutta korostettua. Lakia oli valmisteltu maanviljelysneuvos Edvard Björkenheimin johtaman alkoholikomitean mietinnön pohjalta. Björkenheim oli raittiusveteraani, joka kannatti kieltolain lieventämistä. Varsinainen ehdotus Suomen uudesta väkijuomalaista valmisteltiin tehokkaasti vuodenvaihteen jälkeen, joten valtioneuvoston asettama ministerivaliokunta pääsi 18.1. esittelemään eduskunnalle ylimääräisillä valtiopäivillä käsiteltävät lait: 1. laki väkijuomasta, 2. laki väkiviinasta ja marjaviineistä suoritettavasta valmisteverosta, 3. laki mallasjuomaverosta, 4. eräistä juomatavaroista vuonna 1932 kannettavien tullien muuttaminen ja 5. konkurssisäännön muuttaminen.¹³⁰

Kotimaa seurasi väkijuomalain kehitystä ja julkaisi alkoholipoliittisia kannanottoja ylimääräisten valtiopäivien alkaessa. Ylimääräisillä valtiopäivillä kansanedustajapapit säätivät väkijuomalakia ja pitivät puheenvuoroja aiheesta.

¹²⁹Kallén 1979, 235; Selén 1987, 209; Häikiö 2007, 79.

¹³⁰Häikiö 2007 19, 74–75, 79.

Kotimaa uutisoi edellä kuvatun väkijuomalain perusteluista 19.1.1932.

Uutinen oli referaatti tasavallan presidentin valtioneuvostolle antamasta esityksestä uudeksi väkijuomalaiksi. Uutisessa esitettiin lain tarkoitusta ja perusteluita sille. Uutinen oli selvästi lähes suoraa lainausta, joten siinä painotettiin huolellisesti kaikkia uuden väkijuomalain ulottuvuuksia aina väkijuomayhtiön monopoliasemasta, verotuksesta ja hintapolitiikasta, trokariliiketoiminnan poistamiseen ja juoppouden ehkäisemiseen. Vaikka teksti oli suurimmilta osin lainausta, *Kotimaa* oli kuitenkin nostanut ingressiin korostukset

Väkijuomaliikkeessä yksityisen edun tavoittelu suljettava pois, lausuu hallitus perusteluissaan lakiehdotuksesta uutta väkijuomalainsäädäntöä varten. Maalaiskunnissa anniskelu sallitaan kunnanvaltuuston 2/3 äänenemmistöllä. – Muita väkijuomia paitsi mallasjuomia vähittäiskaupasta vain poliisin lupakirjalla.¹³¹

Kotimaa seurasi tarkkaan väkijuomalainsäädäntöä. Uutinen oli julkaistu seuraavana päivänä uuden väkijuomalainsäädäntöehdotuksen julkituomisen jälkeen. Linjalleen uskollisena uutisen painopiste oli ingressissä raittiusolojen reunaehdot. Väkijuomaliiketoiminnasta erotettaisiin yksityisen edun tavoittelu, kunnalliset kieltolait säilyisivät kunnes paikallinen enemmistö haluaisi ne kumota ja olutta lukuun ottamatta väkijuomia saisi ostaa vain poliisin myöntämällä lupakirjalla. Ingressi vaikutti tyytyväiseltä, koska esityksessä oli paljon jyrkkiä ehtoja kieltolain kumoutumisen jälkeenkin.

Samassa lehdessä oli *Kotimaan* pääkirjoitus kansanäänestyksen antamasta vastauksesta. Kirjoituksessa pohdittiin, että tulos oli varmasti ollut yllätys monelle kieltolain kannattajalle kuin vastustajallekin. Huomiota kiinnitettiin myös siihen suureen joukkoon, jotka jättivät äänestämättä. Pääkirjoituksen mukaan äänestämättä jättäneiden joukko voitiin kuitenkin tulkita samaksi välinpitämättömäksi joukoksi, jotka eivät äänestäneet eduskuntavaaleissakaan. 2/3 äänen vastustus kieltolaille oli selvä enemmistö, mutta pääkirjoituksen mukaan tuloksesta ei selvinnyt äänestäneiden syyt vastustaa kieltolakia. *Kotimaa* tulkitsi, että äänestystulos kertoi kieltolain epäonnistumisesta toteuttaa siveellistä tarkoitustaan tuottaa ja ylläpitää kansanraittiutta. Kirjoituksessa myös arvioitiin vaihtelevia tulkintoja uuden lainsäädännön rakentamissuunnasta, mutta oltiin tyytyväisiä hallituksen kantaan rakentaa laki kansanraittiutta painottaen.

¹³¹ Km 19.1.1932 Väkijuomalainsäädännön perustelut.

Pääkirjoituksen mukaan uuden lain tärkein päämäärä kieltolain epäonnistumisen johdosta olisi kansan siveellinen tervehdyttäminen.¹³²

Kotimaan Suomen alkoholipoliittista tilannetta tulkitseva pääkirjoitus esitti vastuullisen näkökulman selitykseksi tilanteelle. Kirjoituksessa tuotiin esiin näkökulma, että raittiusväkeäkin oli ollut kumoamassa kieltolakia lain epätarkoituksenmukaisuuden takia. *Kotimaan* mukaan kieltolaki ei ollut onnistunut kansanraittiuuden päämäärässään vaan se oli murtanut kansan siveellisyyttä eli lainkuuliaisuutta ja moraalia. Pääkirjoitus esitti vaihtoehtoiset näkemykset tilanteesta kattavasti. Lehden tulkinta väkijuomaliikkeen perustamisen välttämättömyydestä ja kansan lainkuuliaisuuden palauttamisen tärkeydestä vaikuttivat tarkkaan harkituilta linjauksilta, joilla varmasti pyrittiin myös vaikuttamaan eduskunnassa käsittelyssä olleen väkijuomalain sisältöön.

Tammikuun 22. päivä ylimääräisten valtiopäivien jo alettua *Kotimaassa* julkaistiin pääkirjoitus otsikolla ”Hallituksen esitys laiksi väkijuomista”, jossa analysoitiin lakiesityksen ydinkohtia. Kirjoituksessa kiiteltiin hallituksen päättäväisyyttä lainvalmistelussa vastustaa äänekästä ryhmää, jolle yksityiset voitot merkitsivät, mutta raittius ei merkinnyt. Kirjoituksen mukaan Skandinavian maiden oluttehtaiden pääomavirroista oli otettu opiksi ja pidätetty tuotot alkoholikaupasta valtiolle ja kunnille. Osakkeenomistajille jätetty 7 % korko yhtiöön maksetusta pääomasta ei ollut kirjoituksen mukaan kohtuuton, kun loput pääomasta siirtyi valtion ja kuntien rahoitukseen erilaisin kiintiöin. Kirjoituksessa pidettiin arveluttavana sitä, että anniskeluliikkeen harjoittaja sai lisätä alkoholin hintaan kohtuullisen korvauksen anniskelusta. Tämä mahdollisti pääkirjoituksen mukaan anniskelijan hyötymisen asiakkaan mahdollisimman suuresta juopumisesta. Kirjoituksessa oltiin myös pettyneitä siihen, että väkijuomailmoittamista ei oltu ennakkotiedoista poiketen kielletty. Samoin kirjoituksen mukaan oli huolestuttavaa, että vaikka täysi-ikäisyyttä, eli 21 vuoden ikää, vaadittiin kaiken väkijuoman vähittäismyymiseen ja anniskeluun, ”--oluen tarjoilussa saavat olla mukana alaikäiset tytötkin, jotka siten kapakan ilmapiirissä joutuvat kaikenlaisille siveellisille vaaroille alttiiksi”. Naurettavana pidettiin sitä, että juopuneena pidätetyllä pidättäessä havaittu väkijuoma oli palautettava tälle takaisin toimenpiteen jälkeen. Kirjoituksen mukaan oli hämmästyttävää, että vain mallasjuomien ja viinin valmistus kotikäyttöön oli sallittu. Tällä sallittiin kirjoituksen mukaan juuri ”kiljun” ja vastaavan valmistus muun ollessa kiellettyä.

¹³²Km 19.1.1932 Kansanäänestyksen antama vastaus.

Pääkirjoitus lopetti analyysin toteamalla, että lain tarkempi läpikäynti oli edelleen tarpeellista, ja että lain korjaus vielä raittiusmielisempään suuntaan oli toivottavaa, vaikka paljon hyvääkin lakiehdotuksessa oli.¹³³

Kotimaa oli paneutunut huolellisesti lakiehdotuksen sisältöön. Esitetty kritiikki oli osuvaa etenkin ongelmallisina pidettyjen kohtien osalta.

1.2 Sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikön vetoamus raittiusyhteistyöstä *Kotimaassa*

Kotimaan 22.1. julkaistussa lehdessä oli lakiesitysanalyysin lisäksi sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikön Kaarle Kustaa Aron kirjoitus koskien raittiusliikkeen tulevaisuutta.

Aron teksti ”Yhteistyön pohja löydettävä” oli kannanotto yhteistyön ja ymmärryksen puolesta ristiriitojen kasvattamista vastaan.¹³⁴ Aron mukaan kilpailu kieltolaista oli päättynyt sen vastustajien eduksi, mutta kilpailua ei pitäisi päättää hävinneiden nujertamiseen vaan kädenpuristukseen ja sopimukseen. Hänen mukaansa voittajien puolelta oli esitetty vahingoniloisia kannanottoja ja tappiosta katkeroituneita kieltolain kannattajia oli vetäytynyt syrjään alkoholipolitiikasta. Vaikutti siltä, että kieltolain kaatajat olivat saamassa yllötteen uuden lain säätämisessä. Aro muistutti historian osoittavan, ”--että nimenomaan alkoholilainsäädännön alalla jyrkkä siirtyminen äärimmäisyydestä toiseen ei ole ollut onneksi kansalle”. Aron mukaan vaikka kieltolaista oltiin eri mieltä, saman mielisyyttä löytyi paljon siitä, että alkoholin haittojen vähentämiseksi oli hyvä harjoittaa raittiuskasvatusta nuorison keskuudessa, ja että oli pyrittävä pelastamaan ja parantamaan alkoholisteja. Hänen mukaansa yksimielisyyttä löytyi myös kaiken laittoman alkoholiliikkeen lopettamistavoitteesta. Aro vetosi Raittiuden Ystäviin raittiusyhteistyön avaamisesta päämääränä yhteinen hyvä. Samoin hän edellytti voittajia osoittamaan, ettei heidän toimintaansa määränneet itsekkäät pyyteet vaan avaamaan yhteistyön kansanraittiuuden edistämiseksi.¹³⁵

Lisävalaistusta Aron *Kotimaassa* julkaistun tekstin taustoihin antaa kirjeenvaihto, jonka Aro kävi Jaakko Gummeruksen kanssa alkuvuonna. Pastori Aro lähestyi esimiestään piispa Gummerusta selvittääkseen oman asemansa sopivuutta kirkollisesta näkökulmasta väkijuomalain uudistuessa. Kirjeessään hän kertoi, ettei ollut aiemmin pyytänyt keltään auktoriteetilta synninpäästöä raittiusyhteistyöstään, koska hän oli aina pyrkinyt kulkemaan totuuden tietä

¹³³Km 22.1.1932 Hallituksen esitys laiksi väkijuomista.

¹³⁴Ruuth 1949, 228.

¹³⁵Aro 1932.

raittiusasiassa hyvällä omatunnolla, vaikka aina joskus tietenkin erehtyi. Aron mukaan tilanteen muututtua ei hänellä ollut ensinnäkään enää selvää miten raittiuslainsäädäntöä olisi ohjattava, ja toiseksi hän ei voinut asettaa omaa asemaansa muiden kohtaloiden edelle. Hänen mukaansa toistaiseksi hän ei ollut kohdannut työssään sosiaaliministeriön raittiusasian päällikkönä mitään vakaumuksensa kanssa ristiriitaista. Hän vakuutti kuitenkin luopuvansa ennemmin virastaan ja aineellisista eduistaan kuin vakaumuksestaan.¹³⁶

Aro jatkoi selittämällä raittiuskantaansa tarkemmin. Kertomansa mukaan hän oli aina ollut jossain määrin toisella kannalla kuin muut raittiuden ystävät. ”Minä käsitan raittiudella jotakin positiivista eikä vain negatiivista kieltäytymistä väkijuomista”. Hän selitti ymmärtävänsä, että kristinuskossa oli merkittävää tehdä päätöksiä, jotka eivät olleet nautinnollisia, ja joskus kieltäytyä arvokkaitakin tuntuvista asioista, koska kristityn velvollisuus vaati sitä. Aron mukaan kieltäytyminen itsessään ei kuitenkaan ollut ihanne ja päämäärä, vaan keino, jolla mahdollisti ”sisällysrikkaan elämän” saavuttamisen. Hän jatkoi tällä analogialla Suomen kansan säätämisen kieltolain merkitykseen, joka oli ollut keino edistää kansan henkistä ja aineellista hyvinvointia. Aron mukaan, jos ja kun keino ei vastannut tarkoitustaan, oli hänkin valmis luopumaan kieltolaista ja pyrkimään päämäärään toista reittiä. Hän kuitenkin painotti, että oli raittiusasiaa tutkiessaan eri puolilla maailmaa huomannut niin paljon alkoholin aiheuttamaa kurjuutta, ettei voinut puolustaa kohtuullista alkoholin käyttöäkään, kuten ei raittiusväki yleensääkään. Mutta tilanteen ollessa kaukana ihanteellisesta Aro totesi:

--sen verran minä olen reaali poliitikko, että pidän julkista valtion sallimaa ja valvomaa väkijuomaliikettä sentään pienempänä pahana kuin salaista valtion valvonnan ulkopuolella tapahtuvaa laitonta väkijuomaliikettä. Ihmisten ”sydämen kovuuden tähden” Mooses salli sellaistaakin, joka ei ollut ihanteen mukaista, ja niin täytyy lainsäätäjän vielä meidänkin aikanamme tehdä monessa asiassa.¹³⁷

Tämän perustelun jälkeen hän kertoi, että oli aikonut kysyä viimeksi Lauantai-seuran kokouksessa esimieheltään Gummerukselta sopiko hänen ”--evangelis-luterilaisena pappina olla mukana sallimassa ja järjestämässä väkijuomaliikettä, joka ihmisten sydämen kovuuden tähden nähtävästi on taas järjestettävä”. Aron mukaan, jos ystävät olivat sitä mieltä, että nyt pitäisi vetäytyä syrjään, hän oli

¹³⁶KK Coll.13.2. Aron kirje Jaakko Gummerukselle 3.1.1932.

¹³⁷KK Coll.13.2. Aron kirje Jaakko Gummerukselle 3.1.1932; Vuoden 1938 Uuden testamentin käännöksessä Mark. 10:3—5 kuuluu näin: ”Hän vastasi ja sanoi heille: ”Mitä Mooses on teille säätänyt?” He sanoivat: ”Mooses salli kirjoittaa erokirjan ja hyljätä vaimon”. Niin Jeesus sanoi heille: ”Teidän sydämenne kovuuden tähden hän kirjoitti teille tämän säädöksen”. Vuoden 1992 käännöksessä ”sydämenne kovuuden” tilalla on ”Te olette kovasydämisä, siksi hän laati teille sen säädöksen”.

valmis sen tekemään. Omasta mielestään hän ei ollut taitava puhuja, joka saisi enää papinpaikkaa, mutta epäili pärjäävänsä vielä koulutyössä.¹³⁸

Aro jatkoi avaamalla raittiusrintaman tilannetta tarkemmin. Hän kertoi useiden raittiusväen johtohahmojen siirtyneen pois raittiustyöstä kieltolain kaatumisen takia. Toisaalta kuitenkin sosiaaliministeri Kilpeläinen oli sanonut, että nyt piti pelastaa se mikä oli pelastettavissa. Aron mukaan kansanäänestyksen jälkeen oli toivottu toimeenpanoasetus uudelle väkijuomalaille, minkä laatimisessa hänen tulisi olla mukana. Aron mukaan ”Raittiusväen taktiikkamestarit” edellyttivät hänen jäämistä pois lainsäätämisestä, ja antaa lain tulla sellaiseksi kuin se tulisi, mitä huonompi laki sen parempi. Hänen mukaansa kyseessä ollut taktikointi ei sopinut hänelle, vaan hän oli päättänyt pysyä virassaan toistaiseksi, jotta raittiustilanteelle koituva vahinko olisi mahdollisimman pieni. Aron mukaan laista oli tulossa raittiusosaston toiveiden mukainen, mikä oli selvinnyt hänen keskusteltua Serlachius-Kivimäen lakiluonnoksesta itse Allan Serlachiuksen kanssa, ja kuulopuheista Ståhlbergin aikomuksista lain suhteen. Hän selvitti tietämystään tulevan lain muodosta eli, että kaikki väkijuomat tultaisiin sallimaan ja että yksityinen voitto väkijuomakaupasta poistettaisiin valtion omistamalla monopolilla, jotta valtio voisi vaikuttaa ja minimoida koituvat haitat mahdollisimman hyvin.¹³⁹

Lopuksi hän toivoi Gummerukselta vastausta ja pelkäsi, ettei tämä ehtisi kirjettä lukea. Hän kertoi myös, että ”Ystävämme Antti J. Pietilä¹⁴⁰ on kyllä sitä mieltä, ettei kenenkään kristityn, saatikka sitten papin sovi olla mukana sellaisessa syntisessä hommassa, ja itsekin pelkään, että siinä saattaa tulla vaikeuksia”. Mutta hän arveli kuitenkin voivansa tehdä asemassaan myös hyvää.¹⁴¹

Gummerus vastasi Arolle seuraavalle päivälle 4.1.1932 päivätyllä kirjeellään. Hän kiitti Aron pitkästä kirjeestä ja kertoi kunnioittavansa tätä tämän asiallisuuden ja tasapuolisuuden takia. Gummeruksen mukaan Aro esitti raittiuskysymyksistä kirjoittaessaan ansiokkaasti edustamansa puolen, vaikka Gummerus joskus olisikin toivonut myös sitä toistakin näkökulmaa. Hänen mukaansa oli toivottavaa, että Aro jatkaisi virkapaikallaan ainakin lainsäädännön ajan, ja kummeksui raittiusmielisyyttä, joka toivoi huonosti toteutettua lakia, kun

¹³⁸ KK Coll.13.2. Aron kirje Jaakko Gummerukselle 3.1.1932.

¹³⁹ KK Coll.13.2. Aron kirje Jaakko Gummerukselle 3.1.1932.

¹⁴⁰ Aro oli yksi Pietilän luotetuimpia ystäviä. Aro toimi pitkään *Vartijan* toimitussihteerinä Pietilän valtakaudella, mutta Pietilän kärjistynyt yksinäisyys johti Aronkin erottamiseen vuonna 1925. Heille erityinen yhdistävä tekijä oli raittiustyö. Tiililä 1972, 36, 181.

¹⁴¹ KK Coll.13.2. Aron kirje Jaakko Gummerukselle 3.1.1932.

kieltolaki oli todettu nykyhetkessä mahdottomuudeksi. Myöhempi Aron sijoittuminen riippui Gummeruksen mukaan uuden tilanteen ulottuvuuksista. Jos Aron tehtäväksi muodostuisi monopoliyhtiön valvominen valtion puolelta, ei Gummeruksen mukaan siihen tehtävään tarvittu pappia. Sen sijaan, jos tehtäväksi muodostuisi esimerkiksi alkoholistihuollon järjestäminen, olisi asia toinen. Gummerus kuitenkin totesi pitävänsä parempana, että Aro palaisi joka tapauksessa koulualalle, jotta tämän lahjat tulisivat paremmin käytäntöön. Hänen mukaansa esimerkiksi eläke-etu Arolle olisi varsin hyvä koulun puolella. Seurakuntavirkaan olisi kuitenkin Gummeruksen mukaan hankalampi päästä Aron iässä. Gummerus lisäsi suluissa, että ”Minä voisin tarjota sinulle nyt heti virallisen apulaisen toimen Pihtiputaalla, asuntona juuri valmistunut soma huoneisto Myllyahon pappilan toisessa päässä!”. Hänen mukaansa ei kuitenkaan ollut ristiriitaa miksi Aron tulisi välttämättä väistyä tehtävästään, kehittyi tilanne mihin tahansa. Gummeruksen mukaan kristitty sopi tähän tehtävään paremmin kuin sotilas. Hänen mukaansa ”--eettillisen konfliktin mahdollisuus on molemmilla ja ne täytyy in casu (tapauskohtaisesti) ratkaista. 1 Kor. 7:20–21¹⁴²”. Gummerus päätti kirjeen toteamalla kirjottaneensa tänään jo useita kirjeitä ja toivottamalla Jumalan siunausta ja johtoa Aron työssä ja terveisiä tämän ”toveri-immeiselle”.¹⁴³

Aron ammatillisote virkamiesmäiseen huolellisuuteen näkyy *Kotimaan* kirjoituksesta ja Aron ja Gummeruksen välisestä kirjeenvaihdosta. Aron toiminta perustui kansanraittiutta edistävään pyrkimykseen ja vakaumukseen. Hänelle oli myös ehdottoman tärkeää, ettei hän toiminnallaan uudessa tilanteessa rikkonut tahattomasti edustamansa ammatin linjaa. Tästä syystä hän otti yhteyttä piispa Gummerukseen. Kirjeen ja *Kotimaan* kirjoituksen perusteella on selvää, että Arolla oli tarkka käsitys raittiusväen ja alkoholipolitiikan kehityksen suunnasta. Hänen viittauksensa Jeesuksen sanoihin Mooseksen asettamista avioliiton korkeita ihanteita lieventävistä säännöistä kertoi Aron syvällisestä ymmärryksestä kansan, lainsäädännön ja moraalin suhteista. Vastuullisen byrokraatin ominaisuudessa hän vetosi yhteistyön ja rakentavan keskustelun puolesta kansanäänestyksen jälkeisessä tilanteessa. Todennäköisesti kannanoton julkaisuajankohta oli myös tarkkaan harkittu, jotta vetoamus raittiusyhteistyöstä välittyisi myös eduskuntaan.

¹⁴²”Jokaisen tulee pysyä siinä osassa, jossa hän oli kutsun saadessaan. Jos olit orja älä siitä välitä. Vaikka voisit päästä vapaaksikin, pysy mieluummin orjana.” Vuoden 1933/38 Raamatun versio on lähes samanmuotoinen.

¹⁴³KK Coll. 13.1. Gummeruksen kirje Arolle 4.1.1932

Aron huoli sopivuudestaan tehtävään, jos väkijuomayhtiön asiat tulisivat kuulumaan hänelle, oli mielenkiintoinen hänen viitatessaan erityisesti professori Pietilän mielipiteeseen asiassa. Pietilän kanta askarrutti Aroa, koska he olivat vanhoja ystäviä ja olivat tehneet yhdessä raittiustyötä myös *Vartijan* toimituksessa. Gummerus ei vastauksessaan kiinnittänyt huomiota Pietiläviittaukseen. Pietilä oli vanha Gummeruksen oppilas ja kollega yliopistolla, mutta kärjistyneine mielipiteineen Pietilä oli asettunut kritisoimaan myös piispa Gummerusta viimeisinä vuosinaan, mikä näkyi myös Pietilän kirkkopäiväpakinasta.

Gummeruksen vastaus Arolle oli pikaisesti kirjoitetun oloinen. Gummerus vastasi Arolle pohtien aluksi, että lainsäädäntävaiheessa Aron rooli oli tärkeä virkamieskoneistossa. Gummerus oli epäröivä vastauksessaan, mutta päätyi toteamaan, että Aro voisi hyvin jäädä tehtävänsä, koska tehtävässä saatettiin tarvita eettistä arviointikykyä. Gummerus viittasi myös ensimmäiseen korinttilaiskirjeeseen, jossa Paavali oli kehottanut jokaista pysymään osassaan, ”-- jossa hän oli kutsun saadessaan”. Gummerus vaikutti tarkoittavan, että virkamiesura oli Aron kohtalo ja tehtävä.

2. Uusi väkijuomalaki saa siunauksensa

2.1 Kansanedustajapapit puolustavat raittiutta vaikka erimielisyyttä laista

Ylimääräisiä valtiopäiviä vietettiin 19.–30.1.1932. Eduskuntaan kuului vuonna 1932 14 pappia, joista monet pitivät puheenvuoroja valtiopäivillä väkijuomalakiin liittyen. Heidän puheenvuorojaan ei ole aiemmin tutkittu näin yksityiskohtaisesti, mistä johtuen luvun kirjallisuusviittauksetkin ovat niukemmat.¹⁴⁴ Valtiopäivät alkoivat ja päättyivät jumalanpalveluksella, jonka saarnan piti kansanedustajapappi.

Valtiopäiväjumalanpalvelus pidettiin tiistaina tammikuun 19. päivä ja valtiopäiväsaarnan piti kansanedustaja, Kiuruveden kirkkoherra, Väinö Malmivaara. Malmivaara oli herännäistaustainen aktiivinen kirkollis-yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka toimi aluksi Lapuan yhteiskoulussa uskonnonopettajana ja Kainuun kansanopiston johtajana ennen Kiuruveden kirkkoherruutta. Hän toimi kokoomuksen kansanedustajana vuodet 1927–1932.

¹⁴⁴Larkio ei käsitellyt kansanedustajapappien puheenvuoroja tai äänestyskäyttäytymistä tutkimuksessaan. Kallenautio käsittelee kieltolain kumoamista yleisemmin ja puolueiden näkökulmasta. Larkio 1976, 185–191; Kallenautio 1979, 231–236.

Hän oli tunnettu myös kirjallisista ansioistaan erityisesti virsirunoudessa. Hänestä tuli vuonna 1943 Oulun hiippakunnan piispa.¹⁴⁵

Malmivaaran valtiopäiväsaarna käsitteli valtiopäivien päämäärää alkoholilainsäädännön uudistamisesta heprealaiskirjetekstin kautta ”Käykäämme uskalluksella armoistuimen eteen, jotta saisimme laupeuden ja löytäisimme armon avuksemme oikeaan aikaan”.¹⁴⁶ Malmivaara tähdensi saarnassaan, että niin kuin synnintuntoisen kansankin, tulisi myös jalosukuisten, viisaitten ja mahtavien käydä armoistuimen, Jeesuksen Kristuksen eteen nöyrinä. Malmivaaran mukaan Jumala kutsui eduskunnankin käymään armoistuimen eteen, jotta se löytäisi armon ja saisi laupeuden avukseen oikealla hetkellä. Malmivaaran mukaan ”Ahdingot riisuvat meistä suuruuttamme ja pyytävät kääntää katseemme kaikkivaltiaan Jumalan armoistuinta kohti”. Malmivaara jatkoi ruotsiksi typistetystä kolossalaiskirjeen jakeesta: ”Varen ihärdiga i bönen”¹⁴⁷. Hän selitti, että nykypäivän taloudelliset huolet olivat Jumalan tapa opettaa ihmistä rukoilemaan. ”Genom den nu rådande andliga tomheten och nöden visar Han oss vägen till nådastolen”¹⁴⁸. Tämä alttius armolle oli Malmivaaran mukaan lupaus paremmasta tulevaisuudesta Suomelle. Erityisesti hän vielä korosti kansanedustajien ja Suomen etevimpien pyhän rukoushetken tärkeyttä, jotta armo löytyisi silloin kuin sitä tarvitaan.¹⁴⁹ Malmivaaran saarnat pyrkivät etsimään nöyryyttä ja kauaskatseisuutta valtiomiesten alkoholilainsäädäntätyöhön. Malmivaaralle näyttäisi olleen tärkeällä teologisella sijalla armoistuimen¹⁵⁰ käsite.

Kun varsinaiset ylimääräiset valtiopäiväistunnot aloitettiin, oli ensimmäinen kansanedustajapappi puheenvuorossa uusien lakien esittelijä sosiaaliministeri Kaarlo Edvard Kilpeläinen. Hän oli raittiusmies, mutta Kokoomuksen kansanedustajana ei poliittisimmasta päästä. Hänessä oli kuitenkin reaalipoliitikon ainesta, kun hän sosiaaliministerinä ryhtyi tuumasta toimeen uuden alkoholilainsäädännön valmistelemiseksi kalliiksi käyneen kieltolain tilalle.¹⁵¹ Hänen taustaansa pidetään herätyskristillisenä, ja hän olikin toimittamassa

¹⁴⁵Huhta 2000.

¹⁴⁶Hepr. 4:16, vuoden 1776/1913 Uuden testamentin muoto.

¹⁴⁷Kol.4:2 Olkaa hellittämättömiä rukouksessa (kirjoittajan suora käännös ehkä vuoden 1776/1913 käännös?). Vuoden 1933/38 UT ” Olkaa kestäväiset rukouksessa ja siinä kiittäen valvokaa” (”Varen uthålliga i bönen och vaken i den under tacksägelse” vuoden 1917 ruotsinkielinen Raamatun käännös)

¹⁴⁸Nykyisen vallitsevan henkisen tyhjyyden ja hädän kautta Hän näyttää meille tien armoistuimelle. (kirjoittajan suora käännös)

¹⁴⁹Yvp. ptk. 1932, 15–16.

¹⁵⁰Malmivaaran teos ”Armoistuimen eteen” vuonna 1954. Huhta 2000.

¹⁵¹Kallentautio 1979, 196.

Herättäjä -lehteä, joka oli muuta kirkollista lehdistöä jyrkempi näkemyksissään. Kieltolain kumoaminen oli hänen vuoden mittaisen ministeriuransa merkittävin saavutus.¹⁵²

Sosiaaliministeri Kilpeläinen alusti puheenvuoronsa muistuttamalla käsittelyssä olevan lain siveellisestä, yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta merkityksestä. Lehdistössä käydyssä keskustelussa vallitsevat näkemykset ääripäitä edustavien raittiusväen ja täyskiellottomien välillä olivat hänen mukaansa käytännössä vastakkaiset, joten hän odotti ankaraa keskustelua käytäväksi eduskunnassakin. Kilpeläisen mukaan alkoholilainsäädäntö oli yksi vaikeimmista lainsäädäntötehtävistä, mutta tulevaisuudessa lakia olisi mahdollista parantaa aina puutteitten paljastuttua. Puheenvuorossaan hän esitteli uuden lain ytimeksi periaatteen estää laitonta alkoholikauppaa samalla vähentäen ja ehkäisten ”juoppoutta ja turmiollisia vaikutuksia”. Kilpeläisen mukaan tavoitetta olisi paras lähestyä valtiojohtoisen alkoholimonopolin kautta, kun yksityinen voiton tavoittelu olisi rajattu ulos väkijuomaliikkeestä. Kunnille jätettäisiin myös lähes täysi päätäntävalta järjestää tai olla järjestämättä alkoholin anniskelua tai vähittäismyyntiä omalle alueelleen. Lain noudattamisesta ja valvonnasta huolehtisivat merivartiosto, tullilaitos, maaherrat, poliisi ja kunnalliset erikoistarkastajat. Kilpeläinen korosti vielä, että kunnille annettaisiin oikeus järjestää raittiuslautakunta ja raittiuspoliisi. Sosiaaliministeriön vastuulle jäisi esimerkiksi aatteellinen raittiustyö, alkoholistihuolto ja alkoholijuomien valmistukseen liittyvät tarkastus- ja valvontatehtävät. Kilpeläinen esitteli myös rajoituksiin ja voitonjakoon liittyvää keskustelua ja painotti hallituksen tavoitetta tasapainosta ja hyvästä kompromissista.¹⁵³

Samassa puheenvuorossa Kilpeläinen pureutui vielä laittomuuden kitkemiseen ja kansan raittiuden näkökulmaan, joita hän piti lain perimmäisenä tarkoituksena. Kilpeläisen mukaan mikään laki ei vie autuuteen. Hän kehotti, ”Älkäämme luottako liian paljon lakeihin ja lakipykäliin”. Laki ei tee tehtäväänsä, jos siltä puuttuu yleisen mielipiteen ja hyvien voimien tuki. Kilpeläisen mukaan kieltolailla ei ollut tukea, joten se täytyi hylätä, mutta sama päätisi uuden lain kanssa. Hän esitti, että uuden lain taakse täytyisi saada molemmat näkemykselliset ääripäät, täyskiellottomat ja raittiusliike. Täyskiellottomien kohdalla Kilpeläinen esitteli uuden suunnitellun järjestön, jonka tavoitteeksi otettaisiin

¹⁵²Vares 2001 a.

¹⁵³Ypv. ptk. 1932, 23–24.

trokariyhteiskunnan hävittäminen ja alkoholijuomien nauttimisessa kohtuuden kulttuurin edistäminen. Vapautunut lainsäädäntö ei vapauttanut ihmistä moraalisisista velvollisuuksistaan päinvastoin, julisti Kilpeläinen.

Kansanäänestyksen hävinneen osapuolen, raittiusliikkeen, kohdalla Kilpeläinen toivoi periksi antamattomuutta, vaikka tilanne vaikutti turhauttavalta. Hän siteerasi eräitä raittiusmielisiä kansanedustajia, jotka olivat pohtineet raittiusliikkeen ”asemasiirtoa”. Asemasiirrolla tarkoitettiin, että raittiusliike alkaisi muokkaamaan vallitsevasta tilanteesta mahdollisimman raittiutta edistävä tarkastamalla esimerkiksi kriittisesti väkijuomalainsäädäntöä. Kilpeläinen tiivisti, että alkoholipoliittisten ääripäiden yhteistyöllä olisi mahdollista päästä eroon laittomuuden tilasta, johon alkoholin suhteen oli jouduttu.¹⁵⁴

Kilpeläisen avauspuheenvuoro oli laillisuuden ja hallituksen näkemys. Argumentointi oli huolellista, puolueetonta ja yhteistä hyvää ja kompromisseja etsivää virkamiesmäisyyttä. Pahaa olivat laittomuus ja trokarit, hyvää edustivat laillisuuden kannattajat ja kehittäjät. Taustaltaan raittiusmiehenä Kilpeläinen painotti toiveikkuutta raittiusliikkeen uudistumisesta, vaikka epäilevästi tulevaisuuteen katsoikin.

Kilpeläisen puheenvuorossa oli paljon yhtäläisyyksiä Aron kannanottoon raittiusyhteistyön puolesta. Tietenkin voi myös olla, että Aro sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikkönä oli ollut vaikuttamassa lain muotoiluun, perusteluihin tai, että hän oli ollut kirjoittamassa sosiaaliministerin puhetta.

Seuraava teologin puheenvuoro ylimääräisillä valtiopäivillä oli Bror Hannes Päivänsalon. Päivänsalo oli teologi, joka karsasti korkeakirkollisuutta ja pyrki toimimaan hädänalaisten hyväksi. Kirkollisella uralla hänet tunnettiin Kuopion maaseurakunnan kirkkoherrana. Ennen kaikkea hän kuitenkin oli sisälähetystyöntekijä ja Suomen ensimmäisen työsiirtolan luoja. Hänet oli kutsuttu vuonna 1906 Helsingin kaupunkilähetysten johtajaksi. Kaupunkilähetys pyrki poistamaan hengellistä ja ruumiillista hätää. Päivänsalon erityinen näkemys oli käytännön tekemisen merkitys avuntarpeisen kohdalla. Hänen perustamansa työsiirtola kodittomille työkykyisille avunpyytäjille, irtolaisille ja vapaaksi päässeille vangeille perusti toimintansa käytännön työhön, jonka kautta aktivoitiin ihmisiä passivoivan almujen jaon sijaan. Päivänsalo kuului Teologiseen lauantaiseuraan ja aktiivisena yhteiskunnallisena toimijana Päivänsalo vaikutti myös eduskunnassa. Eduskunnassa hänelle tärkeimpiä kysymyksiä olivat

¹⁵⁴Yvp. ptk. 1932, 25–26.

sosiaaliset asiat ja erityisesti alkoholipolitiikka, koska hän oli ehdottoman raittiuden kannattaja. Hän kuoli vuonna 1933.¹⁵⁵

Päivänsalon ensimmäinen puheenvuoro uudesta väkijuomalaista ylimääräisillä valtiopäivillä esitti laajaa kritiikkiä uudelle laille. Hän ei uskonut, että laki kaatuisi, koska sillä oli kuitenkin tukea suurten puolueiden (ML ja SDP) puolueohjelmissa, vaikkakin kansanäänestys oli osoittanut näiden puolueohjelmakirjausten pätevyyden heikoksi. Päivänsalo analysoi ajan merkitystä kansanäänestykselle ja kieltolain kumoamisinnolle. Maailmanlaajuinen talouskriisi oli ajanut ihmisiä ja Suomen valtiota ahtaalle, joten uusi laki tarjosi ehkä edullista lainaa viinimailta ja toisaalta ehkä viina soisi pientä lohdutusta verojen painamalle kansalle. Päivänsalo pohti, että varmasti trokaritkin olivat äänestäneet kieltolakia vastaan. Kieltolain vastustuksen perimmäiseksi periaatteeksi Päivänsalo näki vapautteen vetoamisen. Hänen mielestään vapaus oli tällöin käsitetty väärin, koska vapaus ei ollut oikeutta tehdä pahaa. Suomen kansa oli Päivänsalon mukaan kulttuuriltaan niin nuori, että väkijuomien vapaus johtaisi väistämättä suureen alkoholin väärinkäyttöön. Hänen mukaansa lähimmäisen takia ihminen luopui oikeuksistaan. Hän uskoi, ettei muu kuin kristinusko voinut ratkaisevasti suojella ihmistä väkijuomain turmelukselta. Päivänsalon mukaan kieltolaki oli ollut heikkojen turva, tästä syystä hän puolusti sitä.¹⁵⁶

Päivänsalo analysoi hallituksen lakiesitystä todeten, ettei kansanraittiuspyrkimyksissä oltu johdonmukaisia, jos esimerkiksi henkilöllä voisi lain mukaan olla hallussaan jopa 20 litraa mallasjuomia ja viinejä ja 5 litraa viina. Päivänsalon mukaan ”--Suomen kansaa (ei) saa johdattaa kiusaukseen” näin suurilla määrillä juomaa per henkilö. Päivänsalo antoi kuitenkin tunnustusta sosiaaliministeri Kilpeläiselle kauniista vetoomuksesta raittiusväelle. Mutta raittiiksi alleviivatun lain raittiusulottuvuuden vähyyttä hän ei voinut ymmärtää. Päivänsalo ihmetteli, etteivät kunnalliset raittiuslautakunnat olleet pakollisia. Erityisesti hän haastoi suunnitellun väkijuomaliikeen johtoon asetetun hallintoneuvoston aseman. Päivänsalon mukaan hallintoneuvosto määritteli käytännössä kaiken liittyen alkoholin hankintoihin, hinnoitteluun ja jakeluun. Hänen mukaansa hallintoneuvostoon ja valvontatoimintaan olisi raittiusmiehen hyvin vaikea liittyä kaikkien väkijuomien harrastajien keskelle. Lopuksi hän soimasi valtiota siveettömään viinakauppaan ryhtymisestä:

¹⁵⁵Sulamaa 2001.

¹⁵⁶Yvp ptk., 1932, 30–31.

Tullaan näkemään, että valtio on sorruttamassa tuhansia ihmisiä, sillä nämä 95 §:ää, ne merkitsevät lukemattomia kyyneleitä. – Heikoimmat kansastamme sortuvat ensiksi. Mutta heikoin elämä on rakkaampi kuin koko Suomen valtion taloudellinen kassa, sillä yksi ainoa ihmissielu on kalliimpi kuin koko maailma.¹⁵⁷

Päivänsalo ei nähnyt laillisen alkoholin myyntiä yhtään laitonta parempana, jos vähäosaisin kansasta joutuisi kärsimään, vaikka kyse olisi valtion monopolista ja valtion taloudellisesta välttämättömyydestä.¹⁵⁸

Päivänsalo lähestyi uutta väkijuomalakia puhtaasti omista lähtökohdistaan. Hän näki kristinuskon ja lähimmäisenrakkauden velvoittavana myös uuden väkijuomalain kohdalla. Heikoimmista oli pidettävä huolta. Merkittävän työn vähäosaisten hyväksi tehneenä Päivänsalo kieltäytyi näkemästä laillisessa alkoholissa mitään hyvää. Jos raittiustavoitteeseen ei todellisesti panostettu, hän antaisi ennemmin valtion talouden kärsiä.

Seuraava kansanedustajapapin puheenvuoro kuului Kalle Albinus Sovijärvelle. Hän oli Loimaan kirkkoherra, joka oli uran useiden papin virkojen lisäksi toiminut esimerkiksi Kuusamon kansanopiston johtajana ja *Kaleva*-lehden päätoimittajana. Hän toimi Kansallisen kokoomuksen kansanedustajana yhden kauden.¹⁵⁹ Sovijärvi aloitti puheenvuoronsa kertomalla, että hänellä oli luottamus Suomen kansaan vaaran hetkellä. Hän valitteli kuitenkin, että hänellä oli ollut epäilyksensä nousisiko Suomi, kun ”Kommunismi, pirtu ja se vanha mato”¹⁶⁰ ovat jo kauan aikaa yrittäneet Suomen kansaa kaikin tavoin heikontaa”. Kieltolakikansanäänestyksen tulosta hän oli pitänyt lupaavana. Hänen mukaansa oli Suomen etu, jos ihmistä kahlitsevasta lainsäädännöstä päästäisiin eroon ja ymmärrettäisiin esimerkiksi yksityisen omaisuuden ja kodin pyhyiden arvo. Viitaten J.V. Snellmanin ”Valtio-oppiin” Sovijärvi korosti, että kansan oikeustajun mukainen laki olisi kansan parhaaksi. Kieltolaki ei Sovijärven mukaan ollut ollut kansalle sopiva laki.¹⁶¹

Sovijärvi ei halunnut puuttua siihen, oliko kansan oikeustajussa tapahtunut kehitystä vai taantumusta kieltolain kuluessa, mutta kansan mielen mukaisesti hänestä kieltolaki oli kaadettava. Hänen mukaansa mahdollinen taantumuskaan ei välttämättä ollut huono asia, jos siirtymä olisi kohti kansan oikeustajun mukaista siveellistä tilaa. Sovijärven mukaan oikeustajun mukaisuus nosti Suomea

¹⁵⁷Yvp. ptk. 1932, 32.

¹⁵⁸Yvp. ptk. 1932, 31–32.

¹⁵⁹SK 1982..

¹⁶⁰Ilm. 12:9 nykykäännöksessä puhutaan vanhasta käärmeestä. ”Vanha mato” viittaa vanhaan Raamatun käännökseen.

¹⁶¹Yvp. ptk. 1932, 51–52.

kansakuntien joukossa, kun oikeustajun vastaisuus vei lainrikkomisen tielle. Hän oli valmis antamaan viinalle ”hyvinkin vapaat virrat”, uskoen tämän vievän kohti todellista raittiutta. Lain tärkeimpänä tehtävänä Sovijärvi näki pirtutrokareiden alasajon. Hän viimeisteli kannanottonsa vetoamalla, että lainrikkoojia rankaiseva, mutta kansan vapautta ja omaa tahtoa korostava laki juonsi juurensa syvälle kristilliseen maailmankatsomukseen.¹⁶²

Sovijärven kannanotosta huokui oikeistolaisuus. Hän piti yksityisomistusta ja kodin merkitystä korkeimmassa arvossa ja oli kiitollinen kieltolain kumoutumisesta. Hän näki kieltolakia ja rönsyilevää lainsäädäntöä ylläpitävänä voimana kommunismin, jonka hän suoraan rinnasti paholaiseen. Sovijärvi nosti Snellmanin ajatuksia mukaillen kansan oikeustajun mukaisuuden lainsäädännön laatimisen keskiöön. Sovijärven raittiusnäkemys ei edellyttänyt lainsäädännöllistä raittiuden tukemista, vaan lepäsi kansan oman tahdon vapaudessa. Rajoituksilta vapaa kansa saavuttaisi raittiuden, jos se olisi kansan oikeustajun mukaista. Sovijärven esittämä kristillisuus laissa näyttäisi tarkoittaneen ihmisen omatunnon ja vapaaehtoisuuden merkitysten korostumista yhteiskunnallisen lainsäädännön ja kontrollin vähentyessä.

Seuraava kansanedustajapappi oli kirkkoherra Juho Anton Annala. Hän oli Maalaisliiton ensimmäisen kauden kansanedustaja, joka oli syntynyt maanviljelijäperheeseen, mutta teologian opintojensa kautta päätyi toimimaan useassa seurakunnassa kirkkoherrana, suojeluskunnan kenttäpappina ja uransa lopulla lääninrovastina.¹⁶³ Hänen kannanottonsa käsitteli osittain kansanedustajapappi Paavo Virkkusen sanoja. Paavo Virkkunen oli teologi, joka tunnettiin erityisesti poliitikkona. Hän kuului tunnettuun Snellmanien sukuun ja toimi kirkollisella urallaan yliopistolta valmistuttuaan opettajana, Helsingin eteläisen suomalaisen seurakunnan kirkkoherrana ja Helsingin rovastikunnan lääninrovastina. Virkkunen oli kokoomuspuolueen jäsen, jolla oli varsinkin 30-luvulla vahvoja oikeistolaisia kantoja esimerkiksi tukiessaan Lapuan liikettä. Hän oli poliittisen uransa huipulla 1920-luvun lopulla opetusministerinä ja eduskunnan puhemiehenä. Virkkunen ei kuitenkaan päätenyt aivan huipulle, koska häntä yleisesti pidettiin puuhastelevana itsepäisenä idealistina, jonka päämäärät tuntuivat vaihtelevilta ja joskus hänen poliittinen aktiivisuutensa vaikutti vallanhimolta. Hän oli esimerkiksi kannattanut kieltolakia vakaasti koko 1920-

¹⁶²Yvp. ptk. 1932, 52–53.

¹⁶³SK 1982.

luvun, kun hän yhtäkkiä vuoden 1929 marraskuussa hän ehdotti kansanäänestystä alkoholiasista, vaikka vielä keväällä oli vastustanut ajatusta.¹⁶⁴ Hänellä oli hyviä ystäviä ja tukijoita Suomen huipulla, mutta esimerkiksi presidentti Lauri Relanderin mukaan Virkkusen kohdalla politiikka oli pilannut hyvän pappismiehen.¹⁶⁵

Kansanedustaja Annala puuttui puheenvuorossaan vaihteleviin näkemyksiin lainsäädännön suhteesta kansan siveyteen ja ihanteisiin. Hän esitteli aluksi näkökulmia, joita kansanedustajat Virkkunen ja Tulenheimo olivat esittäneet. Virkkunen oli kansanäänestyslakia säädettäessä todennut, että ”valtion kristillis-siveellinen velvollisuus on nyt ryhtyä johtamaan väkijuomaliikettä maassamme”. Tätä Tulenheimo oli perustellut sillä, että valtiovallan oli syytä säätää lakeja, joita kansa kykenisi noudattamaan. Annala oli samaa mieltä ihmisen sielun riittämättömyydestä hillitä ruumista eli syntisyydestä, mutta johtopäätös oli eri. Annalan mukaan valtion tuli säätää lakeja, jotka olivat ohjaamassa ihmistä pois synnin tieltä. Hänen mukaansa esivalta oli Jumalan säätämä ja valtion tapa pitää huolta yhteiskunnan ulkonaisista siveellisistä olosuhteista. Tähän pohjaten hän korosti, että esivallan vastustaminen oli Jumalan säännöksen vastustamista. Annalan mukaan oltiin väärällä tiellä, jos eduskunnan enemmistön tulisi kieltäytyä laista, ”--jota ihmiset himojensa tähden vastustavat”. Annala esitti myös kritiikkiä Tulenheimon toiveelle, että uuden väkijuomalain rajoitusten tuli olla kaikille ymmärrettäviä. Annalan mukaan oli luonnollista, että kaikki eivät voisi hyväksyä kaikkia rajoituksia. Esimerkkeiksi hän antoi rikollisen, joka täytyy tehdä rajoitusten kautta vaarattomaksi yhteiskunnalle, ja alkoholin orjan, jolle kaikki rajoitukset alkoholin saamisen tiellä olivat perusteettomia. Annalan mukaan valtiovallan tuli käyttää oikeuttaan johtaa lainsäädännön avulla ihmiset siveellisille teille sopivien rajoitusten kautta.¹⁶⁶

Yksityiskohtaisemmin uuden lain suhteen Annala esitti kannanottoja olut- ja rautatievaunutarjoilurajoitusten puolesta, ja marjaviinien kotivalmistusta vastaan. Marjaviinien kotivalmistusta vastaan Annala oli kirjoittanut kannatetun vastalauseen.¹⁶⁷ Annala vetosi lopuksi valtion rajoittamisvelvollisuuden puolesta antamallaan esimerkillä kotipolton kiellosta vuonna 1866. Hänen mukaansa kiello oli toki rikkonut talonpoikien oikeuksia parantaen kuitenkin yleisiä oloja. Annalan

¹⁶⁴Larkio 1976, 136–137.

¹⁶⁵Vares 2001 b.

¹⁶⁶Yvp. ptk. 1932, 68–69.

¹⁶⁷Yvp. liitteet 1932, 27.

mukaan valtiovallan ”--kristillissiveellinen velvollisuus tällä hetkellä on valvoa, ettei Suomen kansa huku viinaan”. Valtion tuli lain avulla piirtää raittiuteen ohjaava tie, vaikka kieltolaki hylättiin.¹⁶⁸

Kansanedustaja Annalan puheenvuorosta välittyi huolellisuus ja kyvykkyys retoriikassa. Hän käsitteli vastapuolen argumentit ja siirtyi omaan näkemykseensä luontevin perusteluin. Hänen lähtökohtansa oli, että ihminen oli syntinen ja esivalta oli Jumalan sijainen lain toteuttamisessa. Tältä pohjalta Annalan mukaan laki oli säädettävä tasapainoiseksi rajoitusten avulla, ettei lain olemus verrattuna Jumalan sanaan kärsisi eikä ihmisen syntyisyys saisi voittoa yhteiskunnassa taistelutta.

Kansanedustajapappi Vilho Kivioja nousi seuraavaksi pitämään lyhyen puheenvuoron. Hän oli vanhoillislestadiolainen Kalajoen kappalainen, joka kuului Maalaisliiton eduskuntaryhmään. Hän toimi 1940-luvulta lähtien Kalajoen kirkkoherrana, yhteiskoulun rehtorina ja lopulta lääninrovastina. Hän toimi myös lestadiolaislehti *Zions Missionstidningin* pääkirjoittajana. Vaikka Kiviojalla oli huono polvi, hän oli kykenevä maanviljelysmies ja aikaansaava poliitikko sekä kunnallisesti että valtakunnallisesti. Kivioja ajoi pienen ihmisen asiaa esimerkiksi tukiessaan kieltolakia ja vaatiessaan kansanedustajien palkkojen kohtuullistamista.¹⁶⁹

Kivioja kommentoi kieltolain kumoamista ja sääntelyn minimoimista vaatineen kansanedustaja von Frenckellin näkemyksiä puheenvuorossaan. Kiviojan mukaan oli pääteltävissä, että kansanedustaja von Frenckell oli vastannut kansanäänestyslappuun silmät kiinni. Kivioja muistutti, ettei missään äänestysvaihtoehdossa oltu puhuttu täydestä sääntelystä luopumisesta, kuten von Frenckell vahvasti puheissaan tulkitsi.¹⁷⁰ Kivioja kitki äänestyskoppimuistutuksellaan sääntelyä vastustavaa näkemystä puolustaen kieltolakia ja raittiusmielisempää alkoholilainsäädäntöä.

Eduskuntakeskustelussa järjestyksessä seuraavaksi kansanedustajapappi Päivänsalo esitti puheenvuoron, joka käsitteli väkiviinan ja marjaviinien valmisteverokeskustelussa liian matalia hintoja. Hänestä oli väärin, ”--että valtio suorastaan houkuttelee ihmisiä juomaan jopa paitansakin päältä--”. Päivänsalon mukaan oli epäjohdonmukaista, että yksi tärkeimmistä perusteista kieltolain kaatamiseksi oli ollut valtion uudet verotulot, mutta nyt alkoholijuomien verotus

¹⁶⁸Yvp. ptk. 1932, 69–70.

¹⁶⁹SK 1982; Aho 2006.

¹⁷⁰Yvp. ptk. 1932, 75.

oltiin jättämässä mitättömän pieniksi. Hän muistutti, että Tanskassa ja Ruotsissa oli hintoja korottamalla pyritty hillitsemään väkijuomien kulutusta.¹⁷¹ Päivänsalo pyrki haastamaan päätöksenteon ristiriitaisuutta ja nosti keskusteluun tärkeän pohjoismaisen näkökulman alkoholipolitiikan järjestämisestä.

Sosiaaliministeri Kilpeläinen ja kansanedustaja Virkkunen ottivat vuorostaan osaa keskusteluun siitä, tulisiko 3,2-prosenttisen oluen kuulua saman säännöstelyn alaiseksi kuin muutkin väkijuomat vai pitäisikö se jättää vapaammaksi. Kilpeläinen kannatti oluen säännöstelyä vedoten kansainvälisiin tuloksiin, joissa Ruotsin vapaa 3,2-painoprosenttinen pilsner-olut oli viimeisimpien tietojen mukaan tuottanut huonoja tuloksia. Hänen mukaansa Ruotsin alkoholikomitea oli mietinnössään todennut, että tämä olut oli edistänyt juoppoutta. Virkkunen jatkoi samalla kannalla käyden läpi keskustelua, jossa oluen sääntelystä puhuttiin ”olutsotana” tai ”olutpannana”. Virkkusen mukaan häly nousi tyhjästä, sillä sääntelyn vastustajien joukko oli huomattavan pieni eikä oluen vapaata saatavuutta voitu pitää kansan raittiuden kannalta edullisena. Olut oli kielto lakia edeltävänä aikana Suomessa ollut vapaampaa haitallisina seurauksina, mikä Virkkusen mukaan myös osoitti tiukemman sääntelyn kannatettavuutta. Hän tunnusti olevansa valmis alkoholinkulutuksen merkittäviin laillistamistoimenpiteisiin, mutta hänestä uuden väkijuomalain tuli säilyä myös oluen kohdalla raittiusmielisenä.¹⁷² Kilpeläinen ja Virkkunen jatkoivat realistisella hallitusta tukevalla linjalla puheenvuoroissaan. Vaikka molemmat kannattivatkin kielto lain kumoamista, oli heille kansanraittius tärkeässä roolissa. Sekä kokemukset menneisyydestä että pohjoismaiset tilastot tukivat oluen vahvaa sääntelyä, joka oli myös raittiushenkisempi ratkaisu lain kirjaimessa.

Väkijuomalain yksityiskohtaisessa eduskuntakäsittelyssä kansanedustajapappi Päivänsalo puuttui puheenvuoroillaan eräisiin pykälien käsittelyihin. Väkijuomien mainontaan liittyen Päivänsalo totesi, että jo säätyvaltiopäivien aikaan oli esiintynyt kovaa vastustusta väkijuomailmoituksia vastaan. Hänen mukaansa ei ollut kunniaksi Suomelle, mikäli väkijuomien mainostaminen sallittaisiin suomalaisessa sanomalehdistössä. Seuranneessa äänestyksessä ehdotus mainostuskiellosta hävisi mainostuksen sallivalle suuren valiokunnan ehdotukselle.¹⁷³

¹⁷¹Yvp. ptk. 1932, 75–76.

¹⁷²Yvp. ptk. 1932, 81–82.

¹⁷³Yvp. ptk. 1932, 105.

Pykälän kohdalla, joka käsitteli lain täytäntöön panemista asetuksella, kansanedustajapappi Kivioja pohti lainsäädännön epämääräistä semantiikkaa ja, että mitä tämä voisi uuden väkijuomalain kohdalla tarkoittaa. Kiviojan mukaan usein täytäntöönpanoasetuksen antamislakipykälän yhteydessä eduskunnalle oli annettu tietoja millaisia annettavat säädökset tulisivat olemaan. Hänen mukaansa ministereilläkään ei kuitenkaan ollut tietoa, mitä tällä kertaa oltiin säätämässä. Kiviojan mukaan olisi ollut hauska tietää, miten toteutettiin lakia, jonka mukaan laivalla matkustaessa oli mahdollista nauttia mallasjuomia ja viinejä aterian yhteydessä. Jotta välttyttäisiin siltä, että matkustaja tilaisi aterian mutta joisi ainoastaan juomat, Kivioja ehdotti määräystä sekoittaa väkijuomat ruokiin. Tässä yhteydessä valtiopäiväpöytäkirjassa on maininta ”Eduskunnassa hilpeyttä”.¹⁷⁴ Kiviojan kritiikki kiireellisesti toteutetun lain epämääräisyyksistä oli osuvaa. Toiset lakipykälät olivat loogisempia kuin toiset, mutta raittiusmielinen väkijuomalaki näytti edellyttävän niitä kaikkia.

Uuden väkijuomalain voimaantuloon ja edeltävän kieltolain korvaavuuteen liittyvän pykälän 94 § kohdalla kansanedustajapappi Päivänsalo piti puheenvuoron. Hänen mukaansa raittiusmiehenä ja yli 30 vuoden sielunpaimenen kokemuksella käsittelyssä olleen lain muokkaaminen oli raskasta, mutta vakaumuksensa puolesta hänen oli annettava yleisesti ottaen kohtuullisia muutosehdotuksia. Päivänsalo oli vakuuttunut, että viiden vuoden kuluessa uuden väkijuomalain turmiollisuus tulisi käymään ilmi, joten hän ehdotti uuden lain määräaikaistamista. Päivänsalon ehdotuksessa uusi laki olisi voimassa vuodesta 1932 vuoteen 1937, jonka jälkeen kieltolaki palautuisi sellaisena kuin siitä oltiin luovuttu. Päivänsalon ehdotus sai puheenvuoroissa kannatusta kansanedustaja Åkerblomilta ja Junesilta, mutta äänestyksessä ehdotus hävisi alkuperäiselle muotoilulle.¹⁷⁵

Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokouksissa ylimääräisten valtiopäivien jo alettua puolueen kieltolakimieliset jäsenet, esimerkiksi Kalliokoski, Kivioja ja Lohi, olivat koettaneet saada puoluettaan uuden väkijuomalain määräaikaistamisen kannalle, jotta esimerkiksi 5 tai 10 vuoden päästä olisi toimitettu uusi kansanäänestys lain jatkosta. Puolue ei kuitenkaan asettunut

¹⁷⁴Yvp. ptk. 1932, 106.

¹⁷⁵Yvp. ptk. 1932, 106–108.

määräaikaistamisen kannalle, jonka johdosta kieltolakimieliset päätyivät vastustamaan lakia.¹⁷⁶

Lain väkiviinasta ja marjaviineistä suoritettavasta valmisteverosta ollessa käsittelyssä Päivänsalo puuttui vielä väkijuomaveron alhaisuuteen. Hän muisteli, että kieltolain vastustajat olivat lupailleet verohuojennuksia uuden väkijuomalain astuessa voimaan. Hänen mukaansa nyt näytti kuitenkin siltä, että Suomen alkoholiverosta oli tulossa pienempi kuin missään muussa maassa. Ehdotetun 30 penniä veroa alkoholin painoprosenttia kohti sijaan Päivänsalo ehdotti nostoa 40 penniin per painoprosentti. Hän olisi halunnut vieläkin korkeamman hinnan, mutta epäili, saisiko tämäkään kannatusta eduskunnassa. Kansanedustaja von Frenckell kannatti Päivänsalon ehdotusta puheenvuorossaan, mutta veronkorotus ei saanut kannatusta äänestyksessä.¹⁷⁷

Päivänsalon puheenvuorojen kantavana teemana oli aktiivisuus. Vaikka tehtävä oli haastava, hän ei antanut periksi vaan antoi ehdotuksia uuden lain raittiimmaksi muokkaamiseksi. Ehdotukset alkoholimainonnan rajoittamisesta ja alkoholiveron korotuksesta olivat perusteltuja, mutta ne eivät saaneet riittävästi kannatusta tehokkaassa lainsäätämisprosessissa. Päivänsalon ehdotus uuden väkijuomalain määräaikaistamisesta sai myös vähemmistön äänestyksessä, mutta todennäköisesti ainakin Maalaisliiton kieltolakimieliset kansanedustajat antoivat äänensä ehdotukselle.

Ylimääräisten valtiopäivien viimeisenä päivänä lauantaina 30. tammikuuta 1932 uuden väkijuomalain lopullista hyväksyntää edeltäneessä keskustelussa nousi puheenvuoroaan pitämään kansanedustaja Viljami Kalliokoski. Hän ei ollut koulutukseltaan teologi, mutta omasi vahvan evankelisen taustan ja oli myöhemmin kirkolliskokouksen jäsen. Maalaisliittolaisena kansanedustajana Kalliokoski ajoi maaseudun väestön aseman parantamista, sosiaalisia uudistuksia ja kansankirkon asiaa. Hän oli innostunut jo nuorena Santeri Alkion näkemyksistä, joissa monet yhteiskunnan epäkohdista johtuivat juoppoudesta ja siveettömyydestä. Aktivoituessaan yhteiskunnallisesti hän edellyttikin ehdotonta raittiutta ja siveellisyyttä ympärillään myös kansakunnan luottamushenkilöiltä. Hänen näkemyksensä kansankirkon merkityksellisyydestä laajeni Sireniuksen vaikutuksesta. Kieltolain kaatuminen oli Kalliokoskelle suuri pettymys. Hän toimi Maalaisliiton kansanedustajana lähes 40 vuotta, eduskunnan ensimmäisenä

¹⁷⁶Kallenaution 1979, 236.

¹⁷⁷Yvp. ptk. 1932, 108–109.

varapuhemiehenä ja kahdessa hallituksessa maatalousministerinä. Hänen poliittiselle linjalleen, joka edusti yksilömoraalia, yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhteistyötä, annettiin myöhemmin nimeksi kalliokoskelaisuus.¹⁷⁸

Kansanedustaja Kalliokoski puuttui puheessaan väkijuomalain ongelmiin ja pohti, mitä uusi laki tulisi tarkoittamaan. Ensiksi hän tunnusti, että käsittelyssä ollut väkijuomalaki, eli hänen mukaansa ”viinalaki”, oli niin raittiusmielinen kuin viinalaki voi vain olla. Hänen mielestään osto-oikeuden rajoittamattomuus ja valvontajärjestelmän puute olivat kriittisiä ongelmia. Hänestä oli hämmästyttävää, että henkilö saattoi pitää hallussaan jopa 45 litraa erilaisia alkoholijuomia täysin laillisesti. Kalliokosken mukaan verolait olivat myös liian matalia. Hänen mukaansa matalat verot toivat vähän tuloja valtiolle, ja alkoholin lisääntyneen kulutuksen ja kansakunnan tuhon myötä valtion rahapussi tyhjenisi entisestään. Kalliokosken mukaan ”--väkijuomaliikkeen harjoittaminen on häpeällinen ja rikollinen ammatti”. Hänen mukaansa kristityn valtion ei pitäisi ryhtyä väkijuomien kauppaamiseen alkoholin aiheuttaman hävityksen takia. Tähän kansanedustaja Räisänen huusi väliin ”Jumala pois!”, johon Kalliokoski totesi aikovansa pitää Jumalan kanssaan, vaikka Räisänen jättäisi Jumalan pois. Kalliokosken mukaan oli väitetty, ettei alkoholikysymyksellä ollut kristillistä puolta, mutta hän oli vakaasti eri mieltä.¹⁷⁹

Kalliokoski pohti väkijuomien käyttämisen syntisyyttä. Hän myönsi, että oli kristittyjä kansoja, jotka nauttivat alkoholia jokapäiväisessä elämässään, mutta tämä ei sopinut Suomeen. Kristilliseltä kannalta hän tarkasteli asiaa myös siten, että ”--joka voi tehdä hyvää eikä tee, sekin luetaan hänelle synniksi”. Hänen mukaansa kristitty pysyi synnittömänä alkoholin suhteen vain kieltäytymällä alkoholista ja varoittamalla mahdollisuuksiensa mukaan muita alkoholin vaaroista. Näin ollen hänestä oli selvää, ettei kristitty yhteiskunta voinut ryhtyä alkoholiliikettä harjoittamaan. Kalliokoski arveli, että hänen sanojaan pidettäisiin ahdasmielisinä ja fanaattisuutena, mutta hänen oli julistettava tätä totuutta velvollisuutensa takia. Hän korosti, ettei tuominnut eduskuntaa kieltolain kumoamisesta. Kansa oli puhunut, mutta hän oli vakuuttunut kannattajiensa lojaaliudesta kieltolaille. Hän ehdotti lain hylkäämistä ja vaati avointa äänestystä asian raittiushistoriallisuuteen vedoten. Kalliokosken mukaan rakkaus maata ja kansaa kohtaan oli johtanut monet raittiustyön pariin, ja kieltolain kaatumisen

¹⁷⁸Aspfors 2001.

¹⁷⁹Yvp. ptk. 1932, 125–126.

jälkeenkin olisi paljon syitä jatkaa tärkeätä työtä. Lopuksi hän vakuutti, että jos kansan raittius uuden alkoholilainsäädännön turvin voittaisi ja nyt koetut pelot olisivatkin turhia, ei kukaan olisi ilahtuneempi kuin raittiusväki. Raittiuden toteutuminen oli Kalliokosken mukaan pääasia, oli tie sinne mikä tahansa.¹⁸⁰

Seuraava puhuja oli maalaisliittolainen maanviljelijä Kalle Lohi Pudasjärveltä, joka toimi myös lestadiolaisena maallikkosaarnaajana ja poliittisena puhujana.¹⁸¹ Lohen mielestä kieltolakiäänestystä voitiin verrata tarinaan kansakunnan johtajasta, jonka luokse tuli kansalle monarkiaa ja pakanakuningasta pyytäviä kansan edustajia. Johtaja oli hämmentynyt, mutta Herra sanoi tälle ”Kuule kansan ääntä ja anna heille kuningas. Eivät he sinua ole hylännet, mutta minut he ovat hylänneet”. Hän selitti, että kansa oli todella hylännyt kieltolain. Hänen mukaansa monet olivat menettäneet uskonsa kieltolakiin ja alkaneet uskoa uuden lain auvoisuuteen, vaikka auvoisuus oli uudesta laista kaukana. Lohi oli samaa mieltä Kalliokosken kanssa kristillisen yhteiskunnan suhteesta alkoholinkäyttöön, mutta kansanäänestystuloksen kanssa kieltolakia ei voinut enää jatkaa. Lopuksi hän totesi uskovansa, että vaikka kieltolaki nyt kaatuikin, se tulisi nousemaan tulevaisuudessa kristityn raittiusväen avulla.¹⁸²

Evangelistaustainen Kalliokoski piti väkevän ja retoriikaltaan tyylikkään puheenvuoron väkijuomalain ongelmista ja raittiusväen suhtautumisesta asiaan. Hänen mukaansa tiukempi valvontajärjestelmä olisi ollut tarpeellinen ja verojen alhaisuus oli huolestuttava. Kalliokosken alkoholin syntianalyysi oli perusteltu lähimmäisen rakkauden ja laajemman yhteiskunnallisen logiikan kautta. Hän kannatti kieltolain säilyttämistä, mutta lopulta kansan raittiuden toteutuminen parhaalla mahdollisella tavalla oli tärkein asia. Lohi jatkoi puheenvuorollaan kristillisen raittiusnäkökulman kannattamista, mutta näki välttämättömänä kieltolain kumoamisen kansanäänestystuloksen takia. Hän myös linkitti kieltolain hylkäämisen Jumalan hylkäämiseen.

Kiihkeän eduskuntakeskustelun jatkuessa puheenvuoroon nousi vielä Päivänsalo. Hän piti puheen kieltolain historiasta ja esitti näkemyksensä 1920-luvun vaikeudesta. Päivänsalon mukaan uuden väkijuomalain hyväksyminen murtaisi 70 vuoden taistelun tuloksen. Hänen mukaansa 1860-luvulla eräs sielunpaimen oli kertonut viinan menekin olleen suurempaa kuin polttimot

¹⁸⁰Yvp. ptk. 1932, 127–128.

¹⁸¹SK 1982.

¹⁸²Yvp. ptk 1932, 128–130.

pystyivät valmistamaan. Kaupungeissa oli ollut lukuisia viinapuoteja, aikana kun kirjakauppaa oli ollut hankala edes ylläpitää. Kapakat olivat kukoistaneet ja vankilat olivat pullollaan. Päivänsalon mukaan sieltä lähtien kieltolain kannatus oli alkanut voimistua. 1800-luvun lopulla kuntien määrä, jotka anoivat alkoholikieltoa, oli kaksinkertaistunut 146 kunnasta 305 kuntaan. Vuoden 1907 valtiopäivillä oli hyväksytty kieltolaki, joka oli lopulta tullut voimaan vuonna 1919. Tämän työn tuloksen romuttaminen oli Päivänsalon mielestä vääryys. Hänen mukaansa sanomalehtien kieltolakivastaisuus oli ollut tärkeässä roolissa kieltolain kumoamisprosessissa. Hän vetosi kieltolakia kannattaneeseen neljänsosaan äänestäjistä, jotka eivät olleet nähneet tarvetta lakimuutokselle. Erityisen hämmäntävää hänen mukaansa oli se, että sama eduskunta, joka vielä syksyllä 1931 oli tiukasti kieltolain kannalla, oli muuttanut vakaumustaan ja valmis kumoamaan kieltolain niin nopeasti kuin mahdollista. Päivänsalon mielestä väite, että kieltolaki oli demoralisoinut Suomen kansan, oli epätarkka. Väite ei hänen mukaansa ottanut huomioon 1920-luvun kohtalokkaita ja vaikeita maailmansodan jälkeisiä aikoja, joina kansojen oli täytynyt taistella olemassaolonsa puolesta. Hänen mukaansa Suomen kansalle olisi käynyt huomattavasti huonommin maailmanhistorian vaikeina vuosina, jos sillä ei olisi ollut kieltolakia.¹⁸³

Päivänsalo otti lukuun myös kansainväliset urheilukentät. Hän pohti suomalaista urheilumenestystä 1920-luvun olympialaisissa. Hän kysyi Ruotsalaisen Kansanpuolueen (RKP) kansanedustajalta Erik von Frenckelliltä, joka oli Suomen olympiakomitean jäsen,¹⁸⁴ ”Kuinka voi olla mahdollista, että sellaisesta maasta voi lähteä sellaisia kilpailijoita, kun sen kansa on turmeltu kieltolain kautta.” Olympialaismenestyksen kannalta 1920-luku oli ollut selvästi Suomen paras vuosikymmen 37 kultamitalinsa kautta.¹⁸⁵ Hänen mukaansa oli täysin järjenvastaista, että valtio ryhtyi nyt viinakauppiaksi. Hän arveli myös, että viinanjanoa olisi näin suuren provosoinnin jälkeen vaikea sammuttaa. Kansanedustaja von Frenckell halusi tarkennusta siihen, kuka oli provosoinut. Päivänsalon mukaan provosointia oli harjoittanut esimerkiksi kysyjä itse.¹⁸⁶

Lopuksi Päivänsalo pohti kokeilua moraalien ja synnin näkökulmasta. Hänen mukaansa oli ehdotettu, että uutta väkijuomalakia oli syytä ainakin kokeilla.

¹⁸³Yvp. ptk. 1932, 148–149.

¹⁸⁴SK 1982.

¹⁸⁵<<http://www.olympic.org/finland>>. katsottu 4.6.2014.

¹⁸⁶Yvp. ptk. 1932, 149–150.

Mutta hänen mielestään pienten ihmisten sielujen ohjaaminen kiusaukseen oli toimintaa, johon verrattuna myllynkiven ripustaminen omaan kaulaan olisi parempi. Hänen mukaansa jotkut ajattelivat, että heikot sortukoot, mutta kristinusko oli toisella kannalla. Päivänsalo julisti, että kristinusko suojeli heikointa ja vaivaisintakin. Päivänsalo uskoi olevansa vähemmistössä tässä lakiaänestyksessä, ”--sillä yleensä on vähän niitä, jotka uskaltavat kulkea virtaa vastaan”. Hän oli vakuuttunut, että hurraa-huudoista huolimatta kyöneleet tulisivat virtaamaan tämän lain hyväksymisen aikaansaamana.¹⁸⁷

Päivänsalon viimeinen puheenvuoro oli jälleen huolellisesti ja retorisesti laadittu. Kerronta oli kuvailevaa ja sieluun kaivautuvaa. Hän esitteli raittiusliikkeen keskeisimmän projektin, kieltolain, historian hyvän statistiikan kera. Päivänsalo analysoi myös Suomen kieltolakiaikaa eli 1920-lukua näkökulmasta, joka harvoin nousi taustoituksissa esille. Kieltolain voimassaolo sattui ensimmäisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, jolloin Eurooppa oli muuttanut muotoaan merkittävästi sodan jäljiltä ja Wall Streetin talousromahduksen takia oli jouduttu maailmanlaajuiseen lamaan. Väitetty demoralisaatio saattoi johtua ennemmin esimerkiksi sodan traumaista tai talouskurimuksesta kuin kieltolaista.

Paavo Nurmen olympiamenestyksen kautta Päivänsalo myös näpäytti kansanedustaja von Frenckelliä, RKP:tä ja uuden väkijuomalain perustuksia kansanterveyden puitteissa. RKP oli ollut tunnetusti kieltolain vakain vastustaja, ja von Frenckellin luottamustehtävä Suomen olympiakomiteassa asetti hänet vaikean kysymyksen eteen kieltolain ja Suomen urheilumenestyksen suhteesta. Puheenvuorossaan Päivänsalo syytti sanomalehtiä ja RKP:tä perusteettomasta kieltolakivastaisuudesta ja kansan provosoinnista viinanjanoon. Lopuksi hän arvioi, että suurin osa ihmisistä kulki vain virran mukana eikä uskaltanut nousta virtaa vastaan, vaikka olisi ollut tarvetta.

Seuraavan puheenvuoron esitti kansanedustajapappi Virkkunen. Hän kyseenalaisti kansanedustajien Kalliokosken ja Lohen väitteet ja esitti sovinnollisempaa kristillistä näkökulmaa uuden väkijuomalain tueksi. Virkkunen ei olisi halunnut osallistua ”päivän parlamentaariseen väittelyyn”, mutta esitetyt ylilyönnit olivat pakottaneet hänet selventämään asioita. Hänen mukaansa nyt käyty väantö kristillisestä näkökulmasta raittiusasiassa oli sama, joka oli käyty jo edellisen vuoden joulukuussa. Virkkusen mukaan yhdistäviä tekijöitä hänen,

¹⁸⁷Yvp. ptk. 1932, 150.

Kalliokosken ja Lohen näkemyksissä olivat kristillisen elämänohjeen kunnioitus ja usko raittiuden tärkeyteen. Hänenkään mielestä yhteiskunnallisesti heikoimmassa asemassa olevien tilaa ei tullut hankaloittaa, eikä alkoholin haitallisuutta ja vaikeata suhdetta siveellisyyteen voinut kieltää. Virkkusen mukaan Kalliokosken ja Lohen näkemykset ”ampuivat kuitenkin yli maalin” pitäessään valtion järjestämää alkoholiliikettä epäsideellisenä ja rikollisena. Virkkusen mukaan tässä väitteessä alkoholiliikkeen järjestämisen suosittelijat eli suurin osa kansanäänestykseen osallistuneista nähtiin rikollisina ja epäsideellisinä. Tähän Kalliokoski huusi: ”liian pitkälle menevä johtopäätös!”, johon Virkkunen vastasi, että ei ollut, vaan Kalliokosken olisi pitänyt valita sanansa tarkemmin. Hänen mukaansa Kalliokosken sanat olivat ”erehtyväiset, ahdasmieliset ja fanaattiset” tässä kohtaa.¹⁸⁸

Kansanedustaja Lohen puheenvuorossa Virkkunen näki epäjohtonmukaiseksi väitteen, että valtio ja trokarit tulisivat myymään viinaa kansalle rintarinnan. Hänen mukaansa sekä Kalliokoski että Lohi eivät tulkinneet valtion tehtävää oikein. Virkkunen selitti, että kieltolain aiheuttama trokariviinan virtaus oli paha, ja sen synnyttämää yhteiskunnallista ristiriitaa oli valtion ryhdyttävä korjaamaan pienemmällä pahalla perustamalla valtiollisen alkoholiliikkeen. ”Valtiovalan asia ei ole hoitaa ainoastaan niitä kansalaisia, jotka ovat ehdottoman raittiita”. Virkkusen mukaan uusi väkijuomalaki pyrki löytämään paremman tasapainon ja hänen mukaansa se myös kesti kristillisen siveellisyyden vaatimukset. Virkkunen puuttui vielä Kalliokosken käyttämään synti-käsitteeseen. Virkkusen mukaan synti oli loppujen lopuksi kahdenkeskinen asia, eikä esimerkiksi Kalliokosken henkilökohtaista synti-käsitystä voinut yleistää kaikkia ihmisiä velvoittamaan. Lohelle hän esitti kysymyksen: ”Onko siis kieltolaista ed. Lohelle tullut uskonto? Ovatko ne, jotka äänestyksessä ovat hylänneet kieltolain todella samalla hylänneet Jumalan?” Virkkunen ymmärsi, että kieltolaki oli tuottanut Lohelle katkeruutta. Hänestä ei ollut kuitenkaan sopivaa esittää näin harhaisia väittämiä, että esimerkiksi moni kieltolakia vastustanut nainen olisi hylännyt Jumalan.¹⁸⁹

Virkkunen oli samaa mieltä Päivänsalon kanssa, että Suomen kansassa oli ollut kieltolain ajan paljon täysin raittiita ihmisiä ja tulisi olemaan vastaisuudessakin. Raittiusliikkeen tulevaisuudesta Virkkunen arvioi, että hyvien

¹⁸⁸Yvp. ptk. 1932, 165–166.

¹⁸⁹Yvp. ptk. 1932, 166–167.

voimien tulisi liittyä yhteen, jotta raittiusolot kohentuisivat huonosta tilasta, jossa se oli ollut, ja raittiusopetusta olisi korostettava kaikessa opetuksessa.¹⁹⁰

Virkkusen puheenvuoron jälkeen kansanedustaja Kalliokoski piti lyhyen puheenvuoron, jossa hän kertoi olevansa vakuutettu kieltolain mahdottomuudesta nykyisissä olosuhteissa. Hän sanoi äänestävänsä uuden väkijuomalain puolesta luottaen kuitenkin, että nyt hyväksyttävä laki olisi vain väliaikainen, kunnes Suomen sisäinen tila ja kansainväliset suhteet mahdollistaisivat taas kieltolain.¹⁹¹

Virkkunen oli turhautunut Kalliokosken ja Lohen puheenvuorojen yksityiskohtiin. Tämä pakotti hänet selventämään valtavirtakristillisempää näkökulmaa alkoholikysymykseen. Virkkunen tulkitsi, että evankelinen Kalliokoski ja vanhoillislestadiolainen Lohi olivat käyttäneet epäjohtonmukaista synti-käsitettä, suhteellistaneet uskon Jumalaan kieltolain kannatukseen ja pitäneet valtiollista alkoholiliikettä kannattajineen rikollisina. Näihin näkemyksiin Virkkunen puuttui voimakkaasti vastustaen ja perustellen sovinnollisempaa näkökulmaa. Päivänsalon kanssa hän näytti olleen enemmän samoilla linjoilla, vaikka tämäkin oli esittänyt perinpohjaista kritiikkiä uudelle väkijuomalaille. Nähtävästi Virkkusen puheenvuoro aiheutti kääntymyksen Kalliokosken kohdalla, koska tämä kertoi pian puheenvuoron jälkeen sittenkin äänestävänsä uuden väkijuomalain puolesta.

Virkkunen oli lopullisen kieltolakikansanäänestyskeskustelun herättäjä ja poliitikko, joka oli lopulta vakuuttunut kieltolain ongelmallisuudesta alkuperäisestä kieltolakikannatuksestaan huolimatta. Hän oli yhteiskunnallisesti aktiivinen pappi, jolle suuret kuvat olivat merkittävämpiä eduskuntatyöskentelyssä kuin henkilökohtainen vakaumus. Hän oli argumenteiltaan vakuuttava puheissaan ja erittäin itsevarma mielipiteissään, mutta yhteiskunnallisen vaikuttamisen punainen lanka oli hänen kohdallaan hämärän peitossa. Virkkunen oli kokenut, taitava ja kunnioitettu poliitikko, mutta hänen puuhasteleva idealisminsa ja pitkän tähtäimen epäjohtonmukaisuutensa teki hänestä vaikean tulkita.

Sosiaaliministeri Kilpeläinen ja kansanedustajapappi Kivioja olivat lakikäsittelyn viimeiset kansanedustajapapit, jotka pitivät puheenvuoronsa. Kilpeläinen esitti vielä lakiesityksen näkökulmat tausta-ajatuksineen pyrkien pehmentämään lakiin kielteisesti suhtautuvien esittämiä uhkakuvia. Hän täsmensi

¹⁹⁰Yvp. ptk. 1932, 167–168.

¹⁹¹Yvp. ptk 1932, 168.

ensinnäkin, että alhaisella alkoholin hinnalla pyrittiin ajamaan trokarien toiminta kannattamattomaksi, mutta alkoholiliikkeen tulevilla hallintoneuvostolla tulisi olemaan kyky muokata hintoja aina tilanteeseen sopivalla tavalla. Toiseksi Kilpeläinen oli samaa mieltä Kalliokosken kanssa, että uusi väkijuomalaki oli raittiusmielinen. Kilpeläisen mukaan eduskunnan talousvaliokunnalla oli ollut suuri merkitys lain valmistumisen ja sisällön kannalta.¹⁹²

Talousvaliokunnan sosialidemokraatit olivat painotuksellaan määritelleet, että kieltolaki käytännössä jatkui maaseudulla, koska väkijuomayhtiöllä oli oikeus harjoittaa toimintaansa vain kaupungeissa ja kauppaloissa. Suomen väestöstä 80 % asui 1930-luvulla maaseudulla. SDP suhtautui alkoholipolitiikkaan luokkataistelun ja alkoholikapitalismin kautta kieltolakia kannattaen ja työväen sivistysmahdollisuuksiin uskoen.¹⁹³

Uuden väkijuomalain voimaantulon jälkeisiin aavistuksiin Kilpeläinen totesi, että laille varmasti tulisi kehittämiskohtia, mutta yksin laille ei voitu laittaa koko vastuuta tulevaisuuden muodostumisesta. Hän toisti yleisen mielipiteen kehityksen merkityksen trokarien tuomitsemiseksi ja parhaassa tapauksessa raittiuden edistämiseksi. Lopuksi Kilpeläinen kutsui kaikki isänmaata rakastavat taistelemaan yhteistä vihollista, ”juoppouspahetta”, vastaan.¹⁹⁴

Kilpeläisen puheenvuoron jälkeen Kivioja nousi esittämään vielä kommentin. Hän ihmetteli, että Kilpeläinen, joka kuitenkin oli pappi, ei ollut sisällyttänyt kansan auttamisessa oleellista armoa puheenvuoroonsa. Tämän vuoksi Kivioja lausui: ”Jumalan armo, kun se ilmestyy, opettaa elämään siveästi ja vanhurskaasti ja jumalisesti tässä ajassa”. Hänen mukaansa armolla oli hyvä vaikutus raittiuteen. Armon huomioimisen lisäksi Kivioja ihmetteli *Helsingin Sanomissa* edeltävänä päivänä kerrottua uutista hallituksen edustajan vierailusta tilaisuudessa, jossa oli esitetty ”pirunpolskaa”. Tästä hän päätteli, ettei hallitus ja Suomen kansa ollut valmis vastaanottamaan tilannetta, jossa Jumalan armo vaikutti. Kilpeläinen vastasi vielä ennen lopullista äänestystä Kiviojalle, että hän oli samaa mieltä Jumalan armon tärkeydestä, eikä ollut jättänyt sitä mainitsematta sitä vähätelläkseen. Lisäksi hän totesi, ettei hänellä ollut mitään osaa *Helsingin Sanomissa* esitettyyn juttuun.¹⁹⁵

¹⁹²Yvp. ptk. 1932, 171.

¹⁹³Häikiö 2007, 78, 80–83.

¹⁹⁴Yvp. ptk. 1932, 171–172.

¹⁹⁵Yvp. ptk. 1932, 172. *HS* 29.1.1932 ja *US* tarkistettu. Ei käsitystä mitä Kivioja tarkoitti.

Sosiaaliministeri Kilpeläisen puheenvuoron sävy oli keskustelua yhteen solmiva ja lepyttelevä. Puheenvuorossaan hän pyrki osoittamaan, että myös hallitus oli tietoinen tulevista haasteista. Hän pitäytyi maltillisessa suhtautumisessa aiheeseen toivoen parasta ja esittäen hienovaraista sympatiaa raittiusliikettä kohtaan. Kiviojan viittaamaa *Helsingin sanomien* juttua hallituksesta ja ”pirunpolskasta” ei löytynyt, mutta ei Kilpeläinenkään osannut sanoa asiasta.

2.2 Myös pappien enemmistö kannattaa uutta väkijuomalakia

Lopullisessa äänestyksessä uuden väkijuomalain hyväksymisestä lauantaina 30.1.1932 kansanedustajapappien äänten enemmistö kannatti kieltolain hylkäämistä ja uuden väkijuomalain vahvistamista. Ylimääräisten valtiopäivien lopuksi pidettiin vielä jumalanpalvelus, jossa kuultiin kansanedustajapappi Janhosen saarna.

Uuden väkijuomalain viimeisessä käsittelyssä annettiin uuden lain puolesta 114 jaa- ja 46 ei-ääntä, 5 tyhjää ja poissa oli 34. Kahdeksan kansanedustajapappia, Janhonen (ml.), Jussila (kok.), Kilpeläinen (kok.), Kolkki (kok.), Kukkonen (ml.), Kuuliala (kok.), Rantanen (kok.) ja Virkkunen (kok.), äänesti uuden lain puolesta. Uuden lain hylkäämistä ja kieltolain säilyttämistä kannatti viisi kansanedustajapappia, Kivioja (ml.), Malmivaara (kok.), Päivänsalo (kok.), Kalliokoski (ml.) ja Lohi (ml.). Kansanedustajapapit Annala (ml.), Mäkelä (ml.) ja Sovijärvi (kok.) olivat poissa.¹⁹⁶

Kallenaution mukaan lain hyväksyminen oli Maalaisliiton käsissä. Tämä näkyi äänestystuloksessa siten, että maalaisliittolaisista 28 äänesti uuden lain puolesta, 13 äänesti vastaan ja 28 oli poissa. Sosialidemokraateista 33 äänesti puolesta, 26 vastaan ja 7 oli poissa. Kokoomuslaiset ja muut pienemmät puolueet äänestivät pääosin uuden lain puolesta.¹⁹⁷

Kieltolain kumoamisessa ja uuden väkijuomalainsäädännön hyväksymisessä suhteessa eduskunnassa toimineeseen papistoon ei voida esittää selviä johdonmukaisuuksia. Keskustelussa äänekkäimmät vastustajat, Päivänsalo, Kalliokoski ja Lohi, äänestivät ei, vaikka Kalliokoski vakuuttikin äänestävänsä uuden lain puolesta. Kansanedustajapappi Annala esitti pätevää kritiikkiä laille ja oli käsittelyssä aktiivinen, mutta hän oli poissa lopullisesta äänestyksestä. Poissa oli myös kansanedustajapappi Sovijärvi, joka oli rinnastanut alkoholin sääntelyn

¹⁹⁶Yvp. ptk. 1932, 173.

¹⁹⁷Kallenautio 1979, 234–236.

kommunismiin ja saatanaan yksilön vapauden pyhyiden rinnalla. Uutta lakia papiston keskuudessa kannatettiin erityisesti hallituskokemusta omaavien kokoomuslaisten piirissä, esimerkiksi Kilpeläinen ja Virkkunen.

Kieltolaki oli muuttunut ”agraaripoliittiseksi” kysymykseksi maaseudun talouspulan johdosta, kun Lapuan liikekin vastusti kieltolakia.¹⁹⁸ Maalaisliiton tuki uudelle laille oli ratkaisevassa roolissa, mutta maalaisliittolaisten pappien perusteella ei vastaavaa tulkintaa voida tehdä. Maalaisliittolaisia kansanedustajapappeja oli uuden väkijuomalain kannalla kaksi, sitä vastaan kolme ja käsittelystä poissa kaksi.

Suomen valtion talous oli suurissa vaikeuksissa vuoden 1931 valuuttakriisin jäljiltä, joten kalliin kieltolain purkaminen uusia verotuloja ja kansainvälisiä suhteita parantaneen väkijuomalain tieltä alkoi tuntua välttämättömyydeltä. Uuden väkijuomalain perustelut puheenvuoroissa olivat ennen kaikkea lainkuuliaisuuden parantamiseen pyrkivää. Uutta väkijuomalakia kannatettiin todennäköisesti kuitenkin reaalioliittisin syin valtion talouden parantamiseksi. Ne, jotka vastustivat uutta lakia, äänestivät omantuntonsa mukaan jättäen vastalauseensa pöytäkirjoihin ja arkistoihin. Oli kieltolaki moraalisesti kestävämpi kuin uusi laki tai ei, uusi väkijuomalaki runnottiin selvän kansanäänestystuloksen ja ylimääräisten valtiopäivien kautta läpi, vaikkakin sisällöltään kieltolakimielisempänä kuin oli aluksi esitetty.

Ylimääräisten valtiopäivien päätteeksi pidettiin valtiopäiväjumalanpalvelus, jossa valtiopäiväsaarnan piti kansanedustajapappi Toivo Janhonen. Hän oli kainuulainen kirkkoherra, joka oli 1920- ja 30-luvuilla yksi suosituimmista Maalaisliiton poliitikoista äänimäärien perusteella. Hän oli monitoimimies, joka toimi Kuusamossa seurakunnassa, johti kansanopistoa ja hoiti säästöpankin toimitusjohtajan tehtäviä. Eduskunnassa hän ajoi erityisesti kainuulaisten etua ja oli eduskunnassa 14 vuotta. Hän oli hetken sosiaaliministerinä Kyösti Kallion hallituksessa vuonna 1936. Hän kuoli kesken kansanedustajakauden vuonna 1938.¹⁹⁹

Kansanedustajapappi Janhosen pitämä suomenkielinen valtiopäiväsaarna käsitteli Toisen aikakirjan 20. luvun 12. jakeen tiivistelmää: ”Meidän Jumalamme! Emme tiedä, mitä me teemme, vaan silmämme katselevat Sinun

¹⁹⁸Kallenautio 1979, 191; Häikiö 2007, 78.

¹⁹⁹Uola 2004.

puoleesi!” (2. aik 20:12).²⁰⁰ Teksti liittyi muinaisen Israelin kansan hätään vihollisjoukkojen piirittäessä Jerusalemin kaupunkia. Hätään ja ahdistavaan tilanteeseen viitaten hän valitteli kansanedustajien vaikeaa tehtävää, jossa he olivat joutuneet repimään kieltolain kymmenien vuosien rakennustyön hukkaan. Hän korosti myös, että päätöksellä olisi laajat vaikutukset tulevaisuuteen, kansaan ja valtion rajojen ulkopuolellekin. Raittius- ja kieltolakimiehille Janhonen valitteli raskaita aikoja ja sanoi: ”Kaikki mitä olette uskoneet ja toivoneet: nähdä tämä maa ja kansa kerran raittiina, tuntuu ikäänkuin turhiin rauenneiksi”.²⁰¹

Janhosen mukaan Suomen valtakunnalla oli erityistä huolta taloudellisista vaikeuksista, jotka veivät toisilta työt ja toisilta kodit, ja kansan vähentyneestä lain kunnioituksesta. Hänen mukaansa näihin haasteisiin ei voinut suhtautua muuten kuin luottamalla Jumalaan. Janhosen mukaan kenties nämä vaikeudet auttoivat ihmisen näkemään Jumalan tärkeyden. Hänen mukaansa monet kuitenkin hylkäsivät Jumalan ja etsivät apua ajan lääkäreiltä, joista toiset neuvoivat yhtä keinoa, toiset toista. Kovien aikojen paras opetus Janhosen mukaan oli kuitenkin rukous. Hän toivoi, että hätä opettaisi Suomen kansan päättäjineen etsimään yhteistyötä ja ymmärrystä päästäkseen lähemmäksi Jumalaa. Lopuksi Janhonen esitti Jumalalle pyynnön, että Suomen kansa torjuisi juomahimon orjuuden ja saisi helpotusta ahdingoissaan. Hän pyysi myös lain kuuliaisuutta ja Jumalan pelkoa Suomen kansalle vedoten saarnan käsittelemään jakeeseen.²⁰²

Ruotsinkielinen osuus saarnasta käsitteli Johanneksen evankeliumin luvun 14 jaetta 13²⁰³: ”Allt vad I bedjen i mitt namn, det skall jag göra”²⁰⁴ (Joh.14.13).²⁰⁵ Janhonen käsitteli jakeen rukouksellista osuutta jättäen sisältöä perustelevan Isän pojassa kirkastumisen pois. Janhosen mukaan lainsäädäntötyön johdosta edessä

²⁰⁰ Vuoden 1933/38: Vanhempi käännös on täsmällisempi Janhosen kanssa: ”Meidän Jumalamme! etkös heitä tuomitse? Sillä ei ole meillä yhtään voimaa tätä suurta joukkoa vastaan, joka tulee meitä vastaan: emme tiedä, mitä me teemme, vaan meidän silmämme katselevat sinun puoleesi”. Vuoden 1992 käännös on suurempi: ”Jumalamme, rankaise sinä heitä! Me emme pysty vastustamaan tuota mahtavaa sotajoukkoa, joka käy kimppuumme, emmekä tiedä, mitä meidän pitäisi tehdä. Sinuun me katsomme.”

²⁰¹ Yvp. ptk. 1932, 177–178.

²⁰² Yvp. ptk. 1932, 178.

²⁰³ Saarnan alustuksessa raamatunkohtaan viitataan virheellisesti Joh.13:14., joka käsittelee jalkojen pesemistä. On selvää, että numerot ovat menneet sekaisin.

²⁰⁴ ”Minä toteutan kaiken, mitä rukoilette minun nimeeni.” (kirjoittajan suora käännös)

²⁰⁵ Vuoden 1933/38 raamatunkäännös: ”ja mitä hyvänsä te aotte minun nimessäni, sen minä teen, että Isä kirkastettaisiin Pojassa.” Ruotsin raamatunkäännös vuodelta 1917: ”och vadhelst I bedjen om i mitt namn, det skall jag göra, på det att Fadern må bliva förhårligad i Sonen.”. Vuoden 1992 raamatunkäännös: ”ja mitä ikinä te pyydätte minun nimessäni, sen minä teen, jotta Isän kirkkaus tulisi julki Pojassa.” Versiot eivät juuri eroa.

oli kuin paksu ja tiheä sumu tien päällä. Hänen mukaansa oli kiitettävä Herraa siitä, että tulevaisuus kauheuksineen oli tuntematon kunnes se kohdataan. Hänen mukaansa jakeen sanoma kuitenkin antoi rohkeutta heikoimmallekin. Hän toivoi, että uusi alkoholilaki toisi parempia tuloksia kuin aikaisempi laki.²⁰⁶

Janhosen mukaan pelko ja epävarmuus olivat perusteltuja, mutta rukouksen ja luottamuksen kautta oli paras pitää huolta kodeista ja rakkaasta isänmaasta. Hänen mukaansa rukoilemalla voitiin välttää horjumasta kiusaukseen, koska jos Jumalalta tosissaan rukoili, sai voiman jatkaa eteenpäin. Lopuksi hän kertoi tarinan muinaisilta ajoilta, jolloin vihollisen uhatessa sytytettiin vuoren huipulle tuli varoitusmerkiksi ympäristön ihmisille. Vaaratulen näkyessä sytytettiin aina uusia tulia, ja viesti siirtyi eteenpäin ja eteenpäin. Janhosen mukaan rukoileminen ja rohkeus olivat kuin tulien sytyttämistä vuorille, jotta viestin leviäisi koko Suomen maahan ja Herra antaisi kansalle siunauksensa.²⁰⁷

Kansanedustajapappi Janhosen saarnoista välittyi lievä etäisyys raittiuskysymykseen. Hän äänesti uuden lain puolesta eikä pitänyt eduskunnassa puheenvuoroja puolesta eikä vastaan. Hänen puhutellessaan saarnassaan raittius- ja kieltolakimiehiä hän käytti monikon toista persoonaa eli hän ei lukenut itseään raittiusmieheksi. Janhonen selvästi kunnioitti raittiuspäämäärää, mutta korosti kansan taloudellisten murheiden suuruutta ja lain kunnioituksen vähenemistä tärkeimpinä ongelmina. Janhonen puhui Jumalaan luottamisen, rukouksen ja rohkeuden puolesta. Kansallinen ihanteellisuus ja Jumalan pelko olivat hänen mielestään tärkeitä päämääriä. Väkijuomalain puolesta hän oli realistisesti toivoessaan uudesta laista parempaa kuin edellisestä.

2.3 Kotimaa uutisoi uudesta väkijuomalaista tylpällä kritiikillä

Tammikuun 29. päivänä *Kotimaassa* uutisoitiin väkijuomalain lopullisesta muodosta eli ylimääräisten valtiopäivien toisen käsittelyn jälkeisestä tilasta. Kolmas käsittely oli vielä edessä, mutta muutoksia itse lain sisältöön ei voitu enää tuossa vaiheessa tehdä. Uutisessa korostettiin, että laissa oltiin antamassa kunnille ja seurakunnille oikeus verottaa väkijuomayhtiötä, ja että väkijuomayhtiön voittoosuutta jaettiin vain sellaisten kuntien kesken, joissa ei harjoitettu väkijuomaliikettä.²⁰⁸

²⁰⁶Yvp. ptk 1932, 178–179.

²⁰⁷Yvp. ptk. 1932, 179.

²⁰⁸Km 29.1.1932 Väkijuomalaki lopullisessa asussaan.

Kotimaan helmikuun 2. päivän lehden toisella sivulla analysoitiin vastikään ylimääräisillä valtiopäivillä hyväksyttyä uutta alkoholilainsäädäntöä ja siitä käytyä eduskuntakeskustelua. Artikkelissa kuvattiin, että näkökulmia lainsäädännön ulottuvuuksiin oli useita, mutta:

Oli miten oli, kaiketikin ne ovat oikeassa, jotka pitävät nyt hyväksyttyjä lakeja juuri raittiuden kannalta katsoen niin hyvinä kuin nykyoloissa on ollut mahdollista saada aikaan ja, että se sellaisena kuitenkin tarjoaa pohjan, jolta voidaan eteenpäin pyrkiä sitä parannellen ja täydentäen edelleen kokemuksen paljastamien puutteiden ja tarpeiden mukaan.²⁰⁹

Kotimaa liittyi esimerkiksi kansanedustajapappi Virkkusen ja sosiaaliministeri Kilpeläisen linjaan, että uusi laki oli raittiusmielinen ja välttämätön.

Kirjoituksessa kiinnitettiin myös huomiota valtiopäivien lopettajaisjumalanpalveluksen sanaan: ”Emme tiedä, mitä me teemme, vaan silmämme katselevat Sinun puoleesi”. Vain tulevaisuus näyttäisi, millaisia vaikutuksia uudella lainsäädännöllä oli.²¹⁰ Samalla sivulla kuin edellinen artikkeli julkaistiin myös kansanedustaja Kalliokosken lausunto väkijuomalainsäädännöstä sen kolmannella käsittelykerralla eduskunnassa 30.1.1932.²¹¹ Lausunto oli sama, johon Virkkunen oli vastannut erittäin kriittisesti, ja jonka jyrkkyydestä Kalliokoskikin oli perääntynyt, mutta *Kotimaa* julkaisi vain jo läpikäydyn keskustelun avauksen.

Nähtävästi *Kotimaa* pyrki esittämään kattavan näkökulman ylimääräisten valtiopäivien sisällöstä. Pääuutinen analysoi lainsäädännön tuloksen hallituksen näkökulmasta, jota edustivat esimerkiksi Virkkunen ja Kilpeläinen. Uutta lakia vastustava näkökulma esitettiin Kalliokosken puheenvuoron kautta. Kalliokosken pitämä puhe oli väkevä, mutta Virkkusen esittämät haasteet saivat Kalliokosken näkökulman näyttämään ylikorostuneelta. Kansanedustajapappi Päivänsalo sen sijaan esitti koko ylimääräisten valtiopäivien ajan vakuuttavaa kritiikkiä uudesta laista ja hyviä näkökulmia kieltolain hyvistä puolista. Ehkä *Kotimaa* tarkoituksella käytti Kalliokosken ylikorostunutta ja valmiiksi alasammuttua kritiikkiä uutta lakia kohtaan, jottei keskustelu kehittyisi uutta lakia vakuuttavin perustein kritisoivaan suuntaan.

²⁰⁹Km 2.2.1932 Arpa on heitetty.

²¹⁰Km 2.2.1932 Arpa on heitetty.

²¹¹Km 2.2.1932 Ankara arvostelu uudesta väkijuomalainsäädännöstä.

IV KIRKON VIRALLINEN LINJA JA YLIOPPILASTALOJEN RAITTIUSKYSYMYKSET

1. Pietilän ja arkkipiispa Ingmanin kieltolakiäänestyskiista leimahtaa helmikuussa

1.1 Vartijassa Pietilä syyttää kirkon johtoa papiston pelottelusta

Ylimääräisten valtiopäivien jälkeen raittiuspoliittinen keskustelu hiljeni, mutta jälkipyykkiä oli vielä käsittelemättä. Vuoden ensimmäisessä *Vartijassa*, joka julkaistiin tammikuun lopulla tai viimeistään helmikuun puolessa välissä, Pietilä oli julkaissut kieltolakiäänestystä ennen esitetyn radioesitelmänsä ”Raittiusasia kristillisen omantunnon kysymyksenä” ja puuttunut äänestystä edeltäneeseen raittiuskeskusteluun nimimerkkinsä Synsyguksen pakinalla ”Voiko pelkurikin pelastua?”.

Pietilän esitelmä, joka alun perin esitettiin yleisradiossa 22.12.1931, pohti kristinuskon suhtautumista alkoholiin erikoislaatuksena, sillä buddhalaiset ja islaminuskoiset kielsivät alkoholin nauttimisen. Toki hän myönsi, että esimerkiksi Euroopan viinimaissa oli varmasti hyviä kristittyjä, vaikka alkoholi kuuluikin heidän elämäntapaan. Pietilän mukaan historia ja kristityn omatunto olivat näyttäneet, että ehdoton raittius oli oikea tie myös kristinuskolle. Hänen mukaansa ainoastaan harvat selviytyivät kohtuullista alkoholin nauttimisen tietä, koska kohtuus ei ollut kenenkään kohdalla täysin taattua. Hän puhui kansakunnan omatunnosta, joka raittiusasiassa yhtyi kristittyyn omatuntoon. Tämä yhteistyö vaati valtiolta nuoren sukupolven siveellisyyden suojelemista kasvatuksellisissa olosuhteissa. Lainsäädännön suhteen Pietilä totesi oikeudenmukaiseksi järjestelmän, joka pelasi nimenomaan kansanraittius päämääränään ja samoilla säännöillä kaikissa tilanteissa. Esimerkkinä hän kertoi neljännesvuosisataa aiemmin käydystä keskustelusta, jossa alkoholilainsäädäntöä pohdittiin yhteiskunnallisena asiana. Pietilää epäilytti tämä jo silloin, sillä hän näki raittiuden suurta antautumista vaativana omantunnon asiana. Hänen mukaansa raittiutta ei voinut harrastaa olematta täysin raitis. Hän jatkoi, ettei raittius tullut kansalle annettuna vaan sen täytyi tulla kansasta sisältä. Pietilän mukaan kristityn puhuessa raittiusasiasta omantunnon asiana, tarkoitti se, että raittiudessaan kristitty seisoi elävän Jumalan edessä päivästä toiseen. Lopuksi hän julisti ilmestyskirjan sanoin: ”Pelkurien osa on oleva siinä järvestä, joka tulta ja tulikiveä palaa”. Tähän hän lisäsi huomautuksen hemmotellun nykyihmisen voimallisten Raamatun

sanojen pelosta, esimerkiksi kyseistä Jumalan sanaa kohtaan. Pelkuruutena hän piti ehdottoman raittiuden ihanteesta luopumista.²¹²

Pakinassaan lehden loppupuolella Pietilä alusti, että pelkuruus oli vaaraksi uskonalle. Juutalaisia piileskelleet opetuslapset ja uskonsa kieltäneet kristityt vainojen aikana olivat olleet Pietilän mukaan vaaraksi kristinuskolle. Hänen mukaansa pelkuruus oli synty, johon oli syyllistytty kieltolakikamppailussa. Kieltolakikansanäänestystä edeltäneet tapahtumat olivat Pietilän mukaan heikentäneet kristillistä omatunnon rohkeutta toimia itsenäisesti ja oikein. Hänen mukaansa kieltolain kaataminen oli ”--pahojen voimien teko ja että paha on saava siitä uusia tilaisuuksia ja mahdollisuuksia”. Pietilä huomautti, että kieltolain kumoamisajatuksen lähdettyä liikkeelle, oli myös ihanne ollut kauniimpi kuin millaiseksi todellisuus alkavien alkoholimarkkinoiden alla oli paljastunut. Kirkon kannalta Pietilä kuvasi kieltolakitaistelua murheelliseksi. Hänen mukaansa pelkurimaisella esimerkillään kirkollinen johto oli lamauttanut papiston taisteluinnon, koska ei uskallettu puhua kirkon johdon viittauksia vastaan. Lopuksi Pietilä pohti, että pelottelijoille oli luvassa pahempi paikka, kuin pelkureille, jotka joutuivat tuliseen järveen. Hänen mukaansa Raamatussa ei puhuttu paljoa ”arkojen sielujen kauhuista ja langettajista”, mutta

He olivat kokonaan valtakunnan piirin ulkopuolella ja he menivät ”omaan paikkaansa”. Voidaan todistaa, että kieltolakitaistelun kestäessä oli pappeja, jotka esimiestensä epäsuosiota peläten pidättäytyivät jopa käyttämästä tavallisia yleisiä kansalaisoikeuksia.

Voineeko pelkurikin pelastua?²¹³

Kokonaisuudessaan *Vartijan* ensimmäinen lehti vuonna 1932 oli raittiusaiheinen. Lehden 56 sivusta 12 sisälsi Pietilän kirjoittamaa raittiusaiheista tekstiä. Pietilän radioesitelmä oli perinpohjaisen vakuutteleva ja huolellinen selvittäessään ehdottoman raittiuden elimellistä suhdetta kristilliseen omatuntoon. Ehdoton ihanteellisuus ja korkea vaatimus siveellisyydestä olivat Pietilälle suuressa arvossa. Tekstissä paljastui myös Pietilän alttius syyttää muita pelkuruudesta, jos ihanteellisuutta ei löytynyt riittävästi.

Pietilän pakinasta välittyi hyökkäävyyttä kirkon johtoa kohtaan, mutta tekstissä ei ollut suoria syytöksiä. Kirkon johdolla Pietilä viittasi epäsuorasti arkkipiispa Ingmaniin ja Turun tuomiokapituliin eli kirkon johtoon. Synsyguksen tekstit olivat yleensä pakinoita, joissa ei niinkään leikitelty huumorilla, vaan

²¹²Vja 1932, 5–12.

²¹³Vja 1932 51–52.

leikeltiin asianomaisia vahvan moraalisella nokkeluudella. ”Voiko pelkurikin pelastua?” -teksti oli terävästi kirjoitettu pakina mieheltä, jolla oli vahva näkemys kristinuskon suhteesta raittiuskysymykseen ja moraalista suhteessa lakiin ja uskoon. Vaikka teksti oli pakina, siinä esitetty kirkon johdon tuomitseminen tulista järveä pahempaan ”omaan paikkaansa” oli hyvin loukkaava muotoilu. Ei ole ihme, että *Kotimaa* kiinnitti tekstiin huomiota.

1.2 Ingmanin puolustus ja pastori Pulkkisen todistus *Kotimaassa*

Helmikuun 26. päivä *Kotimaa* julkaisi etusivullaan vastauksen Synsyguksen *Vartijassa* esittämään väittämään, että kirkon johto olisi painostanut pappeja kieltolakiäänestyksessä. Otsikko huusi isoilla kirjaimilla: ”VÄÄRÄ SYYTÖS--”. Artikkelisi esitteli Pietilän kirjoituksen todeten, ettei *Kotimaan* toimituksessa ollut tiedossa Pietilän viittaamia painostustapauksia. Toimituksessa oli päädytty myös haastattelemaan arkkipiispa Ingmania asiasta tarkemmin, koska toimitukseen saapuneen kirjeen mukaan aihe puhututti jo Amerikassa asti. Arkkipiispaa oli kieltolakiäänestykseen liittyen haastateltu ennen kieltolakiäänestystä joulukuussa vuonna 1931. Ingman vastasi ykskantaan, että Pietilän syytös, joka totta ollessaan olisi ollut ”rikoslain alaista” oli perusteeton. ”Kirkon johdossa” eli Turun tuomiokapitulissa ei ollut kuin yksi jäsen, joka oli julkisesti puolustanut kieltolakia, muut olivat pysyneet vaiti. Arkkipiispa totesi sanoneensa joulukuisessa haastattelussa, kuten nytkin:

että toimitaan vastoin kirkkolain henkeä ja nimenomaisia määräyksiä ja tehdään arvaamatonta vahinkoa kirkon toiminnalle evankeliumin julistajana, jos vedetään taistelu alkoholilainsäädännöstä saarnaan tai muuten kirkkoon²¹⁴

Ingman korosti, ettei ollut maininnut kieltolain puoltamisesta tai vastustamisesta mitään. Pietilän toimintaan arkkipiispa oli pettynyt. Pietilä oli Ingmanin mukaan levitellyt papeille kirjeitä, joissa Pietilä syytti kiivaasti Ingmania kieltolain vastustamisesta. ”Se taso, jolta prof. P. on tätä asiaa ennen ja nyt hoitanut, tekee minulle äärimmäisen vastenmieliseksi sekaantua siihen” viimeisteli arkkipiispa haastattelunsa. Varsinaisen artikkelin perään oli liitetty edeltävän vuoden joulukuun 15. päivän numerossa ollut arkkipiispa Ingmanin haastattelu edellä kuvastusta kiistanalaisesta asiasta.²¹⁵

Pietilän ja *Kotimaan* suhde ei ollut lempeä. Pietilän mukaan *Kotimaa* oli ”epäonnistunut sanomalehti”, jolle tärkeät aiheet olivat työläitä käsitellä.

²¹⁴Km 26.2.1932 Väärä syytös. Kirkon johto ei ole painostanut papistoa kieltolakiasiaassa.

²¹⁵Km 26.2.1932 Väärä syytös. Kirkon johto ei ole painostanut papistoa kieltolakiasiaassa.

Erityisesti Pietilä kritisoi toimitussihteeri Louhivuoren teologisia ansioita, jotka olivat hänen mukaansa vähäiset tehden hänestä epäpätevän. *Kotimaan* toimituksessa puolestaan seurattiin huolestuneina *Vartijan* kirjoituksia. *Kotimaan* päätoimittajan Martti Ruuthin kerrotaan vastanneen usein kotipuhelimeensa harmistuneena murahdellen ”Joko se Synsygus taas...”²¹⁶

Kotimaa reagoi Pietilän kirjoitukseen voimakkaasti. Etusivulla suurella otsikolla sijainnut artikkeli vastusti selvästi Pietilän näkemystä. Pietilän väite painostuksesta kumottiin toteamalla, ettei toimitus ollut saanut painostustapauksia tietoonsa. Arkkipiispa ei myöskään tunnistanut syytöksen perusteita. Päinvastoin Ingmanin mukaan syytös oli vakava, jopa juridinen, ja vastasi Pietilälle syyttämällä häntä Ingmanista valheita kertovien kiertokirjeitten levittelemisestä. *Kotimaa* ja Ingman näkivät viiltävästi kirjoitetun pakinan uhkana, joten Pietilän kirjoitukseen vastattiin puolustautuen huomiota herättävästi ja vastahyökkäyksellä.

Kiista arkkipiispan sanojen merkityksestä kieltolakiäänestyksen edellä jäi hetkeksi syrjään, kun helmi–maaliskuun vaihteessa Mäntsälässä kapinoitiin (27.2.–6.3.1932). Tapahtumaa puitiin paljon myös *Kotimaan* sivuilla. Lopulta maaliskuun 11. päivä *Kotimaassa* julkaistiin ”Kotimaan toimitukselle” -palstalla kirjoitus liittyen Pietilän ja Ingmanin kiistaan. Eräs seurakuntapappi Porin Reposaaresta oli lähestynyt toimitusta kirjeellä, jonka otsikko oli ”Kirkko ja kieltolakiäänestys” ja se oli päivätty 27.2.1932.²¹⁷ Pappi Oskari Pulkkinen aloitti tokaisemalla, että ”On varsin uskallettua puuttua suurten kiistoihin--” mutta hän halusi kertoa näkemyksensä arkkipiispan sanojen vaikutuksesta tavallisen seurakuntapapin näkökulmasta. Pulkkinen mukaan monet papit lukivat arkkipiispan joulukuisen haastattelun hämmentyneinä. Hänen mukaansa haastattelun jälkeen pienikin raittiuspuhe papilta tulkittiin Porissa kielletyksi kieltolain puolustamiseksi. Jotkut papit olivat jopa joutuneet paikallisessa sanomalehdessäkin selvittelemään heihin kohdistettuja syytteitä. Pappeja oli syytetty kieltolain puolustustoiminnasta ja syytöksissä vedottiin arkkipiispan haastatteluun. Pulkkinen mukaan:

--kieltolain vastustajat sanomalehtineen tulkitsivat arkkipiispan lausunnon suoranaiseksi kielloksi ja moittivat niitä pappeja, jotka jollain tavoin julkisesti

²¹⁶Tiililä 1972, 309.

²¹⁷Km 11.3.1932 Kirkko ja kieltolakiäänestys. Vaikuttaisi siltä, ettei Larkio ollut tutkimuksessaan kiinnittänyt Pulkkinen juttuun huomiota. Larkio 1976, 186.

ilmaisivat kieltolakiystävällisyytensä, sellaisiksi, jotka halveksivat korkean esimiehensä neuvoja.²¹⁸

Papit olivat ymmärtäneet, mitä arkkipiispa sanoi, mutta kieltolakia vastustaneet maallikot käyttivät lausuntoa hyväkseen sanomalehtien välityksellä. Pulkkinen pohti myös, miksi juuri alkoholipolitiikka oli sellainen asia, josta ei saanut saarnata. Hänen mukaansa muuta politikointia kirkossa ei ollut estelty näin mahtipontisesti. Hän oli arkkipiispan kanssa erimieltä raittiuden ja kirkon suhteesta: ”--voi kirkkomme paimenia, jos he juoppouden synnistä vaikenivat!”. Lopuksi hän totesi, että haastattelu oli ollut valitettava asia. Hän tiivisti, että toiset olivat tulkinneet, että papit tarvitsivat holhousta, ja toiset, että pappien toimintavapautta oli rajoitettu tarpeettomasti.²¹⁹

Pulkkisen kirjoituksen jälkeen oli kaksi toimituksen huomautusta aiheeseen. Ensinnäkin toimitus puolusti, että ei ollut arkkipiispan syy, jos tämän sanoja oli luettu ”--kuten paholainen Raamattua--”. Toimitus vetosi haastattelun lukeneiden pappien vastuuseen kieltäytyä väärästä tulkinnasta ja muistutti jälleen, että arkkipiispa oli puhunut vain kieltolakitistelun tuomisesta kirkkoon ja saarnaan ja, ettei arkkipiispa ollut puoltanut kieltolakia tai sen vastustamista sanoissaan. Toiseksi toimitus puolusti pappien varoittamisen tarpeellisuutta tässä tilanteessa viittaamalla joihinkin valitettaviin tositapauksiin, jotka eivät olisi toimituksen mukaan jääneet poikkeustapauksiksi ilman arkkipiispan varoitusta.²²⁰

Pastori Oskari Pulkkisen kirjoitus paljasti, että arkkipiispan joulukuinen haastattelu oli aiheuttanut haitallisia epäselvyyksiä myös Porin alueella. Pulkkisen arkkipiispan toimia arvostellut julkilausuma on myös huomiota herättävä ulottuvuus. Se, että seurakuntapappi koki tärkeäksi esittää lehden kautta maan korkeinta kirkollista tahoa kritisoiden mielipiteensä, vahvistaa Pietilän väittämän, että todellakin oli pappeja, jotka kokivat arkkipiispan sanavalintojen tulkinnanvaraisuudesta johtuvaa painostusta kieltolakiäänestystä edeltävinä viikkoina.

Pulkkisen kirjoitus oli päivätty *Kotimaan* ”Väärä syytös” -kirjoituksen jälkeiselle päivälle 27.2.1932. Mäntsälän kapinan viemä huomio syrjäytti toissijaisia asioita lehden palstatilasta, mutta voi toki olla, että kirjeellä vain kesti saapua Porista Helsinkiin *Kotimaan* toimitukseen. Pulkkisen kirje kumosi ”Väärä syytös” -kirjoituksen väittämän, ettei todisteita pappien kokemasta painostuksesta

²¹⁸Km 11.3.1932 Kirkko ja kieltolakiäänestys.

²¹⁹Km 11.3.1932 Kirkko ja kieltolakiäänestys.

²²⁰Km 11.3.1932 Kirkko ja kieltolakiäänestys.

ollut tullut toimituksen tai arkkipiispan tietoon. Näyttää siltä, että *Kotimaa* julkaisi Pulkkinen kirjoituksen antaakseen lukijoilleen toisen näkökulman, mutta ennen kaikkea keskustelun lopettamiseksi. Kirjoituksen jälkeisistä toimituksen huomautuksista käy ilmi, ettei toimitus aikonut joustaa arkkipiispan sanojen puolustamisesta ja halusi vielä kolmannen kerran toistaa, että arkkipiispa oli puhunut ainoastaan kirkossa tapahtuneesta politiikasta. Toimituksen vastaus pohdintaan miksi joulukuinen varoitus oli välttämätön paljastaa, ettei asiaan löydy yksiselitteistä perustelua. Mainitut yksittäistapaukset oli tuomittu julkilausumalla, jonka tulkinnanvaraisuus oli asettanut pappeja kansalaisvelvollisuuksineen vaikeaan asemaan.

1.3 Pietilän kirjeluonnos ”Arkkipiispa Ingman ja kieltolakiäänestys”

Pietilän arkistoista löytyi kirjeluonnos otsikolla ”Arkkipiispa Ingman ja kieltolakiäänestys”. Kirje oli päivätty *Kotimaan* ”Väärä syytös” -juttua seuranneelle päivälle 27. helmikuuta 1932. Kirjeessään Pietilä pyrki selventämään ”lukijoille” kuvaa tilanteen todellisesta luonteesta. Pietilän mukaan *Kotimaa* -lehdellä ”--ilmeisesti on suuri puute sensaatioaineksesta”, kun se tarttui Synsyguksen ”kronikan” tapaisen kirjoituksen sanoihin haastatellen arkkipiispaakin ja otsikoiden jutun suurin kirjaimin etusivulle. Hän lähti avaamaan näkökulmaansa toteamalla, että asiassa oli kyse Pietilän sanoista arkkipiispa Ingmaniin liittyen ja arkkipiispan sanoihin suhteessa arkkihiippakuntansa papistoon.²²¹

Näkemyseroksi hän esitteli sen, että Pietilän mukaan kieltolakitaistelulla oli siveellinen puoli, joten hän edellytti asiasta keskustelua kirkonkin puolesta. Pietilän näkökulmasta arkkipiispa oli painostanut papiston äänestyskäyttäytymistä pitämällä alkoholipolitiikkaa kirkon asioihin kuulumattomana. *Kotimaan* artikkelissa arkkipiispa oli esittänyt väittämän, että Pietilä olisi syyttänyt arkkipiispaa kieltolain vastustamisesta, ja että hän olisi lähettänyt tällaisen syytöskiertokirjeen papeille, koska alkuperäistä kirjettä ei ollut huolittu *Kotimaan* toimitukseen. Pietilä puolustautui kieltämällä kyseisten kirjeitten olemassaolon. Päinvastoin hän kirjoitti uskovansa, että Ingman oli saattanut jopa äänestää kieltolain puolesta. Ingmanin rikoslain rikkomiskommenttia Pietilä piti ”--jälkivaikutuksena hänen valtiomiesajoiltaan--”, jolloin tämä saattoi *Uuden*

²²¹KA SKHSA APA B 125 Pietilän kirjeluonnos 27.2.1932 Kotimaalle ”Arkkipiispa Ingman ja kieltolakiäänestys”, 1; Tekstin sisällöstä päättelen kirje oli suunnattu *Kotimaalle*. Vaikuttaisi siltä, ettei Larkio tuntenut tätä lähdettä. Larkio 1976, 186.

Suomen Topias -nimimerkin takaa esittää vastustajilleen vakavia syytöksiä ja uhkailuja jopa perusteettomasti. Pietilä väitti tuntevansa Ingmanin niin hyvin, että tunnisti tämän taitavan painostusretoriikan, jota hänen mukaansa saatiin todistaa myös viime kirkkopäivillä.²²²

Kirkkopäivillä arkkipiispa Ingman oli pitänyt esitelmän otsikolla ”Kirkon asema ja tehtävä nykyisessä henkien taistelussa”. Ingmanin mukaan sosialidemokratia ja arvoliberalismi olivat siveellisyyden kannalta haitallisia ja kommunismi eli bolshevismi todistetusti vaarallinen ja väkivaltainen yhteiskunnallinen ilmiö. Näiden ilmiöiden kirkolle ja kristinuskon sanomalle haitallista vaikutusta vastaan, kirkon tulisi toimia esimerkiksi nuorisotyön tehostamisen kautta. Hän puhui kirkosta ja kirkkoa vastustavista voimista eivätkä yhteistyö tai yhteinen ymmärrys näyttäneet vaihtoehtoilta.²²³

Ilmeisesti esitelmä oli herättänyt kummastusta muissakin kuin Pietilässä. Pietilän mukaan Ingman oli arvostellut tylästi ja kiihkomielisesti suurinta osaa kansasta, jonka kirkon arkkipiispan viittaa hän kanto. Pietilän mukaan ne, jotka häntä kirkkopäivillä kuulivat, näkivät, ”--että saarnastuolissa olikin vanha tunnettu poliitikko, vapaamielisten ja sosialistien leppymätön vastustaja”. Pietilä julisti, ettei arkkipiispan kirkkopäivillä lausumilla sanoilla rakennettu Jumalan seurakuntaa tähän maahan. Mutta hän korosti, etteivät nämäkään sanat olleet rikoslain alaisia. Sanoissa oli kuitenkin Pietilän mukaan arvovaltaista painostuspyrkimystä, joka oli kohdistettu Suomen papistolle. Pietilä selitti vielä, ettei hän ollut syyttänyt Ingmania rikoksesta, vaan ”--että hänen (Ingmanin) mielipiteittensä julkituleminen kieltolakitaistelun yhteydessä vaikutti suuressa määrin sitovasti papiston raittiusintoon--”. Pietilä valitti myös sitä, ettei arkkipiispa ehkä tunnistanut sanavalintojensa vaikuttavuutta. Vaikka Ingman olikin vanha valtiomies, toivoi Pietilä tältä suurempaa itseilmaisua, jotta kansa ja papisto ymmärtäisivät asiat oikein. Pietilä kertoi esimerkiksi saaneensa eräältä turkulaiselta maallikolta kirjeen pian joulukuussa *Kotimaassa* julkaistun arkkipiispan haastattelun jälkeen. Tämä maallikko oli hyökännyt Pietilää vastaan väittäen, ettei Pietilällä olisi ollut raittiusasiassa sellaista asiantuntemusta kuin arkkipiispalla. Tämän esimerkin turvin Pietilä edellytti huolellisuutta arkkipiispan sanojen valinnassa, jotta välttyttäisiin väärinymmärryksiltä. Lopuksi Pietilä vakuutti, että hänellä oli kymmeniä todistajia arkkipiispan sanojen

²²²KA SKHSA APA B 125 Pietilän kirjeluonnos 27.2.1932 Kotimaalle ”Arkkipiispa Ingman ja kieltolakiaänestys”, 1–2.

²²³Ingman 1932 a.

painostavuudesta niin papiston kuin maallikkojen joukosta. Hän päätti kirjeluonnoksen pahoitellen, että ”On murheellista ajatella, ettei kirkollinen johtomies paremmin oivalla velvollisuuttaan kansan etsikon hetkellä”.²²⁴

Pietilän yksityisarkistosta löytyneestä kirjeluonnoksesta käy ilmi mielenkiintoisia taustavivahteita asiasta, vaikka ilmeisesti kirjettä ei julkaistu. Se, että kirje oli päivätty seuraavalle päivälle *Kotimaan* julkaisun jälkeen, kertoo Pietilän suivaantumisen voimakkuudesta. Hän vaikutti yllättyneeltä, että hänen pakinan tapaiseen kirjoitukseensa vastattiin näin rajusti. Pietilä ei tekstissään kommentoinut kirkkolain sisältöä, mutta pysyi vahvan moraalilinjassaan, jossa raittiusasia liittyi elimellisesti lähimmäisen rakkauteen ja kristillisyyden ytimeen. Pietilän viittaukset Ingmaniin vaikutusvaltaisena oikeistopoliitikkona, jolle tyypillistä oli häikäilemättömyys lehdistössä ja epäileväisyys vasemmistolaisuutta kohtaan olivat mielenkiintoisia kuvailuja arkkipiispan toiminnan kyseenalaistamisessa. Pietilä vertaili vasemmistolaisvastaisuuden sopivuutta ja alkoholipoliittisuuden sopimattomuutta arkkipiispan käsittelyssä ja osoitti siinä olevaa ristiriitaa suhteessa kansankirkon johtajuuteen.

Pastori Pulkisen juttu *Kotimaassa* ja Pietilän kirjeluonnos värittävät kiistan taustaa ja vahvistavat Pietilän alkuperäisen syytöksen paikkansa pitävyyttä. Toisaalta äänestystulos oli selvästi kieltolakia vastaan, joten Pietilän missio uuden väkijuomalain saatuaan jo vahvistuksensa oli ylipäättään periaatteellinen ja katkeroitunut. Ei ole myöskään poikkeuksellista, että Pietilä protestoi jotain asiaa äänekkäästi, hyökkäävästi ja periksi antamattomasti. Häntä kunnioitettiin, mutta hän oli lähtökohtaisesti vaikea tapaus.

2. Kirkon johto puhuu raittiuden puolesta Alkon avajaisten yhteydessä huhtikuussa

Alkoholiliikkeen avaamisen yhteydessä papiston julkaisemat kirjoitukset aiheesta olivat voimakkaan raittiushenkisiä. Aiemmasta poiketen kirkon johtokin antoi julkilausumansa asiasta.

Alkon avajaispäivänä 5.4.1932 julkaistiin *Kotimaa*-lehdessä useita alkoholikriittisiä otsikoita. Etusivulla otsikolla ”Kirkkokansa ja tämä päivä” esitettiin neljän kirkon miehen näkemykset tilanteesta. Tuomiorovasti A. W. Kuusiston ja K. H. Seppälän mukaan näinä huolestuttavina aikoina pappien tuli vähintään virkansa puolesta edustaa ehdotonta raittiutta. Helsingin tuomiorovasti

²²⁴KA SKHSA APA B 125 Pietilän kirjeluonnos Kotimaalle ”Arkkipiispa Ingman ja kieltolakiäänestys”, 2–4.

Kuusisto oli ansioitunut ja yhteiskunnallisesti vaikuttanut kirkon mies, joka oli ollut esimerkiksi *Kotimaan* päätoimittaja vuosina 1910–1916 ja toimi mm. *Vartijan* toimituksessa.²²⁵ Tampereen tuomiorovasti Seppälä toimi urallaan opettajana Tampereella ja *Vartijan* toimituksessa vuosina 1917–1923 ja sittemmin luottamustehtävissä kirkon ja esimerkiksi Tampereen säästöpankissa.²²⁶ Lähetysjohtaja Matti Tarkkasen sanoi, että ”kapakkaelämä ja ilon hakeminen juovutusjuomista on pimeyden hedelmättömiä tekoja, joihin kristitty ei tahdo olla osallinen”. Hän korosti kasvatusvastuullisten pappien, opettajien ja vanhempien roolia raittiusarvojen ylläpitämisessä. Rovasti V. A. Heikinheimo oli huolissaan kotien kohtalosta, jos näistä tulee sallitun alkoholin nauttimisen omatuntoa kierouttavia paikkoja.²²⁷

Kaikki haastatellut papit kannattivat ehdotonta raittiutta. Heikinheimo ja Tarkkanen painottivat raittiuskasvatuksellisen ulottuvuuden merkitystä alkoholin käytön laillistuksessa.

Huhtikuun 8. päivän lehdessä oli arkkipiispa Ingmanin paimenkirje Turun arkkihiippakunnan papistolle, jossa kehoitettiin papistoa julistamaan raittiutta sanoin ja omalla esimerkillään. Erityisesti hän nosti esiin Paavalin kehotuksen efesolaiskirjeestä (Ef. 5:18): ”älkää juopuko viinistä sillä siitä tulee irstainen meno”. Ingman korosti Suomen papiston kasvatuksellista ja siveellistä roolia tässä uudessa alkoholipoliittisessa tilanteessa. Ingman muistutti, että kristityn velvollisuus oli ”vaelttaa valon lapsina, päivän lapsina, olla rakkaudessa tueksi ja esikuvaksi heikoille ja Kristukseen uskovia pieniä pahentamatta”.²²⁸

Uuden väkijuomalain tultua voimaan arkkipiispa asemoi alkoholipoliittisen kantansa papistolle osoitetun paimenkirjeen kautta. Hänen mukaansa suomalaisella papistolla oli velvollisuus tukea raittiuskasvatusta omalla esimerkillään. Tämän kannanoton valossa kiista Pietilän kanssa vaikuttaa poliittisesti harmaalla alueella tapahtuneelta viralliselta vaikenemisperiaatteelta. Huomioitavaa toki on, ettei arkkipiispa puhunut ehdottomasta raittiudesta, vaan ihanteellisuudessaan miedommasta pelkästä raittiudesta.

Samalla sivulla oli myös Jaakko Gummeruksen ja Lauri Hallan 5.4.1932 allekirjoittama julistus Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitosta (SKSK). Halla oli helsinkiläinen Mikkelin kauppalan kirkkoherra, joka oli opintojensa

²²⁵ Aikalaiskirja 1934, 355.

²²⁶ Aikalaiskirja 1934, 610.

²²⁷ Km 5.4.1932 Kirkkokansa ja tämä päivä.

²²⁸ Ingman 1932 b.

aikaan kiertänyt Saksaa ja Ruotsia, ja toiminut vuodesta 1927 SKSK:n sihteerinä.²²⁹ SKSK esitti julistuksessaan huolensa erityisesti kotien ja julkisten ja virallisten tilaisuuksien alkoholittomuuden puolesta. He toivoivat, etteivät lapset oppisi alkoholin tavoille ja se estettäisiin toteuttamalla raitista elämäntapaa.²³⁰

Eräässä Gummeruksen kirjeessä arkkipiispa Ingmanille viitataan SKSK:n kannanottoon ja Sireniukseen. Gummerus kirjoitti huhtikuun 9. päivä Ingmanille kirjeen, jonka pääasia oli Gummeruksen Englannin matkaan liittyvän lahjan järjestäminen piispa Gummeruksen luoksensa kutsuneelle Canterburyn piispalle. Tuliaisen lisäksi Gummerus ilmoitti, ettei ollut laittanut SKSK:n julkilausuman lisäksi mitään kiertokirjettä raittiusasiasta. Lopuksi hän sanoi muutaman sanan ”Sipi” Sireniuksesta. Gummerus kertoi Ingmanille käyneensä Sireniuksen kanssa keskusteluja tämän toiminnan luonteesta ja piti hyvänä, että Sirenius oli käynyt Ingmanin puheilla. Gummerus toivoi, että Sirenius ”modereeraa toimintatapaansa”, jotta tämä työ ja vapaan kristillisen toiminnan muoto, jolla oli ollut suurta merkitystä, säilyisi sellaisella pohjalla, että sitä taloudellisesti vaikeinakin aikoina voitaisiin tukea. Gummerus jatkoi:

Paljon sitä kohdanneesta arvostelusta kuitenkin perustuu siihen ettei työtä tarkemmin tunneta ja että sitä arvostellaan eräiden huonosti harkittujen edesottamusten nojalla, jotka eivät kuitenkaan ole kuin sivuilmioita.²³¹

Lopuksi hän epäili, että ”Betelin antibolshevistisessä” kokouksessa mentäisiin toiseen äärimmäisyyteen.²³²

En löytänyt arkistoista Ingmanin vastauksia Gummerukselle. Tähän voi liittyä se, että helmikuussa Ingmanille osoitetun kirjeensä päätteeksi Gummerus kehotti Ingmania kiireisenä miehenä vastaamaan Gummeruksen kirjeessä esittämiin kysymyksiin puhelimitse, kun hänelle sopisi.²³³

SKSK:n kautta julkilausutun piispa Gummeruksen näkemyksen paljastamisessa näyttäisi olleen sama periaate kuin arkkipiispallakin. Korkea-arvoinen kirkollinen taho pitäytyi alkoholipoliittisesta kannanotosta ennen kuin uusi väkijuomalaki oli astunut voimaan. Tällä johdonmukaisuudella on selvä viittaus kirkon rooliin kansan siveellisenä kannustajana lainkuuliaisuuteen. Gummeruksen kirje Ingmanille vahvisti, että SKSK:n kannanotto oli ainoa häneen viittaava julkinen kannanotto raittiuden puolesta vallitsevissa olosuhteissa.

²²⁹ Aikalaikirja 1934, 169–170.

²³⁰ Gummerus & Halla 1932.

²³¹ KK Coll. 63.49. Gummeruksen kirje Ingmanille 9.4.1932.

²³² KK Coll. 63.49. Gummeruksen kirje Ingmanille 9.4.1932.

²³³ KK Coll. 63.49. Gummeruksen kirje Ingmanille 29.2.1932.

Huomioitavaa on kuitenkin se, että julkilausumassa kannustetaan ehdottomaan raittiuteen selvemmin kuin arkkipiispan paimenkirjeissä.

Sipi Sireniukseen liittyvät huomiot Ingmanille paljastavat, että Gummerus ymmärsi ja pyrki auttamaan Sireniusta ja koetti kirkastaa setlementtiliikkeen asemaa arkkipiispan vaikutusvaltaisten käsitysten suhteen. Ingmanin oma näkemys jäi varjoon kiireisyytensä ja todennäköisesti puhelimitse käydyn viestinnän takia.

Viikko Alkon avajaisten jälkeen 12.4.1932 *Kotimaa* julkaisi etusivullaan arkkipiispa Ingmanin paimenkehotuksen seurakunnille. Ingman kehotti seurakunnissa saarnastuolista luettavaksi, että ”Vanhurskaus korottaa kansan mutta synty on kansain häpeä”. Kuten aiemmassakin paimenviestissä, Ingman viittasi Paavaliin ja vetosi tämän sanoihin ensimmäisessä korinttilaiskirjeessä (1. Kor. 6:10) korostaen, että ”juomarit eivät saa periä Jumalan valtakuntaa”. Hän viittasi myös Luukkaan evankeliumiin (Luuk. 21:34)²³⁴ todetessaan, että ”kallis vapahtajamme kehottaa meitä pitämään vaarin itsestämme, ettei sydämemme raskaudu päihtymisestä ja juopottelusta”. Ingmanin mukaan alkoholilainsäädännön muututtua ”riippui kansamme raitistuminen ensi sijassa sen kuuliaisuudesta Jumalan sanalle”.²³⁵

Arkkipiispan viesti seurakunnille jatkoi edellisen paimenkirjeen punaista lankaa. Raamatuntekstiviittauksilla hän terävöitti kantaansa juopottelun syntiseksi leimaamiseksi ja kristinuskon sanoman raitistavan vaikutuksen alleviivaamiseksi. Kirkon julkinen vaitonaisuus raittiuskysymyksen kohdalla oli päätetty papistolle ja seurakunnille esitettyjen kannanottojen kautta. Piispojen kannanotoilla kirkon linja asemoitiin uuteen alkoholipoliittiseen aikakauteen.

3. Ylioppilastalojen raittius herättää keskustelua Kotimaassa ja Ylioppilaslehdessä huhtikuussa

3.1 Akateemikot vetoavat ”isänmaan toivoon”

Alkon avajaisten jälkeen yksi keskustelua herättäneimmistä aiheista oli ylioppilaitten merkitys Suomen raittiuden historiassa ja tulevaisuudessa. *Kotimaa* ja *Ylioppilaslehti* julkaisivat kannanottoja liittyen ajankohtaisiin ylioppilaskuntien ja osakuntien omistamien kiinteistöjen kieltolain jälkeisiin raittiussäädöksiin. *YL:n* aatteellisessa taustavoimassa Akateemisessa Karjala-seurassa oli tapahtunut keväällä 1932 muutos, kun maltillinen keskustasuuntaus alkoi erottua

²³⁴Vuoden 1933 Raamatun käännös.

²³⁵Ingman 1932 c.

fasistisluonteiseksi kehittyneestä AKS:stä. AKS:n jäseniä oli esimerkiksi osallistunut Mäntsälän kapinaan. AKS:stä irtautui keväällä 1932 Urho Kekkosen ja Martti Haavion johdolla maltillisempi keskustalaisryhmä, joka perusti Niilo Kärjen kunniaksi uuden Kärki-ryhmän. Eroamisen jälkeen AKS oli linjoineen puhdistunut ja kannatti vahvemmin Italian ja Saksan fasismia.²³⁶

Huhtikuun 5. päivän *Kotimaassa* oli nimimerkin ”J.H.”, Juhani Hämäläisen²³⁷, kirjoittama raittiutta puolustava kannanotto otsikolla ”Vakaumuksellista raittiustyötä tarvitaan”. Hämäläinen oli pitkän koulu-uran tehnyt kouluneuvos, joka oli ollut myös Tampereen kirkkoneuvos ja kirkkovaltuuston jäsen. Hämäläisellä oli useita luottamustoimia, esimerkiksi Tampereen säästöpankin varapuheenjohtajana ja osuuskunta Tuotannon hallintoneuvoston puheenjohtajana. Hämäläisen tutkimuksia julkaistiin myös Teologisessa Aikakauskirjassa.²³⁸

Hämäläinen pohti kirjoituksensa aluksi raittiuden historiaa Suomessa. Hän kuvaili kuinka raittiusaatteen voimalla esimerkiksi (Helsingin yliopiston) Ylioppilaskunta oli ”suurta tyydytystä” tuoden päättänyt 17.4.1903, ettei Ylioppilastalolla saanut missään tapauksessa tarjoilla väkijuomia.²³⁹ Hämäläisen mukaan Suomi oli ennen kieltolakia yksi vähiten juovia maita Euroopassa, mutta kieltolain jälkeen ja vaikutuksesta nyt lehdistössäkin odotettiin innolla viinaa virtaavaksi. Väkijuomamainoksista hän totesi hämmentyneenä: ”--[ilmoituksissa] kehutaan erimerkkisiä väkijuomia aivan kuin nuo kaikki merkit olisivat olleet Suomen kansan parhaita ystäviä”. Hämäläisen mukaan oli ymmärrettävää, että ravintolat olivat hakeneet anniskeluoikeuksia, mutta hänestä oli hämmentävää, että anniskeluoikeuksia olivat hakeneet jopa työväenyhdistykset, joille kieltolakiuskollisuus oli ollut kerskailunkin kohde. Erityisesti ylioppilasnuorison jakautunut rintama raittiusaatteen takana saattoi Hämäläisen mukaan tuottaa monille huolta. Hän tarkensi, ettei ylioppilastalojen kohtaloa uutena aikana oltu vielä ratkaistu, mutta jotkut osakunnat aikoivat vapauttaa tilojaan väkijuoman nauttimiselle ja olivat jopa hakeneet anniskeluoikeuksia. Hän vetosi ”isänmaan toivoon” eli ylioppilasnuorisoon, että he pitäisivät kansanvalistustyötä arvossa ja johdattaisivat nuorisoa oikeaan raittiiseen suuntaan, vaikka maaperä oli karumpaa

²³⁶Kortti 2013, 124–126.

²³⁷Ruuth 1949, 229.

²³⁸Aikalaiskirja 1934, 237.

²³⁹Hämäläinen 1932; Klinge 1990 146–147.

kuin aikoihin. Hämmäläisen mukaan ”kaikki aatteellinen työ joka tähtää oikeaan ja hyvään päämäärään, on kantava aikanaan hyvän hedelmän”.²⁴⁰

Juhani Hämmäläisen kirjoitus oli kuvaus raittiusaatteen hiipumisesta ja uuden ajan uhkaavuudesta verrattuna kansanraittiusihanteisiin. Alkoholimainosten hurja määrä ja raittiusperinteiden murtuminen olivat näkökulmia, joissa muutos näkyi. Hämmäläinen ei selittänyt miksi muutos oli tapahtunut, mutta lehdistöanalyysistä löytyi myös syyttävää sormea. Raittiustilanteen parantamiseksi Hämmäläinen vetosi tarttumaan entistä lujemmin aatteeseen, jolla oli hyvä päämäärä. Hämmäläistä huoletti ihanteettomuus, joka välittyi työväenyhdistysten ristiriitaisesta toiminnasta ja ylioppilasnuorison epäsuorissa riveissä raittiusaatteen takana.

Ylioppilaslehden 9. huhtikuuta ilmestynyt numero käsitteli vastavapautuneen alkoholin tiimoilta ylioppilaitten osuutta kansanraittiuspyrkimyksessä. *YL:n* päätoimittajana oli vielä keväällä vuonna 1932 Jussi Koskiluoma. Hänet oli nimitetty tehtävään syksyllä 1931, mutta jo keväällä häntä oltiin erottamassa Mäntsälän kapinaan liittyneen erimielisyyden takia. AKS-vetoinen *YL:n* johtokunta oli erottamassa hänet sosialidemokraattisen ajattelutavan kannattamisen takia, mutta hän erosi itse paikkakunnalta poismuuttoon vedoten kevätlukukauden lopulla.²⁴¹ Koskiluoma oli teologian tohtori Sigfrid Sireniuksen poika, josta jatkosodan jälkeen tuli sosialidemokraatti ja Yleisradion ohjelmajohtaja. 1930-luvulla Koskiluoma kuului AKS:stä eronneeseen maltillisempaan Kärki-ryhmään ja seurasi *YL:n* päätoimittajana varovaista linjaa, jossa hän kunnioitti isänsä arvomaailmaa raittiudesta köyhäinhoitoon ja AKS-taustaisesti suomalaista yhteiskunnallisia ristiriitoja tasoittavaa kansallista yhtenäisyyttä.²⁴²

Huhtikuisen *YL:n* pääkirjoitus käsitteli otsikolla ”Vapaus ja vastuu” ylioppilaitten vastuullista asemaa uuden väkijuomalain voimassaoloaikana. Aihe alustettiin: ”--päiväjärjestykseen onkin noussut kysymys väkijuomien anniskelusta ja käytöstä ylioppilastaloissa”. Taustaksi annettiin historiakatsaus, jossa kerrottiin ylioppilastalojen virallisesta raittiudesta, joka juontui vuosisadan alussa ylioppilaskunnan tekemiin päätöksiin. Ylioppilastalosta tuli raitis vuonna 1903 ja vuonna 1901 oli tehty päätös, ettei ylioppilaskunta vuokraisi tilojaan väkijuoman myyntipaikoiksi. Vuoden 1903 jälkeen oli kuitenkin rakennettu Uusi Ylioppilastalo ja osakunnille taloja, joten ylioppilastalojen täysi raittius ei ollut

²⁴⁰Hämmäläinen 1932.

²⁴¹Kortti 2013, 123–124, 164.

²⁴²Saarenheimo 2002; Kortti 2013, 645.

itsestäänselvyys. Uuden Ylioppilastalon raittius vahvistettiin vuonna 1910, mutta osakuntien Ostrobotnia ja Hämmäläisten talo kera Polyteekkarien, Kauppaakorkeakoulun Ylioppilaskunnan ja ruotsalaisten talojen olivat edelleen harmaalla alueella. Pääkirjoitus korosti, että ajankohtaisin kysymys oli viimeksi mainittujen talojen väkijuomalinjauksista.²⁴³

Pääkirjoitus totesi, että ylioppilaitten kanta raittiuskysymykseen oli jakautunut. Toisten mielestä vuoden 1903 päätös oli ollut ”vikapisto” ja ”kieltolakipolitiikka”, joka ei enää pätenyt, vaan väkijuomien anniskelu ja käyttö olisi sallittava ylioppilastaloissa. Toiset puolustivat raittiutta todeten, että väkijuomien käyttö ylioppilastaloissa toisi harmillisia vaikutuksia ja, että raittius olisi parempi ylioppilaitten arvolle. Taustakatsauksen jälkeen pääkirjoitus pohti, että loppujen lopuksi oli kysymys siitä oliko ylioppilasnuoriso ”isänmaan toivo” - nimensä arvoinen. Pääkirjoituksessa selitettiin, että kieltolain epäonnistuttua kansan raitistamispyrkimyksessä oli edessä vapauden tie, mutta kansa tarvitsi edelläkävijän, jota seurata. Tämä tehtävä olisi luonnollinen ylioppilaille.²⁴⁴

Pääkirjoitus uskoi, että ylioppilaat ottaisivat tehtävän kunnia-asiakseen eikä kyse olisi mistään ”manöveristä”, jolla pyrittäisiin saamaan kunniaa ilman todellisia tekoja. Kysymys kuului ”--tahdommeko me ojentaa kansallemme auttavan käden sen kamppaillessa juomatavan vuosisataisen painon alla onnellisemmasta ja paremmasta elämästä ilman väkijuomia?”. Pääkirjoitus oli vakuuttunut, että vastaus olisi myöntävä, ja että suomalainen ylioppilas ymmärtäisi velvollisuutensa tilanteen tullen. Pääkirjoitus korosti myös, että raittiudessa ei ollut pelkästään kyse itsekkästä nautinnosta luopumisesta, vaan ylioppilaselämän tuntevat tiesivät, että ”Bachuksen palvonta” oli tuonut paljon vahinkoa sivistyneisyydestä huolimatta. Pääkirjoituksen mukaan ylioppilastalojen vapaus väkijuomista oli ylioppilaitten toverillista vastuullisuutta ja ylioppilasnuorison esimerkillisyyttä. Lopuksi pääkirjoitus toivotti ylioppilaille riittävää vastuuntuntoa, kun asiasta keskusteltaisiin, vaikka Helsingin yliopiston rehtori ei ollut pitänyt kukaan ylioppilastalojen raitistamista tärkeänä.²⁴⁵

Pääkirjoitus ”Vapaus ja vastuu” vetosi vahvasti ylioppilaskunnallisen väkijuomien kieltämisen puolesta. Kansanraittiuudella oli vahva yhteys AKS:n ja äärioikeistolaiseen rotuoppiin, joka oli ollut vallalla YL:n päätoimituksessa aina 1920-luvun alusta lähtien. Päätoimittaja Koskiluomalla oli myös erityisesti isänsä

²⁴³YL 9.4.1932 Vapaus ja vastuu.

²⁴⁴YL 9.4.1932 Vapaus ja vastuu.

²⁴⁵YL 9.4.1932 Vapaus ja vastuu.

kautta vahvat suhteet suomalaiseen raittiusliikkeeseen. Koskiluoman vahva raittiustausta näkyi pääkirjoituksen vetoomuksessa, mutta hän osasi analysoida asiaa maltillisesti.

3.2 Ylioppilastalon raittius pitää vaikka osakunnissa kannatetaan maltillisuutta

Ylioppilaslehden 9. huhtikuuta julkaistussa numerossa käsiteltiin myös tarkemmin ylioppilasjärjestöjen suhtautumista alkoholijuomiin osakuntien kuraattoreiden ja muiden ylioppilasjohtajien lausuntojen kautta. Kommenttinsa antoivat Eteläsuomalaisesta Osakunnasta Lauri Aho, Karjalaisesta Osakunnasta (N.) R. Holst, Hämäläis-Osakunnasta L. A. Puntila, Satakuntalaisesta Osakunnasta Aarno Niini, Viipurilaisesta Osakunnasta Teuvo Niskala, Savolaisesta Osakunnasta Erkki Saarinen, Varsinaissuomalaisesta Osakunnasta V. J. Sukselainen, Pohjois-Pohjalaisesta Osakunnasta Yrjö Vuorjoki, Etelä-Pohjalaisesta Osakunnasta Eero Toivakka, Tekniikan Ylioppilaista T. E. Häyrinen ja Kauppakorkeakoulun Ylioppilaskunnasta J. Soiro.²⁴⁶

Eteläsuomalaisen Osakunnan kuraattorina toimi vuosina 1929–1933 Lauri Aho. Aho oli aktiivinen ylioppilasjohtaja erityisesti 1920-luvulla. Hän oli AKS-aktiivi, joskin siirtyi vuonna 1932 maltillisempaan Kärki-ryhmään. Hän toimi vuonna 1929 *YL*:n päätoimittajana. Vuonna 1932 Aho oli jo siirtymässä pois ylioppilastoiminnasta Gummeruksen kirjalliseksi johtajaksi. Myöhemmin hän vaikutti *Uuden Suomen* päätoimittajana, Kansallisessa Kokoomuksessa ja esimerkiksi Helsingin kaupunginjohtajana.²⁴⁷

Eteläsuomalainen Osakunta ei ollut vielä käsitellyt väkijuomakysymystä, joten Aho kertoi oman näkemyksensä asiaan. Hänen mukaansa osakuntien tiloissa tuli edelleen kieltää väkijuomat, jottei niistä muodostuisi ”ryypiskelyn pesiä”. Sen sijaan akateemisten juhlien suhteen alkoholijuomien sallittavuus tulisi hänen mukaansa jättää tilannekohtaisesti päätettäväksi. Aho kannatti maltillisia sääntöjä, jotta takataskupulloista ja kaksinaismoralismista päästäisiin eroon. Hän kertoi ymmärtävänsä Ylioppilaiden Raittiusyhdistyksen (YRY) tinkimättömän näkemyksen ehdottomasta raittiudesta, mutta uskoi rehellisyyden ja realismisuuden olevan heidänkin etu.²⁴⁸

Karjalaisessa Osakunnassa toimi kuraattorina vuosina 1931–32 lääketieteiden kandidaatti R. Holst. Holst kertoi jutussa, että osakunnan

²⁴⁶YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu; Klinge 1978, 279.

²⁴⁷Vesikansa 1999.

²⁴⁸YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

valtuuskunta oli tehnyt osakunnalle ehdotuksen, jonka mukaan illanviettojen yhteydessä säilytettäisiin täyskielto, juhlien yhteydessä sallittaisiin alkoholijuomat ja osakunnan huoneistoissa ohjeistus olisi ”mitä hyvä tapa ja toverihenki vaativat”. Osakunnan kokouksessa ehdotus hyväksyttiin muuten, mutta täsmennystä toivottiin huoneisto-ohjeistukseen. Kolmasosan kannatuksella ehdotettiin huoneistoihinkin täyskieltoa. Holstin mukaan osakunnan raittiustilanne oli hyvä, joten tuleva lievennys huoneisto-ohjeeseen oli parempi kuin täyskielto, jota varmasti rikottaisiin. Hänen mukaansa Vanhalla Ylioppilastalolla olisi sallittava alkoholijuomat suurten akateemisten juhlien yhteydessä ja baariin sallittava oluttarjoilu.²⁴⁹

Hämäläis-Osakunnan kuraattorina toimi vuosina 1931–33 Lauri Aadolf Puntila. Häntä kutsuttiin jo eläessään yhteiskunnallisen kymmenottelun mestariksi. Puntila oli aktiivinen AKS-vaikuttaja 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa kuraattorin toimen lisäksi Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan (HYY) puheenjohtaja. Myöhemmin hän toimi esimerkiksi poliittisen historian professorina, Suomen Kulttuurirahaston yliasiamiehenä ja kansanedustajana.²⁵⁰

Puntilan mukaan päämäärästä kansan ja ylioppilaiden raittiudesta ei voida taipua, vaikka kieltolaki oli mitä oli. Hänen mukaansa uusi tilanne oli todennäköisesti Hämäläisten talossa asuville ylioppilaille helpompi kuin joillekin muille, koska talossa oli ravintola, johon oli tulossa anniskeluoikeudet. Hänen painotti osakunnan huoneiston ja illanviettojen säilyttämistä vapaana väkijuomista. Puntilan mukaan akateemiset juhlat tulisi jättää rajoitusten ulkopuolelle, koska niissä tilaisuuksissa ei väärinkäytetty väkijuomia. Hänen mukaansa oli kiihkoilemista kieltää väkijuomat juhlista varsinkin, jos näistä mielipiteitä esittävä ei ollut ollut tällaisissa juhlissa käynyt. Hänen näkemyksensä oli, että Ylioppilastalon tulisi noudattaa samaa järjestelyä, väkijuomat kiellettyjä muuten paitsi akateemisissa juhlissa. Hänen mukaansa Osakuntatalossa (Uusi Ylioppilastalo) osakunnat ja liiketarkoitukselliset vuokralaiset saisivat nauttia ”täysiä vuokralaisen oikeuksia”.²⁵¹

Satakuntalaisen Osakunnan kuraattorina toimi Aarno Niini vuosina 1929–35. Kuraattorin tehtävän ja ylioppilasvaikuttamisen ohella hän kirjoitti 1930-luvulla fysiikan väitöskirjaansa nesteiden rakenteista. Hän jatkoi yliopistouraansa 30-luvun loppuun, jonka jälkeen hän siirtyi Tampereen teknillisen oppilaitoksen

²⁴⁹YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu; Klinge 1978, 274.

²⁵⁰Eskola 2006.

²⁵¹YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

yliopettajaksi. 40-luvulta lähtien hän toimi suomalaisen ammattikoulutuksen rakentajana ja esimerkiksi Ammattikasvatushallituksen pääjohtajana.²⁵²

Kuraattori Niinen mukaan Satakuntalaisessa ei ollut vielä keskusteltu asiasta, mutta ei toisaalta nähnyt tarvettakaan, koska huoneistoissa väkijuomien käytön kieltävää pykälää ei ollut kukaan ehdottanut kumottavaksi. Hänen mukaansa osakunnan keskuudessa oli vallalla käsitys, että ylioppilaskunnan kiinteistöissä tulisi noudattaa vastaavaa linjaa. Niinen mukaan monet ylioppilaista olivat olleet kaatamassa kieltolakia. Tästä syystä hänen mukaansa ylioppilaitten tulisi todistaa raittiutta edistävillä toimillaan se, että he voisivat kantaa kunnialla mainesanan ”maan toivo”.²⁵³

Viipurilaisen Osakunnan kuraattorina toimi vuosina 1931–34 Teuvo Niskala. Hän toimi suomalaisuusaatteelle aktiivisena HYYn hallituksen puheenjohtajana vuodet 1930–31 ja Ylioppilaskunnan puheenjohtajana vuonna 1934. Hän ehti ylioppilaskunnan ohessa toimia urallaan Vakuutusyhtiö Pohjan apulais- ja päämatemaattikkona 1930-luvulla ennen kuin kuoli vuonna 1937.²⁵⁴

Kuraattori Niskalan mukaan fanatismilla ei tilannetta korjattu. Hänen mukaansa väkijuomien käytön vähentäminen ja juomakulttuurin kohentaminen parantaisivat ylioppilasyhteisöä tekopyhyyden tilasta. Niskalan mukaan väkijuomien käyttö piti kieltää osakunnissa paitsi akateemisissa vuosijuhlissa. Hänen mukaansa olut saisi aina olla sallittu. Vanhan Ylioppilastalon suhteen hän oli yhtenevä linjauksissaan. Osakuntatalossa sijanneet hotellit ja ravintolat saisivat hänen mukaansa päättää itse anniskeluistaan.²⁵⁵

Savolaisen Osakunnan kuraattorina toimi vuosina 1929–34 Erkki Saarinen. Saarisella oli taustallaan vuonna 1921 suoritettu alempi oikeustutkinto ja vankka kokemus ylioppilastoiminnassa. Hän oli vuosina 1924–26 HYYn hallituksessa ja hallituksen puheenjohtajana vuoden 1926. Ylioppilaselämän ohessa hän oli aloittanut uransa Kansallis-Osake Pankissa vuonna 1918. Hän jatkoi pankissa vuoteen 1962 asti, jonka jälkeen hän toimi Liikesivistysrahaston toimitusjohtajana.²⁵⁶

Kuraattori Saarinen alusti näkemystensä kuvaamalla ylioppilaskuntaa valtioksi pienoiskoossa. Hän tarkoitti, että ylioppilaskunnan tulisi hyväksyä vaihtelevat mielipiteet, koska ylioppilaan oli välttämätöntä kuulua

²⁵²Autio 2006.

²⁵³YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁵⁴Klinge 1978, 366.

²⁵⁵YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁵⁶Klinge 1978, 375.

ylioppilaskuntaan. Saarisen mukaan sovellutus tästä näkökulmasta olisi, ettei väkijuomia kiellettäisi ehdottomasti. Hänen mukaansa

Valmisteluvaliokunta t.m.s. elin, jossa erilaisilla mielipiteillä on suhteellinen edustuksensa, saisi kussakin tapauksessa erikseen päättää, olisiko esim. viinejä ja olutta sallittava tarjoilla jonkun juhla-aterian yhteydessä.²⁵⁷

Tämän päättävän elimen lisäksi väkijuomien väärinkäyttöä voisi Saarisen mukaan vastustaa kasvatuksellisesti ja kurittamalla.²⁵⁸

Varsinaissuomalaisen Osakunnan kuraattori oli vuosina 1931–34 Vieno Johannes Sukselainen. Sukselaista voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä Toisen maailmansodan jälkeisistä suomalaisista poliitikoista. Hän aloitti opintonsa Helsingin Yliopistossa vuonna 1928, jonka jälkeen hän nopeasti liittyi AKS:n toimintaan ja Suomen tulevaan poliittiseen eliittiin. Vuonna 1932 hän oli valmistunut filosofian kandidaatiksi ja kuului AKS:stä eronneeseen Kärki-ryhmään. Myöhemmin urallaan hän toimi esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen pääjohtajana, kansantaloustieteen professorina, Maalaisliiton puheenjohtajana ja useaan otteeseen ministerinä, myös Suomen pääministerinä.²⁵⁹

Kuraattori Sukselaisen mukaan Varsinaissuomalainen Osakunta oli päättänyt kieltää väkijuomien nauttimisen huoneistossaan, paitsi kuraattorin sallimassa erikoistilanteessa, jota oli anottu 10 osakuntalaisen kirjallisella anomuksella. Sukselainen tarkensi, että erikoisilla tapauksilla tarkoitettiin esimerkiksi vuosijuhlia ja ettei olut ollut väkijuoma. Äänestys oluen hyväksynnästä oli täpärä, mutta lopulta olut voitti ”kuivan” kannan. Sukselaisen henkilökohtaisen näkemyksen mukaan osakunnan tuli esiintyä sisään- ja ulospäin raittiisti, koska maalta tullut nuori ylioppilas tarvitsi tukea ja turvaa huonoilta houkutuksilta.²⁶⁰

Pohjois-Pohjalaisessa Osakunnassa toimi kuraattorina vuosina 1932–35 Yrjö Vuorjoki ja Etelä-Pohjalaisessa vuosina 1931–34 Eero Toivakka. Pohjalaisten Osakuntien yhteistyöelimenä toimi Pohjalainen valtuuskunta, joka esimerkiksi ylläpiti ylioppilashuoneistoja ja ravintolatoimintaa Ostrobothnia-talossa. Vuorjoki oli aktiivinen suomalaisuusylioppilas, joka kuului HYYn hallitukseen vuosina 1923–24 ja toimi YL:n päätoimittajana vuonna 1924. Vuosina 1931–32 hän toimi HYYn puheenjohtajana ja AKS:n puheenjohtajana

²⁵⁷YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁵⁸YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁵⁹Uola 2006.

²⁶⁰YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

vuosina 1932–33. Lääketieteiden kandidaatti Toivakka oli ollut HYYn hallituksessa vuonna 1930 osakuntalaisaktiivisuuden lisäksi. Myöhemmin hän toimi Kauhajoen tuberkuloositoimiston lääkärinä.²⁶¹

Pohjalaisten osakuntien kuraattorit kertoivat, ettei uuden väkijuomatilanteen ja ylioppilaitten suhdetta oltu osakunnassa käsitelty eikä toisaalta myös suunniteltu otettavan käsittelyyn. Kuraattoreiden Vuorijoki ja Toivakka mukaan osakuntien järjestyssäännöissä kielletään alkoholipitoisten juomien nauttiminen huoneistossa. Heidän mukaansa osakuntien yhteinen elin Pohjalainen Valtuuskunta oli anonut anniskeluoikeutta Ostrobotnialla olevalle ravintolalleen. Juhliin liittyvät linjaukset väkijuomien suhteen olivat vielä käsittelemättä.²⁶²

YL oli pyytänyt artikkeliaan varten lausuntoa myös Tekniikan Ylioppilailta. Tekniikan Ylioppilaitten alkoholipoliittisesta tilanteesta kertoi varapuheenjohtaja T. E. Häyrinen. Hänen mukaansa heidän Ylioppilaskuntansa oli ottanut yksimielisen kannan siitä, että Ylioppilaskunnan ravintolaan anottaisiin klubioikeudet. Hän pohti tarvitsiko Tekniikan Ylioppilaitten yksimielisyyttä edes selitellä, mutta perusteli asian johtuvan polyteekkareiden

käytännöllisyyden ja taloudellisuuden huomioonottavasta ajattelutavasta, joka ei sokeasti ota toteuttaakseen *pakolla* sellaisia, joskin kauniita, periaatteita, joille käytäntö ei vielä ole kypsä.²⁶³

Hänen mukaansa talokohtaisten kieltolakien määrääminen, sillä kokemuksella kun sääntöjä oli rikottu, oli hänen mukaansa mieletöntä. Häyrisen mukaan anniskelun taloudellista hyötyä ravintolalle ei voitu myöskään kiistää. Lopuksi hän painotti, etteivät Tekniikan Ylioppilaat puoltaneet juoppoutta, vaan päinvastoin toivoivat, että vapaaehtoisuuden kautta tilanteesta tulisi parempi.²⁶⁴

Viimeisenä YL esitteli Kauppakorkeakoulun Ylioppilaskunnan (K.Y.) kuraattorin Jorma Soiron lausunnon aiheesta. Ekonomi Soiro toimi K.Y:n kuraattorina 1930–32. Hän oli jo tuolloin aktiivinen hotelli- ja ravintola-alan liikemies. Hän aloitti myös toimintansa Oy Alkoholiliike Ab:n erilaisissa hotelli- ja ravintola-alan toimikunnissa vuonna 1932. Myöhemmin hän oli merkittävä alan toimija erityisesti järjestöissä, mutta esimerkiksi Hotelli Tornin johtajana vuodesta 1948 lähtien, kun Liittoutuneiden valvontakomissio lopetti toimintansa kyseisessä kiinteistössä.²⁶⁵

²⁶¹Klinge 1978, 281–282, 383, 389; Vahtola & Autio 2007.

²⁶²YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁶³YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁶⁴YL 9.4.1932 Osakunnat ja anniskelu.

²⁶⁵Seppälä 2011.

melko yhtenevä linja: osakuntien huoneistoissa ei saanut nauttia olutta vahvempaa. Akateemisten juhlien suhteen oltiin vapaamielisiä, koska juhlissa ei käytetty väärin alkoholia, ja jotta kaksinaismoralismista päästäisiin realistiseen tilanteeseen. Olutta myös toivottiin Vanhalle Ylioppilastalolle tarjoiltavaksi. Uudelle Ylioppilastalolle toivottiin vuokrasopimusten kunnioittamista ilman ihanteellisia raittiusrajoituksia.

Tekniikan ylioppilaat toivat esiin käytännöllistä ja taloudellista suhtautumistaan alkoholikysymykseen, mutta pitivät vapaaehtoisuutta parempana tienä. K.Y.:n kuraattori Soiro tulkitsi asiaa asiantuntevasti, mutta hänhän olikin ravintola-alan liikemies ja alkava vaikuttaja Oy Alkoholiliike Ab:n toimikunnissa.

Huhtikuun 29. päivä ilmestyneessä *Kotimaassa* julkaistiin reportaasi (Helsingin Yliopiston) Ylioppilaskunnan yleisestä kokouksesta, jossa käsiteltiin Ylioppilastalon raittiuskysymystä. Artikkelikuvasi vähäsanaisesti ilmeisen kiivasta keskustelua, mutta esitti huolellisesti Ylioppilaiden Raittiusyhdistyksen, YRY:n, puheenjohtajan, Maisteri Leo A. Pesosen puheenvuoron. Pesonen toimi Ylioppilaiden raittiusyhdistyksen puheenjohtajana vuosina 1932–34. Hän oli filosofian maisteri, joka työskenteli Keskinäisen henkivakuutusyhtiö Salaman palveluksessa ja harrasti raittiustyötä ja Helsingin historiaa. Hän teki myös alkoholikysymysaiheisia tutkimuksia eri julkaisuissa ja aikakauslehdissä.²⁶⁹

Maisteri Pesonen oli tuohtunut siitä, että HYYn hallitus oli aikeissa höllentää alkoholikantaansa mahdollistamalla oluen myynnin (Vanhan) Ylioppilastalon ylioppilaskahvilassa ja vapauttaen Uuden Ylioppilastalon väkijuomien nauttimiseen rajattomasti. YRY:n puheenjohtaja moitti hallituksen aietta rapauttaa 30 vuotta aiemmin Ylioppilaskunnan toimesta tehty edistysaskel kohti raittiutta. Hän korosti ylioppilaitten esimerkillistä asemaa yhteiskunnassa viitatessaan ylioppilaitten akateemiseen vapauteen, johon kuului hänen mukaansa velvollisuudentunto kansakunnasta ja sen tulevaisuudesta. Raittius oli Pesosen mukaan ylioppilaitten itsensä ja tulevien sukupolvien suojelemista. Hän kuvaili ”dionyysolaista kulttuuria” eli väkijuomien kohtuutonta nauttimista säännöllisen elämän ja opintojen kustannuksella, ja esitti huolensa tämän ilmiön suhteesta kansakunnan tulevaisuuteen. Pesosen mukaan suomalaiset suhtautuivat asiaan terveemmin kuin ”dionyysolaiset” ruotsalaiset. Puheenvuoron jälkeen esiteltiin YRY:n vastaehdotus, jossa vaadittiin ehdottomuutta ylioppilastalojen raittiuden vaalimiseksi, ja todettiin, että laajan keskustelun jälkeen hallituksen esityksen

²⁶⁹ Aikalaiskirja 1941, 549.

kannattajat pöytäsivät äänestyksen myöhemmin suoritettavaksi.²⁷⁰ Ehdoton raittiuskanta voitti lopulta tämän Ylioppilaskunnan päätöksen. Ylioppilaskunnan edustajisto kumosi kuitenkin myöhemmin samana vuonna kyseisen päätöksen ja vuonna 1933 alkoi oluttarjoilu Ylioppilastalolla.²⁷¹

Ylioppilaslehden ja *Kotimaan* artikkeleiden perusteella vaikuttaisi siltä, ettei Ylioppilastalojen raittiutta voitu enää pitää lainkaan itsestään selvänä keväällä 1932. YRY:n ehdottoman raittiuden kantaa kritisoitiin osakuntien suunnalta kohtuuttomaksi ja toimimattomaksi, mutta Vanhan Ylioppilastalon raittius kesti vielä keväällä. Ajat olivat kuitenkin muuttumassa. Kieltolaki oli kaadettu eikä ehdottomuus raittiudessa ollut ollut enää pitkään aikaan laajasti kannatettu ihanne varsinkaan kaupungeissa.

²⁷⁰Km 29.4.1932 Ylioppilaat ja raittius.

²⁷¹Klinge 1990, 179–180.

V TUTKIMUSTULOKSET

Vuoden 1932 ensimmäiset kuukaudet olivat Suomen rauhan ajan tapahtumarikkaimpia. Suomen kansalaiset olivat juuri antaneet ensimmäistä kertaa äänensä neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä, ja äärioikeistolaisen Lapuan liikkeen kapinahenki herätti levottomuutta. Äänestystuloksen, Lapuan liikkeen kannan ja Suomen talouden huonon tilan kiireellisten vaatimusten mukaisesti kieltolaki kumottiin ja tilalle pystytettiin väkijuomalaki, jonka myötä kieltolakiosuhteet säilyivät maaseudulla, mutta kaupunkeihin ja kauppaloihin perustettiin valtion alkoholiliikkeen myymälöitä. Toimet olivat linjassa trokariliik ehdinnän vähentämisen, kansan lainkuuliaisuuden palauttamisen ja valtion taloustilanteen kohentamisen suhteen.

Vallitsevat periaatteet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suhtautumisessa alkoholipolitiikkaan oli kansan siveellisyyden edistäminen lainkuuliaisuutta kunnioittamalla ja linjaus, jossa kristikansan yhtenäisyyttä rikkova puoluepolitiikka pidettiin poissa kirkosta. Arkkipiispa Ingmanin ja piispa Gummeruksen ulostulot ja kirjeenvaihto vahvistavat tämän, vaikka Pietilän ja kunniatohtori Sireniuksen mukaan Ingmanin jyrkkää vasemmistolaiskritiikkiä kirkkopäivillä oli vaikea pitää puoluepoliittisesti sitoutumattomana kansankirkon johtajan julkilausumana. Vaikuttaisi siltä, että juuri ristiriita tulkinnasta, ”mikä on politiikkaa” herätti rajuimpia tunteita väkevimpien raattiuspappien suunnalta. Erityisesti Pietilä nousi vastarintaan kirkon johdon eli Ingmanin sanoja vastaan kansanäänestystä edeltäneen papistolle esitetyn kieltolakitaisteluneutraalin esiintymisneuvon ja kirkkopäivien työväenliikevastaisen esitelmän kohdalla. Sirenius esitti myös vastaavaa kritiikkiä Ingmanin kannanottoja kohtaan sekä kirkkopäivillä, että *Sosialidemokraatti* -lehden haastattelussa. Pietilä ja Sirenius saivat julkista tukea kirkon johto -kritiikilleen myös *Kotimaalle* kirjoittaneelta pastori Oskari Pulkkiselta.

Kirkko paljasti uudelle laille kuuliaisen virallisen linjansa Alkon avajaisten yhteydessä huhtikuussa. Arkkipiispa kannusti tuolloin paimenkirjeissään papistoa ja seurakuntalaisia elämään raattiuudessa ja hyvinä esimerkkeinä toisilleen ja nuorisolle. Samoin Gummerus paljasti ehdottomaan raattiuuteen kannustavan kantansa Suomen kirkon Seurakuntatyön keskusliiton julkilausuman kautta.

Ylimääräisillä valtiopäivillä suurin osa kansanedustajapapeista oli uuden väkijuomalain kannalla ja näihin kuuluivat myös merkittävimmät heistä, Kokoomuksen kansanedustaja Virkkunen ja sosiaaliministeri Kilpeläinen. He

kannattivat lakia, jolla oli vakaa kansanraittiusnäkökulma, ja uskoivat uuden lain mahdollisuuksiin esimerkiksi trokarikulttuurin kitkemisen näkökulmasta. Heillä oli hyvät perustelut viitatessaan pohjoismaisiin kokemuksiin alkoholiliiketoiminnan järjestämisestä. Ääripäätä kieltolain vastustamisessa edusti kokoomuslainen kansanedustaja Sovijärvi, jonka kannanotoissa huokui äärioikeistolainen vasemmistolaisviha ja omistusoikeuden korostus. Sovijärven näkemyksissä oli kaikua Lapuan liikkeen sävyisestä retoriikasta.

Kriittisen kannan kärki eduskunnassa oli kokoomuslaisella kansanedustaja Päivänsalolla. Hän teki huolellista työtä antaessaan uudelle laille kritiikkiä ja esittäessään rakentavia ehdotuksia lain muokkaamiseksi ehdottoman raittiuden ja kristillisen lähimmäisen rakkauden velvoittavuuden tähden. Hänen lisäksi Maalaisliiton kansanedustaja Annala argumentoi kieltolain puolesta esittäessään lakien päämääräksi kansan siveellisyyden parantamisen. Annala esitti myös kannatettuja korjausmuotoiluja itse väkijuomalakiin, mutta hän oli poissa viimeisestä äänestyksestä lain hyväksymisestä. Maalaisliittolaisilla kansanedustajilla Kalliokoskella ja Lohella oli myös paljon sanottavaa kieltolain puolesta valtion alkoholiliikkeen perustamista vastaan, mutta Virkkunen pilkkoi heidän argumenttinsa kappaleiksi puheenvuorossaan, jossa myötäili kuitenkin kieltolain kannattaja Päivänsaloa. Maalaisliiton kansanedustaja Kiviojalla oli lainsäätäjää kiusoittelevia ja eduskunnassa hilpeyttä herättäneitä huomioita uuden lain yksityiskohdista ja ministerien toiminnasta.

Kaikki kansanedustajapapit eivät olleet yhtä kiinnostuneita alkoholipolitiikasta. Maalaisliittolaisen kansanedustajapappi Janhosen saarnasta välittyi etäisyys aiheeseen, eikä suurin osa lakia kannattaneista papeista pitänyt puheenvuoroja valtiopäivillä.

Kallenaution tutkimuksen mukaan juuri Maalaisliiton tuki oli välttämätön uudelle väkijuomalaille, vaikka osa maalaisliittolaisista äänesti uutta lakia vastaankin. Kaaderipuolue Kokoomuksen kansanedustajat Malmivaara ja Päivänsalo olivat puolueessaan oppositiossa puolustaessaan kieltolakia.

Käsitlemässäni lehdistössä *Kotimaa* osoittautui linjaltaan sovittelevaksi ja kansanäänestystulosta ymmärtäväksi. Lehden sivuilla sai kuitenkin tilaa myös kriittinen suhtautuminen kansanäänestystä edeltäneeseen mielipiteenmuokkaukseen. Lähetysjohtaja Tarkkanen selvitti laajasti muussa lehdistössä vallinnutta kieltolakivastaisuutta ja ehdottoman raittiuden kannattajien omatunnon puhtautta. Raittiusväen lainsäätämisyhteistyöstä kieltäytynyt linja tuli

myös ilmi. *Kotimaa* oli kuitenkin sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikkö Aron kanssa samoilla linjoilla, kun se tulkitsi uuden tilanteen edellyttävän raittiusväen ja kieltolain vastustajien yhteistyötä kansanraittiuuden edistämiseksi. *Kotimaa* oli myös väylä arkkipiispan viestien levittämiseen. Lehti seiso i vakaasti arkkipiispan sanojen takana kiistassa Pietilän kanssa, vaikka rivipappi Pulkkinen Pietilää puolustanut kirjekin julkaistiin. Huhtikuussa *Kotimaa* julkaisi tärkeimpien kirkollisten vaikuttajien kannanotot uuden lain astuttua voimaan. Pappeja kannustettiin elämään raittiina esimerkkeinä. Ylioppilastalojen raittius herätti huomiota Juhani Hämäläisen *Kotimaan* huhtikuuisessa pääkirjoituksessa.

Ylioppilastalojen raittiuudesta keskusteltiin myös *Ylioppilaslehdessä*. Teologeja ei lehdessä kommentoineista osakuntien kuraattoreista ja ylioppilaskuntien puheenjohtajista löytynyt, mutta *YL:n* päätoimittaja Koskiluoma oli teologian tohtori Sireniuksen poika. *Kotimaa* julkaisi Ylioppilaiden Raittiusyhdistyksen puheenjohtaja Pesosen puheenvuoron (Vanhan) Ylioppilastalon raittiuutta käsitelleeseen kokoukseen liittyen. Kokonaiskuvassa YRY:n edustama ehdoton raittius oli kuitenkin häviävässä asemassa, vaikka olutta ei vielä vuoden 1932 keväällä Ylioppilastalolla sallittukaan.

Pietilä esitti vuoden 1932 ensimmäisessä *Vartijassa* rajuja syytöksiä ja näkemyksiä kansanäänestykseen ja kirkkopäiviin liittyneistä tapahtumista. Hän ei ollut ainoa ehdottoman raittiuuden kannattaja ja valtion alkoholiliikettä ja kohtuullista juomatapaa jyrkästi kritisoinut teologi mutta ylivoimaisesti äänekkäin. Kuten Tiililäkin on todennut, Pietilää ohjasi vahva velvollisuudentunto ja ihanteellisuuden periaate tulkintanaan lähimmäisen rakkaudesta. Hän ei sietänyt soveliaisuutta eikä korkeakirkollisuutta, joka tapahtui kansan syvien rivien siveellisyyden kärsiessä. Pietilän esittämä kritiikki arkkipiispa Ingmaniin ja piispa Gummerukseen liittyen sisälsi varmasti myös totuutta, mutta asian esitystapa ei ollut lainkaan rakentava, mihin Ingmankin heidän väittelyssään vetosi. Ingmanin ja Pietilän välisessä kiistassa *Kotimaan* toimitus asettui Pietilän näkemystä vastaan. Aron ja Gummeruksen välisessä kirjeenvaihdossa Gummerus ei kiinnittänyt Pietilään huomiota. Ainoat teologit, jotka julkisesti puolustivat tai kehuivat Pietilää, olivat Sirenius *Sosialidemokraatti* lehdessä ja pastori Pulkkinen *Kotimaassa*. Kirkkopäivien keskustelupöytäkirjoista käy ilmi, että Pietilän raittiuskannanotot saivat maallikoiden keskuudesta merkittävää tukea.

Sireniuksen ja Päivänsalon tapa lähestyä heille tärkeää raittiusasiaa oli diplomaattisempi. Päivänsalo esitti jyrkkää kritiikkiä eduskunnassa saaden

kuitenkin ymmärrystä Virkkuselta ja jopa von Frenckeliltä, jotka olivat uuden väkijuomalain kannalla. Sirenius sai ymmärrystä ja apua Gummerukselta, vaikka Sirenius olikin eräs aikakautensa vasemmistolaisimmista teologeista. Toki Gummerus esitti huolensa Sireniuksen poliittisesta taipumattomuudesta Ingmanille, mutta oli hyvillään siitä, että arkkipiispa oli kutsunut Sireniuksen puheillensa.

Kirkolla oli virallinen lainmukaisuuteen pidättyvä linjansa alkoholipoliitikassa, jota toteuttivat arkkipiispa Ingman, kansanedustaja Virkkunen, piispa Gummerus ja sosiaaliministeri Kilpeläinen. Pinnan alla pidettiin kuitenkin meteliä alkoholipoliittista kehitystä kritisoiden. Äänekkäimmät raittiusaktivistit olivat professori Pietilä, tohtori Sirenius, lähetysjohtaja Tarkkanen, kansanedustaja Päivänsalo, Raittiuden Ystävien sihteeri Heikinheimo, kansanedustajat Kalliokoski, Kivioja, Annala ja Lohi. Heidän taustaltaan löytyvä yhdistävä tekijä oli lähimmäisen rakkauden tekeminen todeksi. He kannattivat ehdottoman raittiuden ihannetta pitääkseen omatuntonsa ja sydämensä puhtaana synnistä. Edellä kuvattujen linjojen välissä seisoivat sosiaaliministeriön raittiusosaston päällikkö Aro, jolle ehdoton raittius oli positiivinen elämänsenne ja vakaumus, josta hän ei luopunut mistään hinnasta. Ehdottomana raittiusmiehenä hän kuitenkin ryhtyi toimiin uusien olosuhteiden rakentamiseksi parhaaksi mahdolliseksi kansanraittius päämääränään. Aron linja ei myöskään saanut julkista kritiikkiä. Aron kirje Gummerukselle kertoi hänen pyrkimyksensä pysyä hyvässä valossa. Toki Aroa epäilytti ystävänsä Pietilän suhtautuminen, mutta Pietilän tuomiolta ilmeisesti harva välttyi.

Tutkimukseni monipuolistaa kuvaa suomalaisen papiston roolista kevään 1932 alkoholipoliittisessa keskustelussa. Kansanedustajapapit olivat aktiivisia puheenvuoronpitäjiä ylimääräisillä valtiopäivillä, ja heistäkin suurin osuus kannatti uutta väkijuomalakia. Huomion arvoista on myös, että kansanedustajapapit vetosivat puheenvuoroissaan usein kristillisiin arvoihin. Tutkimustyöni kirkkopäivillä käydystä alkoholipoliittisesta keskustelusta täydentää myös kuvaa papiston alkoholipoliittisesta roolista. Täsmennän lisäksi yksityiskohtia professori Pietilän ja arkkipiispa Ingmanin kieltolakikansanäänestyskiistassa. Larkion mukaan Pietilän närkästys Ingmania kohtaan oli puhdasta katkeruutta kieltolain tappiosta. Pietilän arkistosta löydetyn kirjeluonnoksen ja pastori Pulkkisen *Kotimaassa* julkaistun jutun perusteella

vaikuttaisi kuitenkin siltä, että Pietilän esittämä kritiikki ja katkeruus perustuivat todellisiin tapahtumiin.

Lähteitä etsiessäni ja tutkimustani rajatessa kävi selväksi, että suomalaisen papiston ja alkoholipolitiikan suhteesta löytyy lähdeaineistoa jatkotutkimukselle. Vaikka yleinen alkoholipoliittinen keskustelu hiljeni vuoden 1932 jälkeen papiston keskuudessa, raittiusasialle uskolliset kirkon miehet jatkoivat työtään läpi 1930-luvun. Uusi aiheeseen ja aikakauteen liittyvä kirkkohistoriallinen tutkimus voisi esimerkiksi selvittää Aron tai Sireniuksen alkoholipoliittista toimintaa tarkemmin kieltolain jälkeisenä aikana.

VI LYHENTEET

AKS	Akateeminen Karjala-seura
APA	Antti Pietilän arkisto
AV	Alkoholin vuosisata
HS	Helsingin Sanomat
HYY	Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta
IKL	Isänmaallinen Kansanliike
KA	Kansallisarkisto
KK	Kansalliskirjasto
Km	Kotimaa
K.Y.	Kauppakorkeakoulun Ylioppilaskunta
SD	Sosialidemokraatti
SKHSA	Suomen kirkkohistoriallisen seuran arkisto
SKSK	Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitto
US	Uusi Suomi
VAA	Valtteri Aaltosen arkisto
Vja	Vartija
YRY	Ylioppilaiden Raittiusyhdistys
YS	Yhdysside
YL	Ylioppilaslehti

VII LÄHTEET JA KIRJALLISUUSLUETTELO

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto	KA
Lauri Ingmanin arkisto	LIA
Suomen kirkkohistoriallisen seuran arkisto	SKHSA
Antti J. Pietilän arkisto	APA
Kansalliskirjasto, Helsinki	KK
Kaarle Kustaa Aron arkisto	Coll. 13
Jaakko Gummeruksen arkisto	Coll. 63
Valtteri Aaltosen arkisto	VAA

Painetut lähteet

Aikalaiskirja

- 1934 Henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Helsinki: Otava.
1941 Henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Helsinki: Otava.

Aro, Kaarle Kustaa

- 1932 Yhteistyön pohja on löydettävä. – Km 22.1.1932.

Godenhjelm, Hugo

- 1944 Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli. Kuopio: Tekijä.

Gummerus, Jaakko & Halla, Lauri

- 1932 Tinkimättä edelleen ehdottoman raittiuden kannalla. – Km 8.4.1932.

Hämäläinen, Juhani

- 1932 Vakaumuksellista raittiustyötä tarvitaan. – Km 5.4.1932.

Ingman, Lauri

- 1932 a Kirkon asema ja tehtävä nykyisessä henkien taistelussa. Kirkko ja kansanelämä. Helsingin kirkkopäivillä tammik. 11–14 p. 1932 pidettyjä esitelmiä, alustuksia, raamattutunteja, saarnoja ja tervehdyksiä sekä otteita keskustelupöytäkirjasta. Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitto.
1932 b Arkkipiispan paimenkirje. – Km 8.4.1932.
1932 c Arkkipiispan paimenkehoitus seurakunnille. – Km 12.4.1932.

Kirkko ja kansanelämä.

- 1932 Helsingin kirkkopäivillä tammik. 11–14 p. 1932 pidettyjä esitelmiä, alustuksia, raamattutunteja, saarnoja ja tervehdyksiä sekä otteita keskustelupöytäkirjasta. Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitto.

Seppä (Louhivuori, Verner)

- 1932 Alasimelta – Kirkkopäivistä. – Km 12.1.1932.

SK

1982 Suomen kansanedustajat 1907–1982. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
eduskunta.fi. Kansanedustajat 1907–.
<<http://www.eduskunta.fi/thwfakta/hetekau/hex/hxent.htm>>. Katsottu
1.3.2014.

Tarkkanen, Matti

1932 Kansanäänestyksen jälkeen. – Km 5.1.1932.

Työkeskusmies (Sirenus, Sigfrid)

1932 Työkeskusmiehen mietteitä. – Suuren ratkaisun tapahduttua. – YS
20.1.1932.

VAA

”Yksilö, yhteiskunta, sukupuoli ja perhe” Beatrice Moringin
yhteiskuntahistorian luentokurssin muistiinpanot. syksy 2013.

Yvp. ptk.

1932 Ylimääräiset valtiopäivät 1932. Asia- ja pöytäkirjat. Helsinki.

Sanoma- ja aikakauslehdet

HS Helsingin Sanomat 1932, 2015

Km Kotimaa 1932

SD Sosialidemokraatti 1932

US Uusi Suomi 1932

Vja Vartija 1932

YS Yhdysside 1932

YL Ylioppilaslehti 1932

Kirjallisuus

Aho, Erkki

2006 V. H. Kivioja – Kalajoen viimeinen kansanedustaja.
<<http://www.erkkiahon.com/blogarchive/9.htm>>. Katsottu 31.5.2014.

Ahonen, Jukka

2003 Rahtiuden voima. Rahtiuden Ystävät 1853–2003. Helsinki:
Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ajo, Martti

2012 Sigfrid Sirenus. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3077/>>. Katsottu 1.9.2014.

Aspfors, Raimo

2001 Viljami Kalliokoski. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/764/>>. Katsottu
19.11.2013.

Anthoni-Koivuluhta, Tom (& Jääskinen, Matti 1986)

1997 Rahtiuden ystävät ry:n historia
<<http://rahtiudenystavat.fi/rahtiudenystavat/yhdistyksen-historia>>.
Katsottu 24.1.2013.

Autio, Veli-Matti

- 2006 Aarno Niini. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/929/>>. Katsottu
26.11.2014

AV

- 2006 Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käänteet. Toim. Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö ja Hanna Kuusi. Helsinki: SKS.

Eskola, Seikko

- 2006 Lauri Aadolf Puntila. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4802/>>. Katsottu
26.11.2014.

Heikkilä, Markku

- 2000 Kaarle Aro. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3014/>>. Katsottu
16.12.2014.

Huhta, Ilkka

- 2000 Väinö Malmivaara. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3057/>>. Katsottu
18.2.2014

Häikiö, Martti

- 2007 Alkon historia. Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932–2006. Helsinki: Otava.

Hämäläinen, Tiina

- 2012 ”Kirkon piirissä tätä kysymystä kierrellään kuin kissa kuumaa puuroa”:
– Keskiolulaki kristillisenä haasteena vuosina 1968 – 1977. Suomen ja
Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. HYKK.
<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33732/kirkonpi.pdf?sequence=1>>. Katsottu 20.10.2013

Ijäs, Matti

- 2001 Jaakko Gummerus. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3001/>>. Katsottu
11.12.2014.

Isotalo, Leena

- 2013 Kirkkohistorian tutkija suomalaisen puoluehistorian parissa. –
Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit. Toim. Jaakko Olavi
Antila, Esko M. Laine, Juha Meriläinen. SKHST 226. Helsinki: SKHS.

Kaartinen, Aija

- 2012 Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi. Naisten kieltolakimielipiteet ja
toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932. Diss. Helsinki.
Helsinki: SKS.

Kalela, Jorma

- 2000 Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Kallenautio, Jorma

- 1979 Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Diss. Helsinki. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 31. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Klinge, Matti

- 1978 Ylioppilaskunnan historia IV. Itsenäisen Suomen ylioppilaat. Helsinki: Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta ja Oy Gaudeamus Ab.
1990 Ylioppilastalo. Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kiinteistöjen vaiheita. Jyväskylä: Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta.

Kortti, Jukka

- 2013 Ylioppilaslehden vuosisata. Helsinki: Gaudeamus.

Larkio, Mauri

- 1976 Papisto ja raittiuskysymys kieltolain voimassaolon aikana v. 1919–1932. SKHST 98. Helsinki: SKHS.

Lepistö, Erkki

- 1967 Piirteitä maamme papiston suhteesta kieltolakiin vuosina 1919–1932. Suomen ja skandinavian kirkkohistorian opinnäytetyö. HYKK.

Linnavirta, Heikki

- 1982 Kirkkopäivät 1918–1938. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian laudaturtyö. Hc.

MacIntyre, Alasdair

- 1981 Hyveiden jäljillä – Moraaliteoreettinen tutkimus. Suom. Niko Nojonen (2004). Helsinki: Gaudeamus.

Mielonen, Mikko

- 1973 Suomen papisto ja alkoholikysymys 1859–1886. SKHST 89. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.

Murtorinne, Eino

- 1995 Suomen kirkon historia 4. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990. Porvoo: WSOY.
1999 Martti Ruuth. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3072/>>. Katsottu 30.1.2013.

Murtorinne, Eino & Heikkilä, Markku

- 1980 Kotimaa 1905–1980. Routavuosien kristillis-yhteiskunnallisesta lehtiyrityksestä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi. Helsinki: Kirjapaja.

Mäkisalo, Martti

- 1988 100 vuotta toisinajattelua. Vartija-lehden historia. Helsinki: Yliopistopaino.

Niinistö, Jussi

- 2012 Elias Simojoki. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3923/>>. Katsottu
16.2.2015

Paavilainen, Marko

- 2005 Verner Louhivuori. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/8483/>>. Katsottu
10.9.2014.

Palonen, Kari

- 2003 Poliitiikka. – Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin
käsitehistoria. Toim. Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen,
Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Jyväskylä: Vastapaino.

Pulkkinen, Tuija

- 2003 Valtio. – Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin
käsitehistoria. Toim. Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen,
Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Jyväskylä: Vastapaino.

Ruuth, Martti

- 1949 Kirkon elämää kotimaan kuvastimessa. Helsinki: Kirjapaja.

Rytkölä, Petri

- 2006 Saaristokalastajat pirtun salakuljettajina. – Alkoholin vuosisata.
Suomalaisten alkoholiolojen käänneet. Toim. Matti Peltonen, Kaarina
Kilpiö ja Hanna Kuusi. Helsinki: SKS.

Saarenheimo, Eero

- 2002 Jussi Koskiluoma. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1627/>>. Katsottu
17.4.2014.

Saarihahti, Toivo

- 2001 Matti Tarkkanen. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3082/>>. Katsottu 1.9.2014.

Selén, Kari

- 1987 Tasavalta hakee suuntaa. – Suomen historia 8. Espoo: Weilin+Göös.

Seppälä, Jarmo

- 2011 Kauppaneuvos Jorma Soiro. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=945>>. Katsottu
26.11.2014.

Stenius, Henrik

- 2003 Kansalainen. – Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin
käsitehistoria. Toim. Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen,
Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Jyväskylä: Vastapaino.

Sulamaa, Kaarle

- 2001 Bror Hannes Päivänsalo. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3069/>>. Katsottu 18.2.2014.

Tiililä, Osmo

- 1972 Antti J. Pietilä. Kiistelty kirkonmies. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Uola, Mikko

- 2004 Toivo Janhonen. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/860/>>. Katsottu 12.6.2014.
- 2006 Vieno Johannes Sukselainen. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/642/>>. Katsottu 26.11.2014.

Uusitalo, Eija

- 1999 Kirkon muutos 1931. Kirkko moraalín, laillisuuden ja isänmaan puolesta. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu –tutkielma. HYKK.

Vahtola, Jouko & Autio, Veli-Matti

- 2007 Wegelius (1600–). – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/2690/>>. Katsottu 26.11.2014.

Vares, Vesa

- 2001 a Kaarlo Edvard Kilpeläinen. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3045/>>. Katsottu 18.2.2014.
- 2001 b Paavo Virkkunen. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/812/>>. Katsottu 30.1.2013.
- 2012 Lauri Ingman. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/641/>>. Katsottu 30.1.2013.

Veikkola, Juhani

- 1969 Teologinen lauantaiseura kirkon puolustajana suurlakon jälkeisenä aikana 1905–1914. SKHST 79. Helsinki: SKHS.
- 2001 Antti Jaakko Pietilä. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3006/>>. Katsottu 30.1.2013.

Vesikansa, Jyrki

- 1999 Lauri Aho. – Kansallisbiografia.
<<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1594/>>. Katsottu 26.11.2014.

VIII HENKILÖHAKEMISTO

Aho, Lauri	88
Alkio, Santeri	61
Annala, Juho Anton	56–58, 69, 97, 99
Anttonen, Karoliina	26
Aro, Kaarle Kustaa	3, 12, 14, 21–22, 46–50, 53, 98–100
Autero, H. A.	26
Bergroth, Elis	27
Bratt, Ivan	10
Eerikäinen, Onni	40
Gummerus, Jaakko	12, 22, 31–35, 38–39, 42, 46, 48–50, 83–84, 96, 98– 99
Haavio, Martti	85
Halla, Lauri	82–83
Heikinheimo, Veli Abiel	18–19, 30–31, 36, 37, 82, 99
Holst, R.	88–89
Hämäläinen, Juhani	85–86, 98
Häyrinen, T. E.	88, 92
Ingman, Lauri	3, 12–13, 17, 22–25, 33, 36, 39–40, 74–77, 79–84, 98, 100–101
Janhonen, Toivo	69–72, 97
Jaskari, Mikko	15
Johansson, Gustaf	19
Jussila, Oskar Henrik	69
Kalliokoski, Viljami	60–63, 65–69, 73, 97, 99
Kares, K. R.	17
Karpio, Vihtori	18
Kekkonen, Urho	85
Kilpeläinen, Kaarle Edvard	17, 20 – 22, 40, 48, 51–54, 59, 67–70, 73, 96, 99
Kivioja, Vilho	58, 60, 67–69, 97, 99
Koivisto, Veikko	30–31, 40
Kolkki, Emanuel	69
Koskiluoma, Jussi	86–88, 98
Kukkonen, Antti	69

Kuuliala, Wiljo-Kustaa	69
Kuusisto, A. W.	81–82
Kärki, Niilo	85
Lohi, Kalle	60, 63, 66–67, 69, 101
Louhivuori, Verner	12, 35–36, 77
Malmivaara, Wilhelm	41
Malmivaara, Väinö	50–51, 69, 97
Mannerheim, Carl Gustaf	23
Mannermaa, J. A.	33–34
Mikkola, J. M.	13
Mononen, A.	26
Mustala, Paavo	31, 40
Mäkelä, Yrjö Henrik	69
Niini, Aarno	88–89, 93
Niskala, Teuvo	88, 90
Nurmi, Paavo	65
Oksanen, K.	26
Pesonen, Leo A.	94, 98
Pietilä, Antti Jaakko	3, 5–6, 12–15, 17, 22–30, 33–37, 39–40, 48, 50, 74– 82, 96, 98–99
Pulkkinen, Oskari	76–79, 81, 96, 98–99
Puntila, Lauri Adolf	88–89
Päivänsalo, Bror Hannes	12, 53–55, 58–61, 63–67, 69, 73, 97–99
Rantanen, Martti Juhana	69
Relander, Lauri	57
Rosenqvist, G. G.	27
Ruotsalainen, Paavo	27, 37
Ruuth, Martti	6, 12, 46, 77, 85
Rydberg, Viktor	27
Räisänen	62
Räty, M.	26
Saarinen, Erkki	88, 90
Sarkkila, H. A.	26
Seppälä, K. H.	81–82
Serlachius, Allan	48

Simojoki, Elias	14
Sirenius, Sigfrid	12–14, 26–30, 32, 34–42, 61, 83–84, 86, 96, 98–99
Snellman, J. V.	7, 55–56
Soiro, Jorma	88, 92–94
Sovijärvi, Kalle Albinus	55–56, 69–71, 9
Stead, Herbert	27
Ståhlberg, K. J.	15, 48
Sukselainen, Vieno Johannes	88, 91
Tarkkanen, Matti	12, 14, 19–21, 27, 30–31, 33–37, 82, 97, 99
Toivakka, Eero	88, 91–92
Tulenheimo	57
Virkkunen, Paavo	5, 12, 15, 17, 33, 56–57, 59, 65–67, 69–70, 73, 96–97, 99
Virkkunen, Tapani	15
von Frenckell, Erik	58, 61, 64–65, 99
Vuorjoki, Yrjö	88, 91